

Bok og Bibliotek

Nr. 2. 2009

Ideene gror i London

Pengedryss fra ABM-utvikling

Open Access – må alt være gratis?

Studenter ser framover

Samsøk[®] i 12 regioner!

Vi gratulerer innbyggerne og bibliotekene i Troms med regionalt Samsøk.

troms.samsøk.no er en felles inngang til samtidig søk i fylkets bibliotekbaser.

Samsøk utnytter informasjon fra bibliografiske databaser tilgjengelig via z39.50 eller direkte fra

BiblioFil. Søket gir også søkeforslag basert på innsamlede data fra regionens BiblioFilbibliotek. Med bruk av Norgeslån og felles lånekort kan publikum nå også bestille objektene selv, og bibliotekene får glede av de nye løsningene for innlån og fjernlån seg imellom.

BIBLIOFIL[®]

levert av

Bibliotek-Systemer AS. Postboks 2093, 3255 Larvik

Telefon: 33 11 68 00. Telefaks: 33 11 68 22. Internett: <http://bibliofil.no> E-post: firmapost@bibliofil.no

Innhold

20-23

IDEA STORE I LONDON er i forhold til bibliotekenes tradisjon, et nytt konsept som kombinerer bibliotek, læringscenter og informasjonstjenester, under samme tak. Målet er å gjøre det enkelt for brukerne å låne bøker og multimedia eller delta på noen av de 1000 kursene som tilbys hvert år. Vi snakker om utdanning og etterutdanning, kulturelle opplevelser og informasjonstjenester som kan bidra til å øke brukernes livskvalitet.

8-9

PENGEDRYSS FRA ABM-UTVIKLING.

– Vi ønsker å gi klar beskjed om at vi ikke kan bruke prosjektmidler til å støtte drift av nasjonale digitale tjenester i framtida, sier Tone Moseid i ABM-utvikling.

47-48

GRATIS. Det brennbare spørsmålet om gratis tilgang til vitenskapelig litteratur – Open Access – har nådd norske myndigheter. – Tanken er så vakker at jeg føler meg dum når jeg sier: Vent nå litt!, skriver forsker Gunnar Sivertsen ved Stiftelsen Norsk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning (NIFU STEP).

STUDENTENES VISJONER.

Høsten 2008 utlyste vi en artikkelkonkurranse for bibliotekstudenter, hvor studentene fritt kunne tenke framover om sitt ”drømmebibliotek”. I denne utgaven trykker vi de tre vinnerartiklene.

58-67

- 6 Innvandrerkvinner – rett på nett
- 12 Forskning: Fra synsing til kunnskapsbasert praksis
- 14 Den store pannekakedagen
- 16 Jon Bing: Døde bøker og usynlige bibliotek
- 24 KORG: Spennende tider – med Google på strupen
- 28 Ytringsfrihetens bastioner
- 30 Ny vår for skolebibliotekene?
- 33 Et folkebibliotek er en idé
- 34 Dataspill og fordommer
- 37 Debatt 2.0: Forrykende, formell og forvirrende
- 40 Beskjedenhet er ingen bloggdyd
- 44 Den lønnsomme myten om ungdom og lesing
- 47 Open Access: Men må de være gratis?
- 49 Braksuksess i Leipzig
- 50 Bli med på Serieteket!
- 53 Hamsun og samene
- 68 Ny spalte: Den bibliotekariske tenkemåten
- 72 Vi trenger bredere debatt!

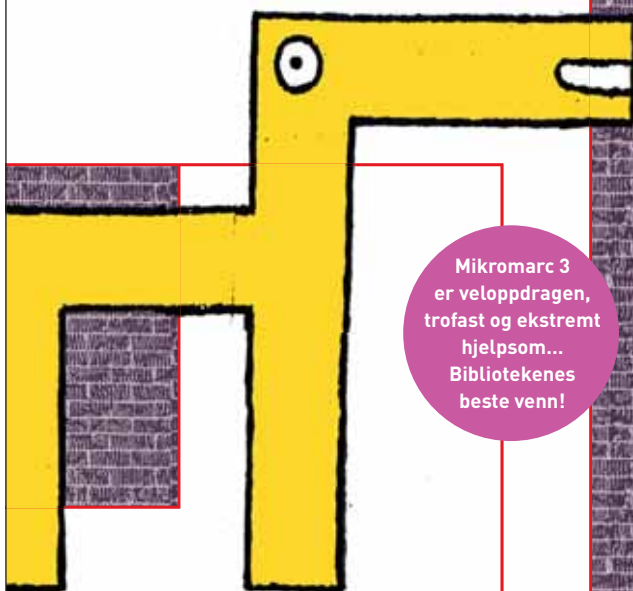
Bibliotekenes IT-senter

mikromarc

Oppdag en ny verden med Mikromarc!

tam tam

Mikromarc 3 er veloppdragen, trofast og ekstremt hjelpsom... Bibliotekenes beste venn!

Køen av bibliotek som er interessert i å komme i gang med Mikromarc begynner å bli lang ...

Mikromarc 3 er på full fart inn i norske bibliotek. Bærumsskolene, de videregående skolene i Troms og Finnmark, folkebibliotekene i Nord-Østerdalen, de videregående skolene i Buskerud og grunnskolene i Sola er allerede godt i gang. Nå står flere bibliotek for tur!

Etter flere års utvikling fremstår Mikromarc 3 som et helt nytt og banebrytende biblioteksystem, unikt i bibliotekverdenen. Dette systemet møter bibliotekarenes behov på en enestående måte; helintegrert, intuitivt og moderne.

Vi er svært opptatt av å kvalitetssikre det nye systemet underveis, og bruker god tid slik at alt skal fungere optimalt med hver eneste installasjon. Derfor bør du ta kontakt med oss snarest dersom du ønsker å bli kjent med "bibliotekenes beste venn" og komme raskest mulig i gang.

www.bibits.no • Tlf.: 22 08 34 00

Bibliotekenes IT-senter AS • Møllerhaugveien 20 • Pb. 4458 Etterstad • 0605 Oslo
Tlf. 22 08 34 00 • Faks. 22 08 98 80 • salg@bibits.no • www.bibits.no

ABM

NR. 1-2009, ÅRGANG 8

ABONNÉR PÅ ABM

KVA ER EIT KULTURMINNE?

Tidsskriftet ABM speiler mangfoldet i abm-sektoren. Det kommer ut 3 ganger i året og inneholder reportasjer, billedpresentasjoner, intervjuer, kronikker, enqueter og småstoff. Du får det gratis ved å sende en epost til post@abm-utvikling.no. Bladet er også tilgjengelig i PDF-format på www.abm-utvikling.no.

ABONNÉR PÅ ABM-SKRIFT

KATALOGDATA

JURIDISKE PROBLEMSTILLINGER KNYTTET TIL EIERSKAP OG PRODUKSJON

Vebjørn Sandersred

ABM #53
-skrift

ABM-skrift blir gitt ut av ABM-utvikling. Skriftserien inneholder fagrelevant stoff for hele abm-sektoren og fås gratis ved henvendelse til post@abm-utvikling.no. Alle er også tilgjengelige på www.abm-utvikling.no.

Leder

Odd Letnes

odd.letnes@bokogbibliotek.no

Nr. 2. 2009

Bok og Bibliotek

76. årgang

Bok og Bibliotek er et redaksjonelt uavhengig tidsskrift og redigeres i samsvar med Redaktørplakaten. Debattinnlegg og innkjøpte artikler uttrykker ikke nødvendigvis Bok og Biblioteks mening. Antall utgivelser: 6 per år.

I REDAKSJONEN

Odd Letnes, ansvarlig redaktør
odd.letnes@bokogbibliotek.no

ADRESSE

Pilestredet 48
Postboks 4 St. Olavs plass, 0130 Oslo
Telefon: 41 33 77 86
www.bokogbibliotek.no

UTGIVER

ABM-Media AS
Postboks 4 St. Olavs plass, 0130 Oslo

REDAKSJONSRÅD

Finn Sindre Eliassen, Frid Feyling,
Thomas Gramstad, Petter Næss,
Kim A. Tallerås

FRIST FOR STOFF 2009

Nr 3:	11. mai	ferdigtrykt 3. juni
Nr 4:	17. aug	ferdigtrykt 9. sept
Nr 5:	5. okt	ferdigtrykt 28. okt
Nr 6:	9. nov	ferdigtrykt 2. des

ABONNEMENT

DB Partner as
Postboks 163, 1319 Bekkestua
bob@dbpartner.no
Tlf 67 11 38 05

ANNONSER

v/Heidi Torstensen, Mediateam
tlf 47 31 80 30

Forsidefoto: Odd Letnes

Grafisk produksjon: Zmedia AS

ISSN 0006-5811

Fagpressen

Oslo trenger Idea Store

» Idea Store-konseptet i Londons East End er en suksess og mer aktuelt enn noen gang. Her har man klart å kombinere opplysning, opplevelse og møteplass på en helt særegen måte. Hit kan du komme som du er og alltid finne et tilbud som passer deg, alt fra tradisjonelle bibliotek tjenester til kurs i språk, økonomi, anatomi eller yoga. Konseptet legger stor vekt på aktiviteter i lokalet, og har på den måten en utpreget sosial funksjon.

Sentrum av Oslo øst trenger en Idea

Store, det samme gjelder noen av drabantbyene i øst. I forhold til Idea Store'ene i London, drives norske bibliotek ofte som om det bare dreier seg om utlån av bøker. Det er også det bildet som har lettest for å feste seg i allmennheten.

Vel så viktig er *stedet*, at biblioteket er det danskene kaller et godt "være-sted". Å få brukerne til å oppholde seg i et miljø der det foregår aktiviteter knyttet til kultur, læring og informasjon – slik Idea Store-konseptet legger opp til – har en verdi i seg selv.

Bibliotek-Norges Biblioteknorge

Biblioteknorge-listas sterkeste side er at den er Biblioteksvar og en jungeltelegraf for de bibliotekansatte selv. Men lista brukes også til en type bibliotekfaglig og bibliotekpolitisk debatt som burde ha foregått i det offentlige rom. Det er et problem.

I det offentlige rom – aviser, større nettsteder, radio, tv, tidsskrifter, møteplasser hvor diskusjon finner sted – er det nesten ingen bibliotekdebatt. En grunn kan være at det er så enkelt å starte en

debatt eller hive seg på en – på Biblioteknorge. Det er også tryggere å diskutere så lenge det bare blir lest innenfor menigheten.

For Biblioteknorge er og forblir et internt forum. Uansett hvor gode argumenter og konklusjoner som legges fram, treffer de bare kollegaen. I et slikt perspektiv er Biblioteknorge Bibliotek-Norges største hinder for en offentlig bibliotekdebatt.

Fritt ord utfordrer

Også i år lyser Fritt Ord ut penger til bibliotekprosjekter. I fjor var utlysningen helt åpen innenfor fellesnevneren formidling. I dag er temaet snevret inn til "Samtale møter på bibliotekene" – om verdi- og samfunnsspørsmål aktualisert av finanskrisen. Dette er en spennende innfallsvinkel. Litteraturhusene omkring i Europa, som Litteraturhuset i Oslo er i

slekt med, trekker fulle hus til slike samtalemøter og diskusjoner. Hvorfor skulle ikke det lokale biblioteket – i samarbeid med lokale lag eller enkeltpersoner – kunne fylle en slik funksjon i sitt nærområde? Vi håper like mange søker i år som i fjor, da Fritt Ord delte ut til sammen hele 2,2 millioner kroner.

Rett på nett

Internettkurs spesielt laget for innvandrerkvinner gir trygghet slik at de våger å møte opp. På sikt kan det bidra til at også denne gruppen øker bibliotekbruken.

» – Innvandrere er storforbrukere av biblioteket. Vi hadde ikke vært mye uten dem, sier Aud Jorunn Aano, leder for internasjonalt bibliotek i Stavanger. Selv om hun ikke har håndfast statistikk å slå i bordet med, ser hun at det blant innvandrerne er flest menn, barn og ungdom som bruker biblioteket. Når kvinnene kommer, er det ofte sammen med barna. Og det er barna som må hjelpe mor med internett på bibliotekets datamaskiner.

Digitalt bibliotek i Stavanger arrangerer internettkurs som er åpne for alle, en gang i måneden.

Det var lederen der, Sissel Dahle, som kom på ideen at de skulle arrangere et internettkurs kun beregnet for innvandrerkvinner.

STARTET ENKELT. Grunnkurs set samlet sju deltakere. Aano var fornøyd med det. Kurset var gratis og bestod av tre bolker. Først gikk en gjennom det helt grunnleggende, om tastaturet, musa og adresselinja på internett. En viste også fram bibliotekets og Stavanger Aftenblads nettsider for å vise oppbyggingen av ei nettside.

I neste del ble søkemotoren Google presentert. Kursdeltakerne ble også vist hvordan de

skulle søke etter nettsider de ikke kjente adressen til fra før.

Til slutt ble aktuelle nettsider for innvandrere, som avisa Utrop, hjemmesidene til Seif (selvhjelp for innvandrere og flyktninger) og Bazar, presentert.

– Det viktigste med kurset var å gi kvinnene trygghet. At de ikke skal være redde for å rote seg bort på nettet, forklarer Aano.

FORNØYDE DELTAKERE.

– Jeg ville lære mer om internett fordi jeg ønsker å være uavhengig av mann og barn. Uten kunnskap om internett blir en nesten handikappa i dagens

Tekst: Kjetil S. Grønnestad
Foto: Marie von Krogh

samfunn, forteller Huma Farooq, opprinnelig fra India.

Rahila Sheikh, opprinnelig fra Pakistan, forteller at hun lærte mye. – Jeg har to gutter hjemme, men de har ikke tid til å lære meg internett, smiler hun.

– Hvis jeg skal begynne å jobbe, vil jeg være bedre i stand til å bruke data og nettet etter dette kurset, forteller Nasreen Akhtar, også hun opprinnelig fra Pakistan. – Jeg vil delta på neste kurs også, sier hun.

Neste internettkurs forbeholdt innvandrerkvinner, arrangeres oppunder påske. – Hvis det blir den samme gjengen som deltar, tar vi sikte på et videregående kurs der vi går dypere inn i bruken av søkemotorer. Dersom det blir nye kvinner som møter opp, legger vi opp til et nytt

grunnkurs, forteller Aano.

Men kursdeltakerne har anledning til å lære mer lenge før det. – Flere ga uttrykk for at de hadde lyst til å delta på internettkursene til digitalt bibliotek som er åpne for alle. Det liker vi, sier Aano.

FLERE PÅ KURS. Etter flere år som leder av internasjonalt bibliotek, har Aud Jorunn Aano opparbeidet seg et godt kontaktnett innover i innvandermiljøene. Det brukte hun aktivt for å skape blest om det nye kurstilbudet. Men Aano brukte ikke bare egne kontakter. Ved siden av annonsering i bibliotekets faste avisannonse, sendte hun informasjon om kurset til viktige institusjoner som Internasjonalt hus og Innvandrerrådet. Flere av

kvinnene på kurset fikk informasjon om tilbudet fra Islamsk kvinneforening i Stavanger.

For biblioteket i Stavanger, var det første gang en arrangerte et internettkurs rettet mot innvandrerkvinner, men biblioteker flere steder i landet har også hatt tilsvarende tilbud, blant annet i Førde og på Rykkin i Bærum.

– Vi var fornøyde med kursavviklingen, slår Aano fast. Dersom de skulle gjort noe annerledes, ville det vært å legge enda større vekt på søkemotorer. Dessuten ville hun startet kursdagen med å spørre deltakerne hvilke nettsider de var interessert i å bruke. – De kunne lært å søke på tema de var interessert i, og også i å finne informasjon om kjente innvandrere.

Sissel Dahle fra digitalt bibliotek, hjelper Rahila Sheikh (t.v.) og Nasreen Akhar med internett.

Prosjektpengedryss fra ABM-utvikling

Deichmanske bibliotek fikk innpå 40 prosent av bibliotekpotten da ABM-utvikling delte ut årets prosjektmidler. Til sammen mottok biblioteksektoren om lag 5,8 millioner kroner.

» Pendlerbibliotek på Oslo S. Digitale fortellinger fra Vestfold. Og merkevarebygging av bibliotek i Østfold og Aust-Agder. Det er stikkord for noen av tiltakene som har fått prosjektstøtte for 2009 fra ABM-utvikling.

Alt i alt kom det inn nesten 40 søknader fra biblioteksektoren til årets fordeling. Hele ønskelista hadde en prislapp på drøye 11 millioner. Flere enn halvparten av søkerne fikk imidlertid avslag da prosjektmidlene på 22,3 millioner til både arkiv, bibliotek og museum ble fordelt.

Nytt og nyttig

- Vi er opptatt av prosjekter som skaper noe nytt og som har en nytteverdi som kan overføres til andre, forteller ABM-utviklings Tone Moseid, når vi spør om hva som styrer valg av støtteverdige prosjekter. Som konstituert direktør i avdeling for bibliotek-utvikling har Moseid vært sentral i arbeidet med søknadene.

- Mange prosjekter kan ha elementer av utvikling mot noe nytt. Men det holder ikke hvis det bare er relevant for det lokale tjenestetilbudet og er tiltak som allerede finnes andre steder.

Søknader om penger til utstyr eller til oppgaver som er del av den ordinære driften, faller også igjennom. Private bedrifter og næringsdrivene kan heller ikke få støtte.

Alle søknadene behandles internt i ABM-utvikling, og hvert prosjekt vurderes av minst to saksbehandlere. Endelig beslutning blir tatt av ledergruppen, som består av direktøren og de seks fagdirektørene.

Hele veien jaktet det etter de nyskapende og nyttige prosjektene. Ideer, planer og aktiviteter som innebærer samarbeid på tvers av institusjonsgrenser og

Her i "Halvbroren" fordeler ABM-utviklingen pengene.

Av Merete Lindstad, frilansjournalist
Foto: Odd Letnes og ABM-utvikling

sektorer får også spesiell oppmerksomhet.

Samtidig må prosjektene ligge innenfor et av ABM-utviklings prioriterte arbeidsområder. For bibliotekene gjelder det spesielt tre områder: læring, kunnskaps- og kulturformidling, utvikling av digitale tjenester og nytenking innenfor organisasjons- og nettverksbygging.

Tildeling i grenseland

Den store vinneren ved årets tildeling er Deichmanske bibliotek, som fikk 2,38 millioner. Mesteparten, 1,8 millioner, gikk til Biblioteksvar. Det er en nasjonal referansetjeneste som besvarer henvendelser fra publikum gjennom chat, sms og epost.

Biblioteksvar er imidlertid ikke lenger ett prosjekt, men en etablert og innarbeidet tjeneste. Siden 2006 har ABM-utvikling og Deichman hatt en driftsavtale for Biblioteksvar, og den fornyes hvert år.

Tone Moseid bekrefter at støtten til Biblioteksvar langt på vei er en driftsstøtte. Og at det strider mot reglene for bruk av prosjektmidler.

- Biblioteksvar er et viktig tiltak for at bibliotekene skal kunne gi brukerne gode digitale tjenester, og vi har holdt tjenesten oppe i påvente av stortingsmeldingen, som har dratt ut i tid, sier Moseid.

- Men tildelingen til Biblioteksvar er en tildeling i grenseland. Det er en tjeneste vi holder liv i selv om prosjektperioden er over.

Støtten til Skrivebua hos Nordland fylkesbibliotek ligger også i dette grenselandet. I prosjektsøknaden sin gjør biblioteket det ganske klart at man ber om midler til drift. I 2009 fikk Skrivebua en halv million.

Tone Moseid: Før neste søknadsfrist til høsten, er det spesielt en gruppe som oppfordres til å hive seg på: fagbibliotekene.

Uønsket praksis

Moseid mener at enkelte av årets tildelinger til digitale tjenester handler om å opprettholde viktige og i mange tilfeller nasjonale digitale tjenester. Det er en situasjon ABM-utvikling er lite tilfreds med.

- Vi ønsker å gi klar beskjed om at vi ikke kan bruke prosjektmidler til å støtte drift av nasjonale digitale tjenester i framtida, forteller Moseid.

Beskjeden er allerede gitt i budsjettforslaget for 2010 som er oversendt Kultur- og kirkedepartementet. Der påpeker ABM-utvikling at de nasjonale digitale tjenestene ofte har problemer med "robust finansiering etter prosjektperioden" og etterlyser "statlig delfinansiering av de mest sentrale av disse tjenestene."

Ønsker erfaringsdatabase

Alle som mottar prosjekstøtte plikter å formidle sine erfaringer til andre. Det kan skje ved at prosjektet ender i et produkt som er tilgjengelig på nettet, eller med en skriftlig rapport som kan offentliggjøres. Deltakerne i prosjektet forventes også å stille opp på kurs og seminarer for å legge fram sine erfaringer og resultater.

ABM-utvikling har ingen fyllestgjørende oversikt over hvilken nytteverdi andre har hatt av de mange prosjektene som er blitt støttet i årenes løp. Moseid ønsker å få opprettet en erfaringsdatabank med alle prosjektene som har fått støtte.

- Et første skritt på veien dit, er å legge alle søknadene ut på nett. Det har vi fått til i år.

Etterlyser fagbibliotekene

Tross flere prosjektsøknader enn det er penger til, vil ABM-utvikling ha flere med. Før neste søknadsfrist til høsten, er det spesielt en gruppe som oppfordres til å hive seg på: fagbibliotekene.

Helt siden de i 2003 fikk tilgang til å søke om prosjektmidler, har ytterst få fagbibliotek søkt om midler. Tone Moseid er usikker på årsaken.

- En grunn kan være at universitets- og høyskolebibliotekene arbeider med så store rammer at eventuelle midler fra ABM-u spiller en mindre rolle, sier Moseid.

- Kanskje er det behov for mer og bedre dialog mellom fagbibliotekene. De gode søknadene vi får inn ellers, er ofte de der det er flere som samarbeider om et prosjekt.

Kill the pirates!

» Med dette anslaget startet en heftig debatt på bokogbibliotek.no i begynnelsen av mars:

”Kill the pirates, var et slagord for engelskmennene for noen hundre år siden. Jeg er enig: Drep piratene - Pirate Bay. Ikke med våpen, men med holdninger og argumenter. Jeg håper Pirat Bay og hele «fri flyt»-kulturen får en solid smekk i den rettsaken som nå pågår i Sverige. Slik at debatten kan få en noe annen - og mer nyansert - tone.”

Odd Letnes, 4.3.09

» ”Bibliotek er fundert på en tanke om at tilgjengelighet av informasjon er et gode som samfunnet må bidra til for å opprettholde demokrati og åpenhet. Pirate Bay gjør akkurat det samme. Det angrepet vi nå ser på Pirate Bay er også et angrep på grunntanken for bibliotek.”

- Thomas Brevik, 4.3.09

» ”Du har rett i at jeg sikkert kunne ha skrevet om bakgrunnen for utviklingen av fildelingskulturen og det vi ser i dag som dens snauseavarter. Slike historiske tilbakeblikk kan forklare hvorfor ting har blitt som de har blitt. Men kan de forsvare det?”

- Odd Letnes, 4.3.09

» ”Det hjelper ikke å henge en eneste pirat (...) For delingskulturens pirater er det rett og slett slik at det letteste alternativet vinner.”

- Thomas Brevik, 4.3.09

» ”Det overrasker meg hvor raskt man er villig til å kriminalisere en hel generasjon (eller tre) heller enn å se på underliggende årsaker og konstruktive løsninger.”

- Jonas Svartberg, 5.3.09

» ”Jeg tror fildeling er kommet for å bli, og vil true mange virksomheter – bl.a. bibliotekene – og åpne for andre. Jeg er enig at man bør se etter konstruktive løsninger. Carpe Diem og Gatas Parlament har treffende sammenliknet fildeling med kjønnsdriften – den trenger seg på uansett. Men spar oss for argumentene og rettferdiggjøringen.”

- Petter Næss, 5.3.09

» ”Du etterlyser konkrete tiltak Odd, men hvis det ikke er godt nok å hevde at det rett og slett mangler gode salgskanaler og diskutere alternative finansieringsmodeller forstår jeg ikke helt hva du mener man skal gjøre, altså utover å gi «fri flyt»-kulturen en «smekk»?”

(...) Markedet forandres fortere enn man rekker å si CD eller Mp3. Kanskje vil streaming og trådløs nettilgang, a la Spotify, gradvis erstatte filene som hopper seg opp på harddisken? Og være like godt egnet for salg som for deling i nettverk?”

- Kim Tallerås, 5.3.09

» ”Nå er det mange her som glemmer at Pirate Bay ikke bare brukes til ulovlig fildeling.”

- Student, 6.3.09

» ”Fra et bibliotekperspektiv burde man heller bekymre seg over at opphavsorganisasjonene er i ferd med å få gjennomslag for sensur på nettet, enn å bruke samme forslitte argumenter om piratkopiering som er blitt brukt siden man begynte å selge blanke kassettbånd.”

- Audun Skorstad, 6.3.09

» ”Ved Høgskolen i Oslo har man stengt adgangen for studentene til Piratebay (...) Særlig ved semesteroppstart når nye studenter inntar HiO og møter et fritt tilgjengelig nett med for dem gratis tilgang, starter de en omfattende ulovlig nedlasting, sannsynligvis fordi de knapt har noen sperrer på at det er ulovlig eller ikke.”

- Hans Martin Fagerli, 6.5.09

ET NYTT TIDEVERV?

Tilskudd til samtalemøter på bibliotekene

Fritt Ord lyser ut tilskudd à kr 50 000 til åpne møter om verdi- og samfunnsspørsmål aktualisert av finanskrisen. Temaet bestemmes av søkerne selv.

Søkere kan være folkebibliotek eller enkeltpersoner og lag som har avtale med bibliotek om arrangementer.

Søknader må innholde en fylldig prosjektbeskrivelse som redegjør for tematikk, involverte og tidsperspektiv. Budsjett- og finansieringsplan legges ved.

Se Fritt Ords nettsider for nærmere informasjon, www.fritt-ord.no.

Søknader leveres via skjema på nett. Innsendelsen merkes med *Samtalemøter* i tittelfeltet.

Søknadsfrist 29. mai 2009.

Vedlegg kan leveres per post til:
Fritt Ord
Uranienborgveien 2
0258 Oslo

Kontaktperson: Oskar Kvasnes, Fritt Ord,
tlf. 23 01 46 44 og e-post: oskar.kvasnes@fritt-ord.no

Fritt Ord er en allmennyttig, privat stiftelse. Fritt Ords fremste formål er å verne om og styrke ytringsfriheten og dens vilkår i Norge, særlig ved å stimulere den levende debatt og den uredde bruk av det frie ord.

Fra synsing til kunnskapsbasert praksis

I norsk bibliotekvesen er det mange som mener og synes noe om struktur. Forslaget i Bibliotekreform 2014 om at bibliotek med færre enn fem årsverk skal «konsolideres», som det heter i administrativ nytale, med et større bibliotek, var det som skapte mest debatt av alt som sto i denne utredningen.

» Folkebibliotekene har gjennomgått en betydelig strukturrasjonalisering i løpet av de siste ti årene. 240 bibliotekenheter, herav 236 filialer, har forsvunnet siden 1999. Det har langt på vei vært en villet utvikling. De små avdelingene kan ikke gi folk et godt nok tilbud til at de finner det bryet verdt og benytte seg av det, mener man. Derfor bør de legges ned og ressursene bør settes inn på større bibliotek som kan gi et fullverdig tilbud. Mener og synes man. Det er ikke usannsynlig at også Giskes bibliotekmelding som nå er rett rundt hjørnet, kommer til å mene og synes noe om dette.

MEN OM VI MENER MYE, vet vi vet mindre. Hvordan vil nedleggelser, fusjoner og konsolideringer faktisk påvirke tilgangen til folkebibliotek for Kari og Ola, Fatima og Muhammed Nordmann? Å framskaffe kunnskapsbasert kunnskap om effekten av omorganiseringer på det som er bibliotekenes hovedmål, for eksempel lik tilgang til kunnskap, kultur og informasjon – og la denne kunnskapen styre

beslutningene, er det som kalles kunnskapsbasert praksis.

Ideen om kunnskapsbasert praksis stammer fra helsefagene. Hvordan kan man stimulere praktikere til å ta i bruk oppdatert kunnskapsbasert kunnskap slik at helsepolitiske mål kan nås best mulig? Hvordan virker faktisk ulike behandlingsformer? Hva er effekten av ulike tiltak for å stimulere ungdom til en fornuftig adferd i forhold til rusmidler eller en fornuftig seksualadferd? Kunnskapsbasert praksis betyr ikke å tilpasse seg trender som forskning identifiserer.

DE SISTE ÅRENE HAR også bibliotekfeltet blitt opptatt av kunnskapsbasert praksis. Men mange ganger ser det ut som man forstår dette som passiv tilpasning til trender, en form for ikke-praksis. Det er ikke det kunnskapsbasert praksis dreier seg om. Om deskriptiv forskning for eksempel skulle vise at unge gutter leser lite men spiller mye, betyr ikke nødvendigvis kunnskapsbasert praksis at man fyller biblioteket med spillkonsoller. Det betyr heller å ta i bruk

forskningsbasert kunnskap om hvordan ulike litteraturformidlingstiltak rettet inn mot denne målgruppa faktisk virker.

For snart 30 år siden gjennomførte den amerikanske forskeren George D'Elia et prosjekt der han så på hvilke faktorer som kan forklare variasjoner i bruk/ikke bruk av bibliotek. Ved siden av demografiske variable som biblioteket ikke kan gjøre mye med, var han opptatt av betydningen av ulike forhold knyttet til relasjonen mellom den faktiske eller potensielle bruker og biblioteket. Hvor viktig er for eksempel brukernes og ikke-brukernes kunnskap om bibliotekets tilbud kontra deres holdning til hvor tilgjengelig eller utilgjengelig biblioteket er? Han fant ut at oppfatninger om tilgjengelighet er viktigere enn kunnskap om tilbudet. (D'Elia, 1980). Det er et utgangspunkt for kunnskapsbasert praksis om en planlegger tiltak for å rekruttere nye brukere til biblioteket.

Ved det bibliotek- og informasjonsvitenskapelige instituttet ved Florida State University har man i noen år drevet et prosjekt

Forskning

Av professor Ragnar Audunson,
Høgskolen i Oslo, avd. JBI

som sikter mot å framskaffe et grunnlag for kunnskapsbasert praksis i forhold til et av de store temaene i vår hjemlige bibliotek-debatt: Hva er effekten med hensyn til tilgjengelighet av nedleggelser og sammenslåinger av bibliotekenheter?

DET ER TO UTGANGS-

PUNKT for denne forskningen:

Det ene er en database som ble opprettet i 1998 over alle folkebibliotekenheter i USA, hovedbibliotek så vel som filialer. Det andre utgangspunktet er tidligere forskning gjort ved det samme universitetet som viser at slår man en sirkel rundt et bibliotek med en diameter på 2 miles, altså ca 3,2 kilometer, kommer man ganske nær det som i USA er et biblioteks reelle nedslagsfelt, som kan avvike ganske mye fra det som formelt er definert som virkekretsen til et bibliotek. Med utgangspunkt i databasen har man så identifisert bibliotekenheter som er blitt borte. Ansvarlig bibliotekar i det aktuelle området er så kontaktet i en surveyundersøkelse og dels blitt spurt om hva som faktisk har skjedd: Er biblioteket faktisk nedlagt eller er det for eksempel erstattet av et nytt i samme nabolag, og dersom vi har å gjøre med en reell nedleggelse - hva var årsaken?

Med dette som utgangspunkt identifiserte forskerne nedleggelse av 431 fysiske bibliotekenheter (mobile tjenester kommer i tillegg) i hele USA i perioden 1993-2003. Av disse var 147 hovedbibliotek mens 284 var filialer. Husk at vi nå snakker om hele USA. I samme periode forsvant det i Norge 154 filialer. 154 i Norge mot 284 i USAs 52 stater. De norske tallene representerer litt av en massakre i sammenligning!

MEN DET VAR ALTSÅ DETTE med effekten av nedleggelser. Forskerne har blant annet sett på om de slår ut sosialt likt eller om noen grupper rammes mer enn andre. De har slått en sirkel med diameter 2 miles rundt adressene til de nedlagte utlansstedene og hentet inn data fra geografiske informasjonssystemer for å se hvordan demografien er i de områdene som er rammet av nedleggelser. Da finner de at de områdene som har mistet biblioteket sitt, har en høyere andel afroamerikanere enn snittet i USA, de har et lavere utdanningsnivå enn det man ellers finner og de har en høyere andel som faller under fattigdomsgrensen. I spørreundersøkelsen til de biblioteksansvarlige i disse områdene oppgis lite bruk som den viktigste grunnen til stengning. Men samtidig er det da de områdene hvor det er viktigst å stimulere til økt bruk og hvor det sannsynligvis er vanskeligst å få menneskene til å oppsøke et bibliotek lenger unna, hvor en har valgt nedleggelse. Folkebibliotekene har lik tilgang som et av sine credo, men her er det Matteusprinsippet som har slått til: den som intet har skal fratas også det lille han har. Det er åpenbart én effekt.

FORSKERNE KONKLUDERER med at et relativt lite antall

nedleggelser som vi jo står overfor her, kan ha betydelige konsekvenser med hensyn til tilgang og bruk. Dersom ikke innbyggerne i disse områdene tilbys tilgjengelige alternativ, konkluderer forskerne, vil fire millioner mennesker miste bibliotektilbudet. Med utgangspunkt i amerikanske bruksmønstre, vil det innebære at 14 millioner bibliotekbesøk blir borte; det tilsvarer utlån av 16 millioner enheter voksenmateriell og 6 millioner enheter barnemateriell.

Nå kan man naturligvis ikke overføre disse tallene til norske forhold. Poenget er at forskerne fra Florida State University har levert en type redskap som også vi kan benytte for kunnskapsbaserte beslutninger og kunnskapsbasert praksis. Hva blir effekten av å ta i bruk det ene eller andre organisatoriske virkemiddelet i forhold til målet om lik tilgang til kunnskap og kultur gjennom folkebibliotekene.

ABM-utvikling burde ta den oppgaven på bibliotekfeltet som Nasjonalt kunnskapssenter for helsetjenesten har på sitt felt: å initiere forskning og oppsummeringer av forskningsresultater som kan legge grunnlaget for kunnskapsbasert praksis.

Hører du, Leikny Haga Indergaard?

Litteratur

D'Elia, G. (1980). The development and testing of a model for adult public library user behavior.

Koontz, C. M & D.K. Jue. (2006). Public Library Facility Closure...*Public Library Quarterly*

Koontz, C.M, D.K. Jue & B.W. Bishop. (2009). Public library facility closure: An investigation of reasons for closure and effects on geographic market areas. *Library & Information Science Research*. Under publisering.

– Vi arrangerer Pannekakedagen for å skape blest om biblioteket, og vil senere evaluere det. Til nå har vi bare fått positiv respons, sier biblioteksjef Kirsten Annaniassen Furulund. Hun utelukker ikke at arrangementet vil bli et fast innslag i biblioteket.

Lokker med pannekaker

Barn og unge lokkes til kunnskap om våre påsketradisjoner med liflig duft av pannekaker mellom reolene i Ski bibliotek.

» Duften av pannekaker kjennes lang vei. Det er folksomt mellom reolene i Ski bibliotek på fetetirsdag rett etter fastelavn.

– I dag er det verdens pannekakedag, forteller biblioteksjef Kirsten Annaniassen Furulund, som for anledningen står med forkle og steker pannekaker. En gruppe førsteklasse fra SFO i Hebekk skole har benket seg ved langbordet og ser ut til å sette stor pris på pannekaker med blåbærsyltetøy og lønnesirup, etter lesestund i barne- og ungdomsavdelingen.

I løpet av dagen har tretten grupper fra barnehager og SFO i Ski vært innom. Barne- og ungdomsbibliotekar Randi Rosasen har lest eventyret om apekatten Nils som lager pannekaker igjen og igjen. De venter enda flere grupper før

biblioteker stenger.

Utenfor vinduet trækker folk over høye brøytekanter i Ski sentrum, mens det stekes nye stabler av pannekaker mellom reolene inne i biblioteket. – Til nå har vi laget 30 liter med røre, forteller biblioteksjef Kirsten Annaniassen Furulund.

Fornøyde brukere

Knut Christensen (70) er innom Ski bibliotek ofte for å lese aviser.

– Pannekakene smaker nydelig, sier pannekakekjenneren, som har bodd i Canada og Nederland.

– Der er det egne pannekakehus og mer tradisjon for å servere pannekaker. Canada har et lønneblad i sitt flagg, og lønnesirup er fast tilbehør til pannekaker der, forteller han. For anledningen har Ski bibliotek

fått lønnesirup fra den kanadiske ambassaden i Norge til servering på pannekakedagen.

– Jeg synes det er et glimrende tiltak. Ski bibliotek er flinke til å skape interesse for biblioteket. Jeg skal også følge foredragsserien deres om den forbudte historien, som handler om den andre verdenskrig, sier Knut Christensen.

– Kjempegode pannekaker, sier også Karen Gjetrang (12). Hun går i 7. klasse på Ski skole og er innom biblioteket en gang i uken for å låne bøker og lydbøker. – Jeg er mest interessert i krim og spenningsbøker, forteller hun.

Pannekakedagen

Bibliotekar Elin Westgård Hansen i Ski bibliotek forteller hvordan ideen til pannekakedagen oppsto.

– Vi oppdaget at vi har meter på

Tekst og foto:
Sidsel Valum,
frilansjournalist

meter med bøker om jul, julemat og juletradisjoner, men lite om merkedagene fra faste til påske, sier hun. Nysgjerrigheten ble vakt. Hun begynte å google etter informasjon om påsken på internett.

– Jeg fant at mange bibliotek i Danmark har hatt tradisjon for å arrangere pannekakedag på fetetirsdag, som er første tirsdag etter fastelavn. Ja, da fant jeg ut at dette faktisk er verdens pannekakedag, som blir markert i mange land, forteller hun. Elin Westgård Hansen forteller om hvordan man i tidligere tider hadde tradisjon for karneval og å spise godt før fasten ble innledet. I dag spiser vi boller på fastelavns søndag og markerer med egg til pynt og på tallerkenen i påsken, uten at vi alltid vet hva som er bakgrunnen.

– Vi arrangerer Pannekakedagen for å skape blest om biblioteket, og vil senere evaluere det. Til nå har vi bare fått positiv respons, sier biblioteksjef Kirsten Annaniassen Furulund. Hun utelukker ikke at det arrangementet vil bli et fast innslag i biblioteket.

Biblioteket som tradisjonsbærer

Biblioteket ønsker å understreke sin rolle som tradisjonsbærer og vil bidra til å skape større bevissthet om gamle tradisjoner knyttet til tiden rundt påsken. Gjennom utstillinger for voksne, unge og barn vil Ski bibliotek prøve å synliggjøre både de tradisjonene som fortsatt holdes i hevd, og glemte tradisjoner.

– På fetetirsdag var det om å

Bøker og nettsteder:

”Påsketradisjoner: fra karneval til Valborgsaften.”

Av Kari Filberg, Landbruksforlaget (2002)

”Mari Vassause og den hellige Margareta”

Av Birger Sivertsen, Andresen & Butenschøn (1998).

Påsketradisjoner:

<http://www.historie-online.dk/special/paaske/index.htm>

<http://www.sideburn.demon.co.uk/olney/pancake.html>

<http://www.sideburn.demon.co.uk/olney/pancake.html>>

Østerriksk pannekake: Kaiserschmarrn

<http://en.wikipedia.org/wiki/Kaiserschmarren>

gjøre å få i seg flest mulig måltider. Denne dagen ble også kalt syvmålsdagen. Vanlig kost var gjestebudskost som rømmegrøt, fete kjøttretter og mølje. På blåmandagen dagen før var det fleskeretter som var i fokus,

forteller Elin Westgård Hansen. Det er tradisjoner som trolig ingen følger i dag, men som likevel kan fortelle noe om tidligere tiders levemåte.

Døde bøker og usynlige bibliotek

Professor Jon Bing er så glad i bibliotekene at han stadig renner over av kritikk. Blant annet savner han flere offensive grep i bibliotekene i forhold til den nye teknologien.

Samtalen

Tekst og foto. Odd Letnes, redaktør

» **Bok og Bibliotek:**
Hvordan har biblioteksektoren klart å takle de siste tiårenes overgang fra det papirbaserte til det stadig mer digitaliserte bibliotek?

Jon Bing: Jeg er litt skuffet. Jeg hadde håpet at bibliotekutdanningen skulle bli den sentrale

utdanningen for dem som skulle arbeide med å lete fram og formidle informasjon og kunnskap. Den burde hatt en klarere akademisk profil. Men på mange måter glapp den taket og ble forbigått av informatikerne. Forskningsmiljøet for søking i fulltekst vokste ikke ut av bibliotekutdanningen, men ved

Juridisk fakultet ved Universitet i Oslo, mens bibliotekarene fortsatte å slipe på sine tesauri og klassifikasjonssystemer. Jeg har også opplevd en skepsis til ny teknologi blant bibliotekarere, som jeg også har opplevd i kunstnerorganisasjonene, som en form for konflikt mellom kunst og teknologi.

BoB: *Du har alltid blitt oppfattet som en bibliotekvennlig person. Betyr det du sier her at du er i ferd med å snu ryggen til biblioteksektoren?*

Bing: På ingen måte. Jeg er så glad i bibliotekene at jeg ofte renner over av kritikk. Jeg er overbevist om at bibliotekene og bibliotekarene fortsatt er viktige. Men jeg må likevel si at jeg nok savner en noe mer offensiv holdning i forhold til den nye teknologien. Bibliotekarene snublet litt ved inngangen til den digitale tiden, og det oppsto et gap som det tar tid å tette igjen. Jeg er for tiden opptatt med å forberede deltakelse på en konferanse om digitale emnekart. I diskusjonene omkring dette, er det forbausende at bibliotekarene er helt fraværende.

BoB: *Du har tidligere snakket om "det usynlige bibliotek". Er det fortsatt et godt bilde?*

Bing: Mer enn noen gang. Tenk deg en skole ute i skjærgården, hvor elevene har tilgang til samme informasjon som studentene ved Harvard University via PCene sine. I et slikt perspektiv blir ikke spørsmålet om hvor mange bøker som finnes i hyllene i skolebiblioteket, like viktig som tidligere. I diskusjonen om antall filialer, må man ikke glemme den store betydningen av elektroniske nettverk mellom biblioteker i Norge og mellom Norge og resten av verden.

BoB: *De fysiske bibliotekene blir dermed ikke så viktige framover?*

Bing: Jeg sier ikke det. Men når stadig flere bibliotekressurser flyttes ut på nettet, som jo er

åpent 24 timer i døgnet, så må vi ha en diskusjon om hva biblioteket skal være.

BoB: *Hva biblioteket skal være, henger sammen med hva bibliotekarene bør kunne. Hva slags kjernekompetanse mener du de bør ha i årene som kommer?*

Bing: Jeg tror det er to ting. Det ene er evnen til å finne relevant informasjon på nettet og samtidig gi kvalifiserte begrunnelser for om dette er faglig solid og pålitelig informasjon: Er dette skrevet av en 14-åring på gutterommet, eller av en faglig kapasitet på området? Det andre er at bibliotekarene må bli gode til å arrangere møter mellom kulturarven i vid forstand og dens brukere, både i form av fysiske og virtuelle møter. Nasjonalbibliotekets levendegjøring av noen av Henrik Wergelands verker, er et godt eksempel på et slikt virtuelt møte.

BoB: *I 1984 ga du ut "Boken er død. Leve boken!" Hva tenker du om den i dag?*

Bing: Jeg hadde rett i at boka er død. Det er den ikke, sier andre. Det har de også rett i. Poenget er at bøkene fortsatt lever, men stadig oftere i andre former enn den tradisjonelle papirboka. Jeg bruker for eksempel ikke lenger Norges Lover i papirutgave. Den elektroniske utgaven representerer et nettverk av lenket informasjon, som gjør den langt mer interessant og effektiv. Jurister er ikke kjent for å være teknologiske avantgardister, men juristene har i dag alle sine primærkilder på nettet.

BoB: *Skiller du mellom faglesing og lesing for nytelse og underholdning? Vil du lese en roman på PC?*

Bing: Spørsmålet er galt stilt. Jeg tror det handler om *hvor* du leser. Når jeg ønsker å få – la oss kalle det en god leseropplevelse – sitter jeg ikke på denne kontorstolen foran en pc-skjerm. Da sitter jeg i godstolen hjemme med et annet medium. De elektroniske lesemediene som jeg lenge har snakket om og etterlyst, er nå i ferd med å slå gjennom. Når de blir så gode å bruke og så tiltalende at du "glemmer" at du holder i et elektronisk lesebrett, da vil jeg få en like god leseropplevelse som jeg fikk med den tradisjonelle boka. Dette har gått mye langsommere enn jeg forestilte meg, men nå ser det ut som om det løsner.

BoB: *Så du kjøper ikke argumentene om bokas duft og papirets gode følelse?*

Bing: Argumentene er som filateli. Noen vil alltid holde på med det. Men de nye lesemediene må selvsagt oppleves som bedre og mer attraktive enn papirboka, hvis det er de vi skal foretrekke.

BoB: *Noen mener at de digitale mediene er i ferd med å forandre vår informasjonsatferd. Vi blir rastløse og målbevisste foran skjermen. Vi hopper til første kilde og går ikke i dybden.*

Bing: En nordisk filosof har sagt at informasjonsteknologien oversvømmer oss med opplysninger. Det er som om man har selskap hjemme hos seg selv, og har invitert så mange at man selv ikke får plass ved bordet. Mer presist: Informasjonsflommen gjør at vi ikke får tenkt egne originale tanker. Det morsomme er at denne filosofen heter Ludvig Holberg, og at han snakket om utbredelsen av trykkekunsten.

Ludvig Holberg var vitne til en enorm endringsprosess i formidlingen av det trykte ord og en eksplosiv vekst av publikasjoner. Vi opplever også en endringsprosess ved framveksten av den digitale teknologien, og vi kommer helt sikkert til å endre atferd. Men det betyr ikke en forflatning eller et forfall. I framtida vil vi i sterkere grad måtte lære oss å formulere gode spørsmål og samtidig vurdere de svarene vi får. Kildekritikk blir viktigere enn noen gang.

BoB: *Hva skal til for å få web 2.0-tenkningen inn under huden på biblioteksektoren?*

Bing: 1.0 var et produsentstyrt system, mens 2.0 er et brukerstyrt system. Radioen er 1.0, mens telefonen er 2.0. Det er brukerne som produserer innholdet i telefonen. Vi har nok fortsatt langt igjen til å si at vi nå virkelig har tatt 2.0-muligheten inn over oss. Vi bruker datamaskiner ja, men vi sitter og ser på papir på skjermen. Hvordan vi skal komme videre, er ikke enkelt å si. Jeg tror vi har noe å lære av brukergenererte

nettsteder som Second Life og liknende.

BoB: *Er du tilhenger av "fri flyt" på nettet?*

Bing: Det kan ikke bli sånn at alt skal være fritt på nettet og at skapere av åndsverk ikke har noen rettigheter. Jeg tar for eksempel avstand fra den nedlastingen som har skjedd som en følge av Pirat Bay. Men vi mangler fortsatt gode teknologiske løsninger som kan regulere dette på en måte som både sikrer økonomisk ytelse til rettighetshaverne og som gjør det enkelt å håndtere for brukerne. Jeg har selv vært med i et internasjonalt prosjekt, ved Imperial College i London, som har utviklet en modell for et rettighetsadministrativt system som vil kunne håndtere disse utfordringene, men dette er komplisert, vi mangler teknologisk infrastruktur og det er et godt stykke igjen til at det kan settes ut i praksis. Men slike systemer kommer, det er ikke tvil om det.

BoB: *Hva er mest betenkelig ved Pirate Bay-komplekset?*

Bing: Rettighetshaverne har ikke gitt sitt samtykke til nedlastingen, og dette samtykket betinges vanligvis av at man får et økonomisk vederlag. For noen år siden hadde vi Pitbull-Terje-dommen i Norge. Den handlet om at Din Side gjorde filmen Pitbull-Terje tilgjengelig for sine abonnenter gjennom streaming som en slags førpremiere. En av brukerne klarte å avlede strømmen og laste filmen ned på sin harddisk. Deretter gjorde han den tilgjengelig på Pirate Bay. Den ble så lastet ned cirka 2700 ganger før det ble stoppet. I rettsaken som fulgte ble prisen på hver nedlasting anslått til 60 kroner. Det er altså det tapet som man anslo rettighetshaverne hadde per nedlasting. Jeg tror det var en riktig dom.

BoB: *Har du glede av blogger?*

Bing: Jeg leser fast en del faglige blogger som er skrevet av folk som jeg vet jeg kan stole på. Det er meget inspirerende.

BoB: *I bloggene finner vi ofte en tone som kan virke både krenkende og sårende i forhold til*

hva vi er vant til i redigerte medier. Hva skal til for å gjøre denne debattformen mer renslig?

Bing: Det er mye vanskeligere å etablere etiske normer og regler for å påvirke praksis enn å gjøre det ved hjelp av lovgivning. Har vi en lov, så forteller den hva som er riktig og galt. Å regulere det som skjer på internett, minner om å kikke i nøkkelhull. Blir det oppdaget, er det pinlig. Men det finnes ingen lov som regulerer kinking i nøkkelhull. Det samme gjelder på en måte internett.

BoB: *Hva skal til for å bli tatt for en ærekrenkelse i en nettdebatt?*

Bing: En ærekrenkelse i Norge er først og fremst en påstand som ikke er sann, gjerne kombinert med skjellsord. Jeg tror vi trenger debatt om dette, og at det muligens handler om en modningsprosess. Hvordan bør nettdebatter være, hva liker vi, hva misliker vi og så videre.

BoB: *Som en følge av den digitale utviklingen, har vi fått en fragmentering av informasjonskanalene, med nettsteder og blogger og diskusjonsfora om hverandre. Dette vil kunne gjøre hverdagen til en informasjonsarbeider nokså kaotisk?*

Bing: Men vi ser også andre tendenser. Innenfor flere områder har vi sett en utvikling fra at alle skulle ha hvert sitt nettsted til portaler og nettsteder som overvåker og lenker til andre nettsteder. Tidligere hadde hver domstol i Norge sine nettsteder. I dag er disse samlet under paraplyen domstol.no. Slik tror jeg det må bli på stadig flere områder. Noen må overvåke og systematisere og tilrettelegge det enorme tilfanget av informasjonskilder. Dette kunne være en oppgave for bibliotekarene hvor de virkelig kunne benytte sin informasjonskompetanse!

**BUSKERUD
FYLKESKOMMUNE**
Buskerud fylkesbibliotek

Rådgiver for digitale tjenester i bibliotek – 100 % stilling

Buskerud fylkesbibliotek hører til Utviklingsavdelingen i Buskerud fylkeskommune. Vi er samtidig en del av det unike Drammensbiblioteket, som igjen er en del av Papirbredden – Drammen kunnskapspark. Vi skal være et service- og utviklingsorgan for biblioteksektoren i fylket og et bindeledd utad. Buskerud fylkesbibliotek har i dag 10 ansatte.

Buskerud fylkesbibliotek skal bidra til utvikling og formidling av digitalt innhold i fylkets biblioteker. Dette inkluderer ulike digitaliseringsprosjekt, utvikling av nye digitale tjenester og bibliotek som "produksjonsverksteder", bidrag til Kulturminneåret, samarbeid med "Historieboka" og en videreføring av kompetansehevingsprosjektet "23ting". Vi søker en entusiastisk og faglig dyktig person til å styrke dette arbeidet.

Hovedarbeidsoppgaver:

- Utvikle strategier, planer og faglige utviklingsprosesser i tett samarbeid med bibliotekene og andre aktører
- Gjennomføre prosjekt, kurs og konferanser
- Utrede saker og bidra til faglig oppdatering av virksomheten

Kvalifikasjoner:

Aktuelle kandidater må ha høyere utdanning (helst master) innen bibliotek/informasjonsfag, media, pedagogikk eller annen relevant fagkrets

Vi søker en person:

- med solid IKT-kompetanse, deriblant innen sosiale nettverktøy
- med relevant erfaring, gjerne fra bibliotek
- som har tatt initiativ og ansvar og oppnådd gode resultater, ikke minst med prosjektarbeid
- som har gode evner til samarbeid, til synliggjøring og formidling
- med godt humør og oppriktlig engasjement

Vi tilbyr:

- Et stimulerende arbeidsmiljø med engasjerte kolleger
- Krevende oppgaver
- Gode muligheter til faglig utvikling
- Lønn etter avtale

Søknadsfrist 2. april 2009. Tilsetting snarest.

Søknad sendes elektronisk via www.bfk.no ledig stilling.

Innsendt dokumentasjon returneres ikke.

Kontaktperson: Fylkesbiblioteksjef Trond Minken,
telefon 32 04 54 79 eller mobiltelefon 908 36 965

“Jack is back”, står det med rødt på veggen i Whitechapel Road, Jack the Rippers jaktmarker. I dette området finnes de mest særegne bibliotekene i London.

Jakten på det nye biblioteket

Tekst og foto: Odd Letnes, redaktør

Ikke mange kvartaler fra London City skifter byen brått karakter. Det er som å gå over en grense, inn i en annen verden. Her i East End, i bydeler som Whitechapel, Spitalfield, Mile End, Bow... - er det langt mellom dressene og slipsene. Her ser du ikke hoteller hvor de ansatte hilser i kashmi-

rullfrakk og bowler. Hit finner ikke mange turister veien. Lommekartet stopper ved Tower.

Men East End eksisterer. I denne enorme østlige delen av London bor det flere ganger så mange mennesker som i Oslo. Her er det marked i gatene, her ligger East London Mosque, her møter du mennesker fra 120

forskjellige nasjoner, minst.

Her ligger også de nye bibliotekene som har fått navnet Idea Store. For vel 10 år siden merket man at besøket ved de tradisjonelle bibliotekene i Øst-London hadde sunket dramatisk. Dette ønsket metropolens myndigheter å gjøre noe med, og da bydelen Tower Hamlets – som blant annet

Suksess i Lond

ons fattigstrøk

omfatter deler av East End og Docklands - i 1998 bestemte seg for å ruste opp bibliotektenestene, var planen å lage sju Idea Stores som erstatning for de 12 eksisterende tradisjonelle bibliotekene.

SUKSESS. Når bare 20 prosent av innbyggerne brukte bibliotekene på slutten av 1990-tallet,

var det viktig å finne ut hva som skulle til for at de resterende 80 prosent ville bruke biblioteket. Kulturmyndighetene fikk penger til å engasjere et profesjonelt byrå som drev med markedsundersøkelser, og de intervjuet 800 personer hjemme etter timeavtale – og betalte dem 20 pund hver for å stille opp. Denne

undersøkelsen var avgjørende for det konseptet de landet på.

Ambisjonen var å doble bibliotekbruken i området. Seks år senere, etter at det var etablert fire Idea Stores, var allerede de mest optimistiske målene nådd. Med 2 100 000 besøk i året, var besøkstallet firedoblet siden 1998.

Fortsatt er det tre tradisjo-

- Det er trangt om plass hjemme, så Idea Store er et fint sted å gjøre lekser, sier gutta som bare ville bli kalt "Bill" og "Ben". Bildet er fra Idea Store Whitechapel en søndag ettermiddag.

nelle biblioteker i drift i East End, men de utgjør bare 15 prosent av aktiviteten, så man kan trygt si at Idea Store-konseptet har vært en suksess.

KULTUR OG LÆRING. Hva er så en Idea Store? Et tradisjonelt bibliotek med nytt navn?

Nei, det er mer enn det. Det er et nytt konsept som kombinerer bibliotek, læringssenter og informasjonstjenester, under samme tak. Målet er å gjøre det enkelt for brukerne å låne bøker og multimedia eller delta på noen av de 1000 kursene som tilbys hvert år. Vi snakker om utdanning og etterutdanning, kulturelle opplevelser og informasjonstjenester som kan bidra til å øke brukernes livskvalitet. Eksempler på kurs kan være massasje, aromaterapi, yoga, dans, økonomi, språk, fotografering, mote og informasjonsteknologi. Mange tilbud er også skreddersydd for hele familier.

Det brede spekteret av tilbud, krever tilsvarende bred kompetanse blant de ansatte. I tillegg til utdannede bibliotekarer, som

faktisk er i mindretall, finnes det både lærere, administratorer, kunstnere, informasjonsmedarbeidere, folk med erfaring fra barne- og ungdomsarbeid, studenter med deltidsjobb og folk med bakgrunn i forretningslivet.

NYTT NAVN. Myndighetene i Tower Hamlets hentet inspirasjon fra næringslivet da de utviklet Idea Store-konseptet, blant annet om hvordan næringslivet tilpasser seg og omstiller seg for å utvide sine markeder. For det var et mål for bydelen å nå ut til ikke-brukeren.

Bibliotekvirksomhet er fortsatt en av grunnpilarene i Idea Store. Men institusjonen tilbyr så mye mer enn man finner i et vanlig bibliotek. Derfor valgt man et annet navn. Strategien var å nå en målgruppe som vanligvis tenker at et tradisjonelt bibliotek ikke har noe å tilby dem.

SØMLØST. Idea Store er kjennetegnet ved sømløse overganger mellom det de har å tilby. Hvis for eksempel en

Samling rundt en av de mange PC'ene. Fra Idea Store, Canary Wharf.

bruker som låner en bok, sier at hun kunne tenke seg å gå på et spanskkurs, blir hun ikke henvist til en ekstern språkskole eller et brevkurs. Nei, da blir hun oppfordret til å delta på et av spanskkursene som går i regi av Idea Store.

Underveis i kurset vil hun fort oppdage at hun kan låne spanske romaner, reisehåndbø-

ker, filmer og musikk fra Spania. På den måten blir opplevelsen mye rikere.

MINDRE ENHETER. Suksess, ja. Men tid for å hvile på laurbærene? Nei, ingen ting tyder på det. De siste årene har man stukket fingrene i jorda og sett framover og startet med å fornye den 10 år gamle strate-

gien. *Idea Store Strategy Refresh*, kalles det arbeidet, og resultatene vil bli offentliggjort senere i år. Etter hva Bok og Bibliotek har fått vite, vil det bli bygget ut et nettverk av mindre, lokale avdelinger som vil utfylle de store enhetene.

Myndighetene vil igjen se på hvordan næringslivet endrer seg i forhold til nye rammevilkår.

Men idegrunnlaget som "public service" vil bestå: Å stimulere til sosial tilhørighet og forbedre folks livskvalitet ved å gi dem tilgang til bibliotek-, lærings- og informasjonsressurser - av høyeste kvalitet.

Jakten på ikke-brukeren har vært et viktig mål med etableringen av Idea Store. Her fra inngangen i Whitechapel road.

Spennende tider – med Google på strupen

Tekst: Kim A. Tallerås, Høgskolen i Oslo, avd. JBI

Googles målsetning er å «organisere informasjonen i verden og gjøre den tilgjengelig og nyttig for alle»¹. Ambisiøst, men det låter kjent. Kunnskapsorganisasjonene ved Høgskolen i Oslo, avd. JBI, gikk av stabelen i

februar og presenterte noen perspektiver på *bibliotekenes* digitale målsetninger; om rollen til de tradisjonelle biblioteksystemene, om planer for sentraliserte tjenester, om nettbasert bruk av klassifikasjonssystemer og mer til. For å dele noen av disse

perspektivene med de som ikke var tilstede, tok Bok og Bibliotek en prat med tre representanter for konferansens utvidete andedam. Henholdsvis: **Marshall Breeding**, fra Vanderbilt University Library i Nashville og noe av en guru innenfor bibliotektek-

- Jeg ser ikke for meg biblioteket som en slags alternativ førstelinjetjeneste på nettet mot generell informasjon og all verdens kunnskap. På det området er vi allerede utkonkurrert av Google, sier Marshall Breeding.

Chad: Jeg tror vi må forsøke å se det store bildet - ta innover oss at vi tilhører et virksomhetsområde i kraftig vekst. Ifølge Googles målsetninger bedriver de helt klart en form for bibliotekvirksomhet, og i et slikt utvidet perspektiv er virksomheten vår etter hvert blitt enorm. Og akkurat det skal vi glede oss over. Aldri før har det vært enklere og raskere å etablere gode tjenester. Problemet er at mange bibliotekarer ikke gleder seg, de oppfatter heller en slik utvidelse av virksomhetsområdet som en trussel; at deres spesialfelt utgjør en stadig mindre del av et større og større marked. Men det betyr likevel ikke at de fantastiske mulighetene forsvinner. Men man må altså tørre å løfte blikket og se hvilke muligheter som foreligger. Man kan for eksempel ta utgangspunkt i hva disse «nye» bibliotekvirksomhetene egentlig driver med, og du er inne på det når du bruker ordet "samfunn". Tjenester som Flickr forsøker å bygge «samfunn» rundt tjenestene sine...

Breeding: ...de ønsker seg i alle fall våre blikk og vår deltagelse ("eyeballs"). Det er det som har verdi for dem. Hver gang en bibliotekbruker orienterer seg i deres "organisering av informasjonen i verden", tjener de en krone et eller annet sted. Jeg tror derfor at disse selskapene og tjenestene har deler av sin virksomhet til felles med bibliotekene, men på en måte som de tjener penger på og som dessuten bidrar til å dra blikk og delta-

¹ <http://www.google.no/corporate/>

² Presentasjoner fra konferansen er tilgjengelige via nettsiden: <http://www.hio.no/content/view/full/75571>

³ Les for eksempel intervjuet med John Blyberg i det svenske Biblioteksbladet med tittelen – De traditionella bibliotekssystemen är en snara runt halsen: http://www.biblioteksforeningen.org/bbl/bbl2008/Biblioteksbladet_nr5_2008.pdf

nologi, Ken Chad, bibliotekkon-sulent fra London med lang fartstid fra biblioteksystembran-sjen, og Lars G. Svensson, svenske ved det tyske nasjonalbi-blioteket som blant annet jobber med tjenesten MelvilSearch².

Bok og Bibliotek (BoB): Mye av den vitale biblioteknologiske utviklingen synes i dag å finne sted i «samfunn» utenfor de store bibliotekorganisasjonene.

Enkelte hevder da også at de tradisjonelle biblioteksystemenes manglende utviklingsvilje er i ferd med å bli en seriøs klamp om foten for bibliotekenes tilstedeværelse på nettet³. Og det virker dessuten fortsatt som om det er Google som er mest effektive på digitaliseringsfron-ten. Hvordan skal vi som bibliotekarer forholde oss til en spennende samtid?

gelse bort fra bibliotekene. Det ligger en stor utfordring i å utjevne dette forholdet. Ikke det at jeg ser for meg biblioteket som en slags alternativ førstelinjetjeneste på nettet mot generell informasjon og all verdens kunnskap. På det området er vi allerede utkonkurrert av Google. Men vi må finne vår rolle og nisje i dette landskapet. Hva er det som skiller oss fra Google og andre aktører?

Chad: Jeg tror det er en del vegring på gang. Vi vegrer oss for å ta fatt på en slik utfordring, og ender opp med å utvikle nye biblioteksystemer eller nye bibliotekbygg. Vi gjør det vi er noenlunde sikre på; vi vet noe om å bygge nye bibliotek og vi vet noe om å fornye gamle biblioteksystemer. Vi forholder oss til noe som vi kjenner til og vet hva er fra før! Hva jeg mener med vegring, er at vi på den måten gjør ting som virker komfortabelt, heller enn å forholde oss til det vi er mer ukomfortable med. Og det er dumt ettersom jeg tror Marshall har helt rett i at vi har noe unikt å tilby i form av å være en annen type virksomhet. Googles virksomhet baserer seg på en forretningsmodell, og det skiller dem fra bibliotekene og vår eksistensberettigelse. Vi driver ikke med reklame, men baserer vår virksomhet på noe som vi altså må tenke skikkelig over hva er! Vi diskuterer detaljer som Dewey og MARC, og det er for all del viktig, men vi må samtidig se det store bildet.

BoB: *Ser dere det store bildet i Tyskland?*

Svensson: Jeg tror situasjonen er mer eller mindre lik alle steder, og jeg er enig i at vi har noe unikt å tilby. For eksempel når det gjelder Google versus

bibliotekene har vi kanskje en liten fordel i form av å sitte på strukturerte data. Det gjør foreløpig ikke Google.

Breeding: Det er jeg enig i, men hvilken verdi har denne strukturen i forhold til den mengden av informasjon som Google håndterer? Google utnytter allerede de MARC-dataene de kommer over, og i tillegg sitter de på fullteksten. Det er en enorm fordel som bibliotekene må forholde seg til: Dersom vi ikke takler fulltekstsøk mot bøkene våre, vil Google alltid ligge et steg foran oss. Jeg tror derfor at behandling av fulltekstdokumenter kommer til å bli det neste store også innenfor vårt fagfelt. **Svensson:** 99 prosent av alt som publiseres i dag har allerede et digitalt utgangspunkt. Hva om forlagene var forpliktet til å avlevere digitale versjoner sammen med fysiske eksemplarer, da hadde vi ikke en gang trengt å skanne bøkene, og vi kunne utnyttet fullteksten til søk!

Chad: Eller hva om bibliotekene i større grad gikk sammen og utnyttet hverandres digitaliserte materiale på tvers av bibliotek og landegrenser - ”the crowdsourcing way”? Tenk på potensialet som ligger i kulturarven til mindre land som Norge, i hva dere har å dele med resten av verden. Eller på hva de mindre bibliotekene rundt omkring i Norge har å dele på et nasjonalt nivå. Bibliotekene sitter på veldig mye unikt materiale av denne typen. Google gjør ikke nødvendigvis det.

Breeding: Og her er det ingen tid å kaste bort, for Google er selvsagt også interessert i dette materialet, og de skanner gratis for å geleide enda flere brukere inn på sin kommersielle arena.

BoB: *Kanskje er et av problemene i et lite land som Norge - og da i motsetning til USA hvor man ser alle disse små prosjektene dukke opp her og der fordi det finnes bibliotek med ressurser til å drive en aktiv utvikling på egenhånd - at man blir mer avhengig av de store institusjonene for å få til noe. Det gjør nok folk litt frustrerte. KORG-dagene streifet for eksempel innom det norske Nasjonalbibliotekets digitaliseringsprosjekt, som har fått en del kritikk for en løsning hvor man må bruke et dedikert nettsted for å bla i dokumentene, og hvor man dermed ikke kan laste ned dokumenter som har falt i det fri?*

Chad: Digitaliseringsbegrepet er nokså ullent, men jeg tror kritikerne her har helt rett. Å digitalisere handler om å gjøre dokumenter *digitale* i henhold til hvordan nettet fungerer i dag, det holder ikke bare å skanne og vise dem frem. Man må gjøre dem skikkelig søkbare og opprette relevante relasjoner. **Svensson:** Og gjør man fullteksten skikkelig tilgjengelig, kunne man få brukerne til å hjelpe til med å rette opp feil i OCR-behandlingen!

Chad: De store institusjonene må i større grad innta rollen som aktive plattformer. De må bli biblioteksektorens egne versjoner av Flickr og YouTube som legger til rette for tilgjengeliggjøring og deling. Hvorfor kan ikke brukere og mindre bibliotek som ønsker å digitalisere bøkene sine, eller legge ut bilder, bruke nasjonalbiblioteket som plattform? Bibliotekene har hele tiden utviklet katalogiseringsplattformer, som muliggjør gjenfinning og deling. Det kan synes som om vi et eller annet sted på veien, i alle fall til en viss

grad, har glemt den virkelige verdien og mulighetene som ligger i disse systemene. Hvem var for eksempel den første som kom på idéen om å bruke MARC-data til å etablere et sosialt nettsted? Det var ikke en bibliotekar, men Tim Spalding [mannen bak LibraryThing]!

Breeding: I flere generasjoner har vi brukt enorme ressurser på tekniske detaljer og systemer knyttet til driften av det fysiske biblioteket. Det vi trenger nå er informasjonsplattformer som kan ta oss et steg videre. Og det er viktig at vi etablerer plattformer med en viss størrelse knyttet til regioner. Hvis vi skulle holde oss med plattformer for hvert enkelt bibliotek, ville vi ikke oppnå den effekten som kan hjelpe oss på vei.

Svennson: Ja, hvorfor skal hvert enkelt bibliotek for eksempel lagre bibliografiske poster, og kopiere slike fra hverandre? Det de trenger er beholdningsdata knyttet til sine eksemplarer, og muligheten til å koble denne informasjonen mot fullstendige poster i en sentralisert database.

BoB: *Så hvor setter vi egentlig grensen for sentralisering, hvor store enheter er formålstjenelig?*

Breeding: Vel, OCLC (Online Computer Library Center) ville si OCLC, men jeg tror modellen med én stor global monopolist har like mange potensielle fallgruver som fordeler...

Chad: ...men i dag har vi ikke plassproblemer; man får plass til OCLC på en iPod, noe som videre innebærer at vi kanskje kan operere med flere slik store databaser samtidig. Man kunne tenke seg en modell som ikke kun baserte seg på region men også på funksjon, hvor forskjellige plattformer har ulike innretninger mot ulike behov og

målgrupper; forskning, barn etc. Men, forutsetningen for at slike tjenester kan bli gode og brukbare lokalt er uansett at dataene er åpne og tilgjengelige...

Breeding: ...og det virker ikke som om en slik åpenhet er OCLCs strategi i disse tider. Deres forretningsmodell diskuteres i alle fall ganske heftig.

Chad: Det kan virke som om de ikke er helt komfortable med konkurransen som kommer med den teknologiske utviklinga. 90 prosent av inntektene deres har basert seg på en katalogiserings-tjeneste...

Breeding: ...og dette markedet blir stadig mindre blant annet fordi bibliotek forholder seg mer og mer til digitalt innhold og deling av ressurser. Deres kjernetjeneste er så å si på vei ut, og de må finne på noe annet å gjøre...

BoB: *...og i den prosessen hegner de om det de faktisk har kontroll over, altså katalogdataene, i en tid hvor sektoren som sådan blir mer og mer avhengig av at disse dataene gjøres tilgjengelige?*

Chad: Ja, de står ovenfor «innovatørens dilemma»⁴, de har ikke helt funnet ut av hvordan de skal forholde seg til det som skjer. Når jeg jobbet med biblioteksystem tidlig på 80-tallet var programvaren så å si gratis fordi vi tjente penger på å selge maskinvare. På grunn av utviklingen kunne man ikke lenger ta seg like godt betalt for maskinvaren, men vi fant ut at vi isteden kunne ta mer betalt for programvaren. I dag er det ikke like mye å tjene på programvare, men kanskje heller på sørvis og tjenester - for eksempel slik Liblime [selskap som selger tjenester knyttet til biblioteksystem med åpen kildekode] gjør det.

BoB: *Så dette er ikke bare et problem de store institusjonene står ovenfor, men også de kommersielle systemleverandørene?*

Breeding: Ja, også de prøver å finne ut av hvordan de skal forholde seg til utviklingen. Vi ser for eksempel en stor interesse for systemer med åpen kildekode og alternative forretningsmodeller.

Chad: Vi må også huske på menneskene som befinner seg bak disse systemene, som har utviklet dem, og som eier og driver sine egne selskap, men som ikke nødvendigvis er styrt av en økonomisk drivkraft. Min erfaring er at mange virkelig elsker det de holder på med, de elsker kundene sine, og kunne holdt på med dette i tjue år til **Breeding:** ...de bryr seg, og de ser en slags vei inn i fremtiden. Men denne veien er som oftest evolusjonær og dermed også ganske konservativ.

Chad: Vi står foran store utfordringer som vi må forholde oss til, og vi er nok i stor grad også klar over hvilke utfordringer det dreier seg om. Bibliotekarer er bra mennesker som gjør en fantastisk jobb, men noe ganger er det lett å bli frustrert når vi som mest lever opp til myten om å være ekstremt detaljorienterte. Skal vi få biblioteket opp og fram, må vi tenke stort, på tvers landegrenser!

⁴ Her refereres det til boka "The Innovator's Dilemma" av Clayton M. Christensen

Ytringsfrihetens bastioner

Stiftelsen Fritt Ord lyser nå ut prosjektmidler til bibliotekene. Det skjedde i fjor, da det ble delt ut til sammen 2,2 millioner kroner, og det vil bli nye utlysninger i 2010. Hvorfor så opptatt av bibliotek? Vi spør Fritt Ords direktør, Erik Rudeng.

» - Fritt Ords formålsparagraf er knyttet til offentlig debatt og ytringsfrihet. Det er viktig å stimulere tiltak og virksomheter som gir grunnlag for en seriøs og faktabasert debatt. Her kommer bibliotekene inn med sin lange tradisjon for folkeopplysning, sier Rudeng til Bok og Bibliotek.

Noe som gjør et engasjement i forhold til bibliotekene mer aktuelt enn noen gang, er at bibliotekenes folkeopplysningstradisjon har kommet i miskreditt de siste tiårene, mener Rudeng. I fugleperspek-

tiv setter han kontrastpunktet til 1930-tallet. Tiåret er sterkt preget av troen på kunnskap og opplysning. En rekke nordmenn utdanner seg til bibliotekarere i USA og bibliotekene får en markant posisjon i offentlig kulturliv. Her spilte bibliotekpioneren Arne Kildal en viktig rolle, også som kulturpolitisk ideolog på et bredere plan.

- Fra den optimistiske starten på 30-tallet, med en topp i 50- og 60-årene, begynte folkeopplysningsideen å falme fra 1970-tallet og utover. På ett vis gikk

biblioteket med i badevannet i denne utviklingen.

JAGLAND OG NEDGRADE-RINGEN. For Rudeng skjøt nedgraderingen av bibliotekene fart under Torbjørn Jaglands (Ap) tid som statsminister. Jagland gjennomførte en rekke høringer, og på en av dem var Rudeng invitert til å diskutere kulturpolitikk. Her fikk Rudeng sitt pass påskrevet, og ble nærmest stemplet som avleggs: I dag, hvor vi alle etter hvert har hver vår PC, har vi ikke behov for bibliotekene, mente Jagland. Det ble framsatt som et evangelium.

- Dette var for meg et av de klareste uttrykkene for at kulturpolitikken tok farvel med sine idealer og røtter. Det mest urovekkende er at det ikke bare var noe Jagland alene mente. Det var en utbredt oppfatning i store deler av det sosialdemokratiske politiske apparatet, sier Rudeng.

- Jeg satt på den tiden i Fritt Ords styre og hadde begynt å interessere meg for stiftelsenes muligheter i kulturlivet. Blant annet hadde Andrew Carnegie gjort sterkt inntrykk på meg med sin etablering av mer enn 1600 biblioteker i beste folkeopplysningsånd i USA rundt 1900-tallet. Visjonene bak disse private

Biblioteket må være et levende kultursentrum. Det er en perversitet at det er kjøpesentrene og bensinstasjonene som har blitt de foretrukne møtestedene i samfunnet.

- Tekst og foto:
Odd Letnes,
redaktør

tiltakene sto i sterk kontrast til den politikken som hadde utviklet seg i Norge 100 år senere.

Rudeng benekter ikke at bibliotekene har en allmenn sympati i offentligheten, men det er likevel ikke et sexy felt for kulturpolitikere. Heller ikke de store mediene har tradisjonelt stått på barrikadene for bibliotekene. Men nå ser vinden ut til å snu, til og med i Dagbladet.

POLITISK ENGASJEMENT

Rudeng ser på kultur- og bibliotekpolitikken som en av de mest opplagte oppgaver for staten. Men dessverre har staten på mange felt sviktet.

- Politikerne har hatt sans for digitalisering. Det er vel og bra, men tro om ikke bibliotekets tradisjon fort kan drukne i denne begeistringen, spør Rudeng.

Det finnes heldigvis mange bibliotek som viser ny vei, ikke minst i Rogaland, mener han og legger til at Sør-Varanger representerer en helt spesiell utfordring. – Kirkenes er vår eneste by vis a vis den russiske grensen. Det må være en spesiell nasjonal oppgave å oppgradere Kirkenes til en by som det står respekt av både sosio-økonomisk og kulturelt. (For mer om Kirkenes, se Bok og Bibliotek nr 1/09, red.anm.)

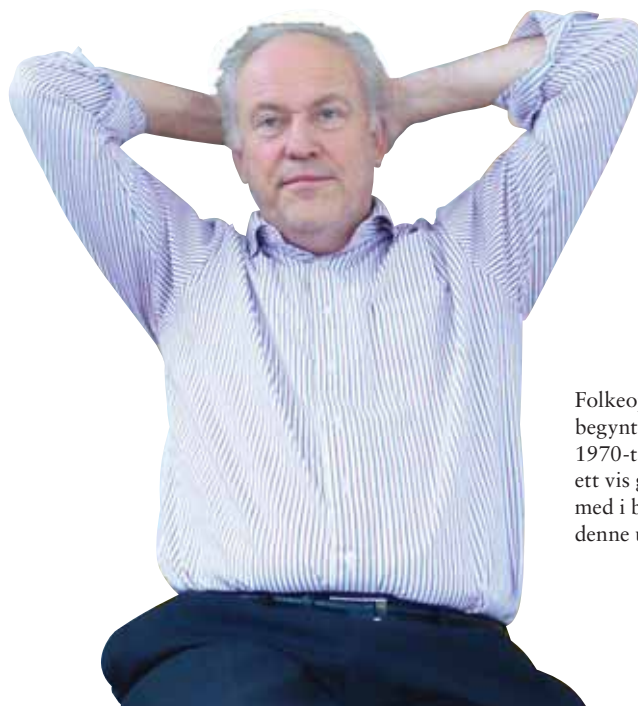
- Hva er de store utfordringene for biblioteksektoren framover?

- Jeg tror det fortsatt er en stor utfordring å skape politisk forståelse og engasjement for viktigheten av bibliotekene. Uten den forankringen vil bibliotekene kunne bli lett bytte for politiske vinder.

- Jeg tror også på gode mønsterbibliotek, som kan vise både kolleger, brukere og politikere det beste i bibliotektradisjonen.

Litteraturhuset med sin unike beliggenhet i Oslo, er kanskje det mest synlige uttrykket for Fritt Ords kulturengasjement.

Folkeopplysningsideen begynte å falme på 1970-tallet og utover. På ett vis gikk biblioteket med i badevannet i denne utviklingen.

Ny vår for skolebibliotekene?

Skolebibliotekene er altfor ofte bibliotekfamiliens forsømte stebarn. 40 friske millioner skal bøte på det.

» I følge IFLA/Unescos retningslinjer for skolebibliotek er målet at "Skolebiblioteket skal formidle kunnskap og kultur, og utvikle ferdigheter som er viktige for elevenes muligheter til å kunne fungere godt i dagens informasjons- og kunnskapsbaserte samfunn." Videre sies det at: "Skolebiblioteket må ha tilstrekkelig og varig finansiering til kvalifisert personale, materiell, teknologi og andre hjelpemidler", mens "Skolebibliotekaren er den faglige kvalifiserte personen som har ansvar for planlegging og forvaltning av skolebiblioteket."

Er dette virkeligheten i dagens Norge? Nei, det er nok ikke alltid det.

Ønsker økt fokus

Under konferansen "Samspel 2009", som ble avholdt i Stavanger i januar, fortalte stortingsrepresentant Lena Jensen fra SV om skolebibliotekprogrammet: Det er bevilget 40 millioner kroner over en fireårsperiode, og midlene skal forvaltes av Universitetet i Agder. Fire områder skal ha spesielt fokus: utviklingstiltak for styrkede leseferdigheter, kompetanseutvikling og kunnskapsdannelse, styrket informasjonskompetan-

se, samt statistikk, regelverk og samarbeid.

– Skolebibliotekene har fått alt for lite fokus, slår Jensen fast, og forteller at hun alltid spør om å få se skolebiblioteket når hun er på skolebesøk. Da oppdager hun alt for ofte at det lever en bortgjemt tilværelse nede i kjelleren.

– Nå er det på høy tid vi setter fokus på skolebibliotekene, sier hun. Jensen tror bevilgningene vil få skolene til tenke gjennom sitt skolebibliotek for å se hva de kan gjøre bedre. For skal en søke om en skjerv fra de 40 millionene, må skolene gjennom en slik tankeprosess uansett.

Ønsker statlig norm

Stavanger er en av ytterst få kommuner i landet som kan skilte med en egen skolebiblioteksentral. Ann Helen Hatlestad, som er ei av to ansatte, forteller at selv om Stavanger har mange gode skolebibliotek, er det også her få skoler med fulltidsbibliotekarar – bare 3-4 av over 40 grunnskoler.

IFLA/Unescos retningslinjer for skolebibliotek:

<http://fradittbibliotek.files.wordpress.com/2007/07/ifla-retningslinjer.pdf>

Artikkel fra Universitetet i Agder:

<http://www.uia.no/no/portaler/aktuelt/nyhetsarkivet/skolebibliotekprogram>

Uttalelse fra Kunnskapsdepartementet:

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/aktuelt/nyheter/2008/program-for-skolebibliotekutvikling.html?id=535535>

Tekst og foto:
Kjetil S.
Grønnestad

Lena Jensen Stortingsrepresentant SV

Lena Jensen, stortingsrepresentant fra SV, tror programmet for skolebiblioteksutvikling får skolene til å tenke gjennom sitt skolebibliotekstilbud.

Ine Marit Torsvik Bertelsen

Ine Marit Torsvik Bertelsen fra Rogaland fylkesbibliotek, ønsker å styrke skolebibliotekene ved å knytte dem opp mot den kulturelle skolesekken.

Ann-Helen Hatlestad

Anne Helen Hatlestad fra skolebiblioteksentralen i Stavanger, etterlyser en statlig norm for skolebibliotek. Foto: Jørgen Furuholt, Sølvberget KF 2008

– Alle skolebibliotek burde hatt en bibliotekar i full stilling. Skolebiblioteket skal ikke bare drive med utlån og drifting, men skal også være en læringsarena og arbeidsplass for elevene. Dette vil skolene tjene på, da bibliotekaren kan involveres i planlegging av ulike prosjekter, og være en viktig ressurs for elever og lærere, sier hun. Slik det er nå, har elevene ved de ulike skolene et svært varierende skolebibliotekstilbud.

Hatlestad etterlyser en statlig norm for skolebibliotek som går på antall bøker og stillingsprosent på bibliotekaren per barn. Når normen ikke finnes kan skolebiblioteket lett bli nedprioritert i forhold til andre oppgaver.

En slik statlig norm for skolebibliotek, kan Lena Jensen imidlertid ikke love. Det blir vanskelig å få til på grunn av store nasjonale variasjoner. Blant annet har noen kommuner samlokalisert folke- og skolebiblioteket. Men at en norm kan være et mål å jobbe mot, er hun ikke fremmed for.

Kjærkomne midler

Ine Marit Torsvik Bertelsen fra Rogaland fylkeskommune

etterlyser en helhetlig politikk på litteraturfeltet for barn og unge. Hun er oppgitt over forholdene rundt omkring i landet og viser til et eksempel fra Oslo, gjengitt i Nordstrand blad: Siden Ljan skole ikke har midler til å ansette en skolebibliotekar, og lærerne ikke har tid til å stå der, er biblioteket avhengig av frivillige for å holdes i live.

– Gratisarbeid og dugnad blant foreldre er ikke den beste organisasjonsformen for et skolebibliotek, sier hun.

Anne Børresen, førstesekretær ved Ljan skole og ansvarlig for skolebiblioteket, er ikke enig i bruken av ordet dugnad.

– Jeg jobber på skolebiblioteket tre dager i uka. Av de to frivillige som hjelper oss de to andre dagene, har hun ene 25 års erfaring i bokbransjen og god kunnskap om barnelitteratur, sier hun.

Ljan skole skulle gjerne hatt egen skolebibliotekar, men økonomien gir ikke rom for dette med det første. Børresen har ikke fått informasjon om programmet for skolebiblioteksutvikling, men synes det er positivt.

– Hvis vi kan få midler til å

styrke leseutviklinga, er det alltid kjærkomment, sier hun.

Må brukes smart

Torsvik Bertelsen jobber med den kulturelle skolesekken (DKS), og mener DKS må knyttes opp mot skolebibliotekene.

– Leselyst avhenger av tilgjengelighet. Hva er vitsen ved at vi i DKS presenterer 15 nye bøker dersom skolebiblioteket ikke kan tilby disse bøkene, eller ikke kjenner til dem i det hele tatt, spør hun.

40 millioner er mange penger, men monner ikke mye når det over en fireårs periode skal smøres utover alle landets skolebibliotek. Millionene må brukes smart. Utvikling av samarbeid mellom skolebibliotekene og DKS kan være én måte å tyne mye ut av små midler.

Optimisme på svenske bibliotek – tross alt

» Tross synkende bokutlån og færre besøk er den svenske biblioteksbransjen likevel optimistisk. Generalsekretær Niclas Lindberg i Svensk biblioteksforening sier at mer samvirke mellom bibliotekene, bedre teknikk og satsing på at barn skal få bedre tilgang til skolebibliotek, er noen av løsningene.

Lindberg sier til nyhetsbyrået TT at det nå er større engasjement for bibliotekenes sak enn det var for noen år siden, og at den nye svenske kulturutredningen vil gi positive utslag. Han tror utlånsnedgangen de siste årene skyldes færre filialer, og at flere boklesere enn tidligere nå kjøper bøkene sine selv.

Bok tilbakelevert etter 37 år

» Etter over 37 år fikk en låntaker i Gävle i Sverige dårlig samvittighet og leverte anonymt tilbake boken "Menneskets befrielse" av filosofen Herbert Marcuse (1898–1979) till Stadsbiblioteket i byen. På det gulnede utlånskortet framgikk det at siste dag for tilbakelevering var 11. november 1971, skriver Svenska Dagbladet.

– Vi er dypt takknemlige for at slike viktige filosofiske verk blir studert så grundig. Det må ha vært en virkelig menneskelig befrielse for låneren å levere tilbake dette verket etter så mange år, sier Conny Persson på Stadsbiblioteket.

Grundtvig blir digital

» I løpet av sin levetid skrev den danske dikterpresten Nikolaj Frederik Severin Grundtvig i alt 1471 tekster. Nå skal alt digitaliseres, melder Danmarks Radio. - Grundtvig har spilt og spiller en stadig en stor rolle for vår forståelse som dansker, men mange av hans skrifter er jo ikke lengre tilgjengelige, sier sjefen på det danske Grundtvig-senteret, Michael Schelde.

Grundtvig, som levde fra 1783 til 1872, var enormt produktiv og skrev i gjennomsnitt en salme hver fjortende dag i en periode på 62 år. For å hjelpe moderne lesere vil det bli lagt inn forklaringer på visse i dag vanskelig forståelige ord og uttrykk i nettversjonen av tekstene.

Svenske forfattere vil beholde fond

» I Sverige protesterer de 2700 medlemmene av det svenske forfatterforbundet mot forslaget i den nye kulturutredningen om å legge ned Författarfonden, som tilsvarer den norske innkjøpsordningen for bøker og fordeler pengene svenske forfattere får for at bøkene deres skal være tilgjengelige på bibliotekene.

Kulturutredningen vil beholde ordningen, men mener ifølge nyhetsbyrået TT at funksjonen bør overtas av en ny myndighet med ansvar for all statlig kulturstøtte. Dette er Författarförbundet uenig i, da forbundet mener all kultur bør være uavhengig og ikke legges inn under politiske instanser.

T-banebibliotek innviet i Stockholm

» Stockholms første bibliotek i t-banen ble sist i februar innviet på t-banestasjonen i Högdalen. Det nye lokalet er på 850 kvadratmeter, og her kan publikum, i tillegg til å låne bøker, også lese aviser og bruke andre tjenester. Ifølge Svenska Dagbladets reportasje fra innviingen er det nå bare å ta rulletrappen opp til biblioteket, noe som burde være perfekt for stressete pendlere som vil fordrive tiden med en bok på vei til jobben.

Besøkerne kan dessuten laste ned lydbøker, språkkurs og filmer og sjekke e-posten. Deler av biblioteket er åpent også når det ikke er betjening der.

Et folkebibliotek er en idé

Har du noen gang spurt deg selv hva et folkebibliotek er? Jeg trur de fleste automatisk tenker bøker når det er snakk om bibliotek. Bibliotek betyr jo boklager, men det er så mye mer – og for meg er folkebiblioteket en idé. En ide som skal føre fram til et mål (og som de fleste veit er det mange veier til målet).

» Folkebiblioteket som institusjon er grunnlagt på folkeopplysning og likhetstenkning. Det er en idé om at alle skal få hjelp uansett stilling og stand. Den gjelder fortsatt. Kanskje ikke lenger i skillet mellom fattig og rik, men i skillet mellom de som finner fram til (elektronisk) informasjon og kunnskap, og de som ikke gjør det. Det vil alltid være noen som ikke kan, eller ikke vil, lære seg å bruke «nye» kilder til kunnskap (som internett). Hva skjer med disse menneskene i et samfunn der mer og mer informasjon finnes elektronisk? De må kunne henvende seg et sted for å få denne informasjonen. Samtidig må de som kan finne fram selv, og de som trur de kan finne fram selv, kunne gå et sted for utfyllende informasjon. Folkeopplysningen er ikke død, den har bare tatt andre former.

I motsetning til høgskole- og universitetsbiblioteker som ofte oser av akademia, har folkebiblioteket en kulturell funksjon. Det er mye snakk om biblioteket som læringsarena, men lite snakk om biblioteket som en kulturinstitusjon. Det bør være 50/50. Et bibliotekbesøk skal være en kulturell berikelse i hverdagen, en motvekt mot det kommersielle. Vi har alltid holdt på med show og underholdning. Konserter, lesestunder og dukketeater (ofte gratis) har flere generasjoner fått oppleve på sitt

lokale bibliotek og dette er viktig, dette må videreutvikles. De siste tiårene har biblioteket som sosial møteplass fått en mer betydelig rolle.

Stolene og kaffekoppen på samvirkelaget er borte, men hos oss kan du fortsatt komme. Du kan sitte ned, det er ingen spiseplikt. Du trenger ikke å bruke ei krone. Du kan bare sitte og snakke med den tidligere naboen som du ikke har sett på noen år. Vi bryr oss ikke om hva du gjør med mindre du vil at vi skal bry oss. Da bryr vi oss 110%. Den sosiale møteplassfunksjonen trur jeg bare blir viktigere og viktigere slik samfunnet utvikler seg.

Disse tre punktene er for meg noe som sier noe om hva vi er. Dette er en del av ideen folkebibliotek. Vi er både kunnskap og kultur. Vi skal både opplyse og underholde. Så blir spørsmålet: Hvordan bevare disse ideene, og gjøre dem fortsatt aktuelle for nye generasjoner?

Fram til nå er bøkene brukt som nesten eneste media. De har vært «billige», holdt bra, har et svært godt «brukergrensesnitt» og vært egnet for oppgaven. Bøkene vil fortsatt være hos oss i uoverskuelig framtid, men vil de fortsatt være eneste kong på

haugen? Jeg trur ikke det, og jeg er redd for at vi blir uaktuelle hvis vi fortsetter med bare bøker.

Vi blir et nisjeprodukt for spesielt interesserte. Bibliotekene må bruke nye medier i tillegg til bøkene for å huke inn nye generasjoner. Samtidig må vi beholder identiteten vår. Vi er nødt til å innse at andre medier kan være vel så funksjonelle når det kommer til å oppfylle bibliotekets informasjons- og underholdningsaspekt. Vi har alle video/dvd i hyllene våre og vi syntes alle det er en naturlig del av samlinga. Hva med e-bøker, gitarer, fiskestenger, lego, internett, playstationspill, tegneserier og alt det andre som (unge) mennesker bruker tida på. Mye av dette er utmerket til folkeopplysning. Det er show og underholdning og det skaper sosiale møteplasser. Et bibliotek er fortsatt et bibliotek sjøl om bøkene må vike for andre like gode media. Et bibliotek stopper å være et bibliotek den dagen vi glømmer historien vår og sjela vår.

»

Utspill

Av biblioteksjef Geirr Karlsen,
Kongsberg bibliotek

Dataspill og fordommer

Lite kunnskap og negative holdninger til dataspill kan være hinder for bruken av dataspill i bibliotek. Det er nødvendig å opplyse både bibliotekarere og brukere om dataspill generelt, og dermed ufarliggjøre dette.

» Data- og tv-spill har vært en stor del av vår oppvekst, i likhet med biblioteket. Det falt oss derfor naturlig å finne ut av hvordan dataspill kunne implementeres i biblioteket og hvordan de mulige utfallene av dette ville være. Det mest logiske var at det kunne bidra til biblioteket som møteplass for barn og ungdom, og vi ville derfor ta for oss dette i en oppgave i faget Bibliotek og samfunn ved JBI.

I vår søken etter dataspill i bibliotek oppdaget vi at dette nye mediet vektlegges i mye større grad enn vi trodde. Det har klart å synliggjøre seg enten en er positiv til det eller ikke. Selv føler vi at det er viktig at dataspill blir sett på som et kulturtilbud som kan gjøres tilgjengelig for alle i lokalsamfunnet, uansett alder og bakgrunn. Vi synes at biblioteket kan vise seg å være en god arena for dette, og det har mye å si for folkebiblioteket som offentlig og fysisk møteplass i en digital tid da dataspill i våre øyne er en viktig del av den digitale utviklingen i bibliotek.

Høyintensiv møteplass

Man kan si at begrepet møteplass brukes om en sosial arena hvor folk har anledning til å

treffes og gi uttrykk for sine interesser. I følge Ragnar Audunson (2004) kan møteplassbegrepet deles inn i to typer: Biblioteket kan være en lavintensiv møteplass i hverdagen hvor folk med ulike bakgrunner møtes på tvers av forskjellige interesser. Men dersom biblioteket arrangerer spilltreff og lignende, går biblioteket over i rollen som en høyintensiv møteplass, der grupper med like interesser møtes.

Når spilling skjer i bibliotekene sine vanlige åpningstider med andre brukere til stede, kan vi si at biblioteket er en lavintensiv møteplass. En utvidet åpningstid for kun spilling kan være et godt tilbud da man ikke forstyrrer andre brukere i biblioteket, samt at det inviterer til et sosialt samhold hvor brukergruppens interesser blir ivaretatt. Når man arrangerer *filmkvelder* i biblioteket, mener vi også det er naturlig å tilby *spillkvelder*. I Drammensbiblioteket arrangeres Spillnatt to ganger i året med stor suksess. Vi mener at spillarrangementer av typen Spillnatt som i Drammen, er en god måte å promotere dataspill på i biblioteket.

På den annen side er det tenkelig at ikke alle folkebiblio-

tek er like interessert i å fremme dataspill på lik linje med andre kulturtilbud, da de kanskje er mer opptatt av å holde på de tradisjonelle og pedagogiske aspektene ved biblioteket. I *Folkebiblioteket som offentlig møteplass i en digital tid* står det at "biblioteket blir sagt å skulle være for alle i samfunnet, men i argumentasjonen som jevnlig dukker opp i bibliotekdebatter uttrykker en at biblioteket ikke skal være en «varmestue» eller et «skravlested»" (ABM-utvikling 2005, s. 9).

Vi tror at dette kommer av at det ikke finnes nok kunnskap om dataspill som medium, og at det dessuten finnes mange fordommer rundt dataspill. Lite kunnskap og negative holdninger til dataspill kan være hinder for bruken av dataspill i bibliotek. Vi mener det er nødvendig å opplyse både bibliotekarere og brukere om dataspill generelt, og dermed ufarliggjøre dette.

Et godt tiltak kan være å arrangere ulike konferanser om dataspill, i tillegg til å holde kurs og få i gang en dialog om temaet. Vi mener at dette kan være vel så nyttig på bibliotekarstudiet som for de bibliotekansatte. Det er selvfølgelig også spørsmål om budsjett og plass i biblioteket, det er vi fullt klar

» Innkjøpsordningen tilrettelegger for at bibliotekene skal kjøpe inn kun norskproduserte spill, men disse spillene er ofte pedagogiske og tilbyr liten eller ingen grad av samhandling.

over - det er ikke alle bibliotek som har romkapasitet til plassen enkelte spillkonsoller krever i dag. Stramt budsjett gjør det også utfordrende. Men vi snakker tross alt om samlingsutvikling her, og plass må lages til nye medier. Etter å ha undersøkt Drammensbiblioteket og Dieselverkstaden i Sverige er det tydelig at dataspill med vekt på underholdning helt klart er etterspurt.

Vi ser dessuten viktigheten av sosiale spill i forhold til å fremme biblioteket som en møteplass. Innkjøpsordningen tilrettelegger for at bibliotekene skal kjøpe inn kun norskproduserte spill, men disse spillene er ofte pedagogiske og tilbyr liten eller ingen grad av samhandling. Spillene er dessuten svært ofte tilpasset brukergrupper i små-

barnsalder, noe som ikke er den brukergruppen bibliotekene i oppgaven vår henvender seg til med spilltilbudet.

Brukergrupper

Da vi deltok på Spillnatt i Drammen i høst oppdaget vi at det hovedsakelig var brukere i aldersgruppen 8-16 år som benyttet seg av tilbudet, særlig var det gutter i alderen 11-13 år som dominerte. Bibliotekene markedsfører dataspill hovedsakelig mot barn og ungdom, noe som igjen er brukergruppen som tiltrekkes av tilbudet. Vi synes at dette er et flott tiltak da ungdomsgruppen ofte blir neglisjert i biblioteksammenheng. Vi mener det er viktig at biblioteket gir inntrykk av å kunne være en møteplass for andre formål enn pedagogiske formål, som

ungdom ofte tror.

Det er interessant å merke seg en stor kjønnsforskjell på spillbrukerne, da våre observasjoner viser at det er et langt større antall gutter som spiller i biblioteket enn jenter. Dette stemmer ikke godt overens med *St. meld. nr. 14, Dataspill* (2007-2008), hvor statistikken viser at 60 % av alle gutter i alderen 8-15 år har spilt data-spill en tilfeldig dag, mens 40 % av jentene i samme aldersgruppe gjør det samme.

Det viser seg at det er stor variasjon mellom hvilke typer spill jenter og gutter liker å spille. En konsekvens av dette er at de ulike kjønnene gjerne spiller hver for seg, noe vi mener at bibliotekene bør ta hensyn til ved innkjøp av spill. Vi synes det er synd at det ikke er flere jenter

som tiltrekkes av spilltilbudet på bakgrunn av statistikken ovenfor, så derfor mener vi at det kan være nødvendig for bibliotekene å satse litt ekstra på denne brukergruppen.

Åndsverklovens hindringer

Selv om det er lov å tilby spilling i biblioteket, har Åndsverkloven regler som må overholdes. Det er lov å bruke cd-plater med spill innenfor bibliotekets lokaler, forutsatt at brukeren spiller spillet på en mindre skjerm som bare brukeren ser på og lytter på ved bruk av hodetelefoner. Disse restriksjonene er ikke med på å fremme det sosiale aspektet ved dataspill da brukeren tvinges til å spille alene. Brukerne mister da den optimale spillopplevelsen som de kunne hatt i samspill med andre.

Med dette mener vi at Åndsverkloven hemmer bibliotekene i å tilby nye medier, som flere brukergrupper ønsker og krever i dag. Vi synes det er viktig å ta hensyn til brukernes ønsker, et krav Åndsverkloven i dette tilfelle ikke tar hensyn til.

St. meld. nr. 14, *Dataspill* (2007-2008), tar for seg det faktum at dataspill er en del av barn og unges kultur- og medi-

ehverdag og at bruken av spill er økende. På dialogkonferansen om dataspill i regi av ABM-utvikling med flere, forteller Dag Asbjørnsen (2008), seniorrådgiver i Kultur- og kirkedepartementet, at dataspill er et marked i vekst og omsetter for mer enn kinomarkedet, og understreker med dette dataspilletts kunstneriske og kulturelle uttrykksform. Stortingsmeldingen nevner videre at "dataspill er relativt sett kostbare i innkjøp, og medfører økonomiske utlegg som ikke er mulige for alle" (St. meld. nr.14 (2007-2008), s. 54).

Departementet vil derfor utrede en innkjøps- og utlånsordning for norske dataspill gjennom folkebibliotekene. En slik innkjøps- og utlånsordning vil imidlertid kreve en utredning av opphavsrettslige problemstillinger. Videre sies det i meldingen at "et tradisjonelt bilde av en spillentusiast er at han/hun er et sosialt isolert individ som sitter foran skjermen hele dagen. Denne forståelsen gjelder ikke i dag. Spillvaner og bruk av spillmediet har endret seg dramatisk. Spill er i økende grad en sosial aktivitet som finner sted både i form av ulike typer sosiale treff og på Internett" (St.

meld. nr.14 (2007-2008), s. 41).

I vår søken etter dataspill i bibliotek har vi kommet frem til at dette mediet har gjort et overraskende inntog i norske bibliotek. Det er på høy tid at biblioteket forstår at dataspill kan ha vel så gode narrative og underholdningsmessige aspekter som bøker.

Utvalgt litteraturliste til artikkelen

- ABM-utvikling. (2005). *Folkebiblioteket som offentlig møteplass i digital tid*. Oslo: ABM-utvikling
- Audunson, R. A. (2004). The public library as a meeting-place in a multicultural and digital context: The necessity of low-intensive meeting-places. I: *Emne: Bibliotekutvikling. Artikkelsamling 2008*. Oslo: HIO
- *Dataspill*. [Oslo]: Det kongelige kultur- og kirkedepartementet. (St. meld. nr.14 (2007-2008)).
- Asbjørnsen, D. Seniorrådgiver i Kultur- og kirkedepartementet. Dialogkonferanse om dataspill (29. oktober 2008)

«En eneste deilig suppe»

I BoB's nr 1 2009 kritiserer Tord Høivik kronikken min "En eneste deilig suppe", som ble skrevet digitalt, og lagt ut på nett i Bergens Tidende 30.12.08. Den fikk også en helside i papirutgaven. Flere bibliotek lagrer også denne avisen på mikrofilm. Meningen var å skape saklig debatt. Tord sin artikkel er noe av det mest kreative og saklige jeg til nå har sett i denne diskusjonen. Jeg vil med dette bare korrigere noen misforståelser.

Tord hevder at jeg skrev en "kritisk artikkel om blogger". Her tar Tord feil. Kronikken handler ikke spesielt om blogger, men om nettet.

Tord skriver: "Jeg tror Aud tar feil. Nettet styrker demokratiet i stedet for å svekke det."

Her blir jeg tillagt meninger, som jeg ikke har. "En eneste deilig suppe" innledes med følgende: "Internett er en teknologi som på mange måter støtter opp om utviklingen av et demokratisk samfunn. Det gir

tilgang til informasjon, og det gir muligheter for den enkelte til å ytre sine meninger."

Et hovedpoeng i kronikken er at vi bør følge saklighetsnormen også på nett. Personangrep eller rasistiske ytringer bør man for eksempel avholde seg fra. Dette står jeg fast ved, selv om for eksempel enkelte bloggere måtte ha usakligheter som vane. I likhet med professor Bernt Hagtvat ved UiO, så ser jeg ingen grunn til å "flytte dove-gene ut i det offentlige rom".

Debatt 2.0: Forrykende, formell og forvirrende

Grensen mellom «virtuelt» og «virkelig» viskes ut på stadig flere felter, så også i den offentlige debatten. Vi har nådd et punkt hvor brukerne kan digitalisere det mest analoge diskusjonsforum, gjøre seg hørt og kreve å bli tatt på alvor.

» Som så ofte ellers på det digitale feltet skyldes det et sammenfall av faktorer. De viktigste er det generelle velstands- og utdannelsesnivået, veksten i nettbruken og en eksplosiv utbredelsen av fast og mobilt bredbånd.

Blant de mindre kjente faktorene er en markant endring i de etablerte mediernes holdninger til nettdebatt. I pressen handler det nå mest om hvilke løsninger som er best, ikke om verdien av nettdebatter per se. Fra å ha vært en skarp kritiker til nettdebatter, går debattredaktør Knut Olav Åmås faktisk lengre enn mange nettfantaster (inklusive undertegnede) når han i Aftenposten i januar 2008 skriver: «For det store flertallet blant dem [nettdebattene] er både interessante og relevante. De utvider det offentlige rom på en unik måte.»

Samtidig parallell-publiserte stadig flere mediehus innholdet sitt. Det innebærer at en kronikk tiltenkt papiravisen eller ytringer som faller i et radio- eller TV-program, langt oftere blir utgangspunkt for en heftig debatt på nettet.

Utenfor avisene har det også

skjedd betydelige endringer. Den norske bloggøsferen er blitt dypere og bredere, og har utviklet vitale fagbloggøsferer for bibliotekarer, lærere og journalister. Mange etablerte bloggere har modnet som skribenter, og samfunnsstopper som Thor Bjarne Bore, Bård Vegar Solhjell og Finn Erik Vinje har kastet seg ut på dypt vann.

Ny teknologi er også en pådriver. Twingly, som sørger for at blogger som omtaler avisartikler blir pekt til under artikkelen, skaper tette bånd mellom bloggere og journalister. Mikrobloggesystemet Twitter er opphav til stadig flere debatter, og nettstedet Coveritlive lar grupper referere fra en hvilken som helst begivenhet.

Betydningen av det siste fikk professor Bernt Hagtvæt sanne forleden, da han deltok på et møte om nettdebatt på Litteraturhuset som ble dekket i Coveritlive. I løpet av diskusjonen sammenlignet Hagtvæt nettdebatter med en kloakk. Minutter etter at det ble skrevet i Coveritlive, dukket de første reaksjonene opp på Twitter.

Derfra gikk det ut i bloggøsferen, og skrivende stund gir

uttalelsen dusinvis av google-treff. Hagtvæts uttalelse, som falt i et analogt forum og som nok var tenkt å leve like lenge som publikum husket den, er blitt digitalisert og har fått tilnærmet ubegrenset levetid.

Forrykende: Nettavisenes superdemo- kriseriske sennaposer

For hundretusener av nordmenn er det å delta i nettdebatter blitt like dagligdags som å lese avisen. At nettet senker terskelen for publisering, skjønte norske avishus tidlig. Det er grunnen til at nettavisene er blitt dominerende debattarenaer for folk flest - i motsetning til hva tilfellet er i f.eks. USA. Ikke noe annet sted har du sjansen til å diskutere med så mange mennesker, som i seg selv er en viktig motivasjonsfaktor.

Alle som har klikket på oppfriskningsknappen i nettleseren i påvente av et svar, vet hvor viktig omløpshastigheten er for nettavisdebatten. Den papirbaserte debatten strekker seg over dager og uker, mens en nettdebatt som regel løper ut i sanden noen timer etter at den startet. Tempoet skaper noe av den

Aktuelt

Av Erik Newth, forfatter

muntlige debattens dynamikk, med korte og fyndige innlegg, og et sterkere fokus på retorikk enn saklighet.

Et særtrekk ved nettavisdebattene er at det overveldende flertallet av deltakere opptrer under kallenavn (også kjent som «nicks»). Et vanlig journalistargument for anonymiteten er at man kan få fram informasjon som folk kvier seg for å oppgi under fullt navn, men ingen legger skjul på at dette også senker terskelen for uønsket atferd kraftig (et fenomen som er velkjent fra sosiologisk forskning, forøvrig).

Når nettavisdebatten drukner i skjellsord og rasistiske ytringer, får den et preg som sannsynligvis virker frastøtende på en stor andel av nettavisenes lesere. Som IT-gründeren Even Westvang sier til fagbladet Journalisten: «Feilen mange nettaviser gjør, er at man lager kommentarfelt som er gøyale for dem som skriver, men ikke for dem som leser. Kommentarfeltene blir sånne sinnaposer under artiklene.»

Avisene er klar over problemet, og motvirker det ved å kreve registrering via mobiltelefon, fjerne uønskede innlegg, eller tilby fordeler til brukere som står fram under fullt navn. Dagbladet er i disse dager i ferd med å lansere en tjeneste kalt «Folk». Der vil den som bruker eget navn få bedre synlighet i avisdebattene, ved at man plasseres nærmere begynnelsen av debatten.

Formell: Bloggosfærens skjulte debattkoder

Min interesse for nettavisdebatter blir imidlertid stadig mer akademisk. Jeg konstaterer at jeg etter hvert nesten utelukkende opptrer som debattant i blogger og nettstedsskrifter. Bloggen deler

langt flere fellestrekk med boka enn med avisa: den er personlig, har et smalt interessefelt og er som regel lavmælt i formen.

Som gjennomsnittsboka har gjennomsnittsbloggen få lesere, noe jeg ser på som en fordel i dette tilfellet. Sjansen for finne gode innlegg og få et meningsfylt svar på en kommentar, er langt høyere i en god fagblogg enn under en nettavisartikkel.

Jeg vet dette også som bloggsribent og debattleder i eget kommentarfelt. Seks års blogging har resultert i mer enn 6000 kommentarer fra hundrevis av mennesker jeg aldri har møtt. I dette tidsrommet har jeg sett meg nødt til å fjerne 20 kommentarer - tre promille - på grunn av ubehøvet eller rasistisk språkbruk.

Jeg er ikke alene om å ha gjort denne erfaringen, og det sier noe viktig om nettdebatten som fenomen. Som at debattantenes atferd er like kontekstavhengig som all annen menneskelig atferd. Liksom man oppfører seg annerledes i et kunstgalleri enn på en fotballtribune, vil man opptre ulikt på dagbladet.no og newth.net. Siden de første nettdebattene startet for mer enn 30 år siden, har det utviklet seg et sett med sosiale koder og konvensjoner som de fleste følger, bevisst eller ubevisst.

Noe kan virke fremmed, som praksisen med bruke hakeparenteser som sitatmerke eller forkortelser som LOL og WTF. Men mye av det man ser er som hentet rett ut av «Skikk og bruk»: Man skal f.eks. være forsiktig med hva man skriver om navngitte tredjepersoner. Som bloggeren Heidi Nordby Lunde sier det: ikke skriv noe om en person som man ikke er villig til å si til vedkommende, ansikt til ansikt.

Et annet eksempel: Pressens

begrep om tilsvarsrett blir som oftest etterlevd i bloggosfæren. Min erfaring som astrofysiker og skribent er forøvrig at fagkunnskap blir anerkjent, under forutsetning av at man respekterer meddebattantene og arenaens uskrevne regler. Og her ser vi ikke sjelden at det svikter - fra fagfolkenes side.

Forvirrende: Når papirdebattanter møter «netthoder»

Et eksempel på dette ble omtalt av Tord Høivik i forrige nummer av «Bok og Bibliotek». Her tar Høivik for seg bibliotekar Aud Gjersdals angrep på nettet i en artikkel i Bergens Tidende. Høivik tok for seg Gjersdals resonnement, jeg ble mer interessert i forløpet av debatten som fulgte etter publiseringen.

I sin artikkel nevner Gjersdal to blogger ved navn: «Hjorthen uttaler seg om ting han ikke har greie på», og «Frøken Makeløs». Bloggene omtales i en negativ kontekst, noe som får bloggeren bak «Hjorthen...», Arne Hjorth Johansen, til å imøtegå Gjersdals uttalelser i kommentarfeltet under artikkelen: «Og da blir jeg nesten litt sint merker jeg, når Gjersdal reduserer det hele til to løsrevne setninger, og karakteriserer det hele som bidrag 'til at saksorientert informasjon nærmer seg fiksjonen, ved sine fantasifulle konstruksjoner av virkeligheten'.»

Senere skriver Hjorth Johansen et grundig tilsvare i bloggen sin, det samme gjør «Frøken Makeløs». Å respondere på et angrep på eget verk er normal debattpraksis, likeså å forvente at angriperen følger opp med et begrunnet svar. Problemet er at det ikke skjer i dette tilfellet. Etter at debatten har rast i dagevis i bloggosfæren, legger Gjersdal kun inn en kort kom-

mentar under BT-artikkelen hvor konklusjonen er at hun «håper at debatten går videre i mange andre fora».

Hun gjør intet for utdype eller begrunne sitt angrep på de to bloggerne, og resultatet er at de fremstår som moralske (og tallmessige, målt i antall google-treff) vinnere. Det interessante med saken er at Gjersdal er i så godt selskap. De senere årene har kjente debattanter som Sylfest Lomheim, Dag Solstad og Lars Fr. dundret løs mot nettet, for deretter å skygge unna den etterfølgende nettdebatten.

Bare så det er sagt: jeg har stor forståelse for at virvaret av nettbaserte debattarenaer og teknologier kan virke overveldende. Konfrontert med et par dusin innlegg på bt.no, og et ukjent antall i bloggospfæren, kan man skjønne at også Gjersdal trekker seg. Men videre konstruktivt er det ikke, og bak det tilsynelatende kaoset skjuler det seg altså strukturer og regler som gjør nettdebattens landskap navigerbart.

Selv om nettavisdebatter ofte utarter til skittkasting, er nivået på Gjersdal-diskusjonen i BT mer enn godt nok til at man kan ta debatten der. En kjapp titt på «Hjorthen...» og «Frøken Makeløs» viser at disse bloggene også ville egnet seg utmerket

en avgjørelse i dette tilfellet.

For dem som er vant til å debattere i analoge medier med tusenvis eller hundretusenvis av brukere, kan det føles meningsløst å skrive et innlegg i en blogg med et ukjent (men sannsynligvis lite) antall lesere. Men det man taper i umiddelbar leserkrets, kan vinnes igjen over tid. Google har gitt debattene en «lang hale» som gjør at et innlegg blir lest i årevis, og når som helst kan komme i spill igjen.

Knut Olav Åmås mener at nettdebattene har potensial til å bli langt viktigere i den generelle samfunnsdebatten enn de er i dag. Stadig mer tyder på at han har rett. Facebook-fenomenet viser at tendensen går i retning av bruk av fullt navn på nettet, noe som åpen-

bart vil gagne debattklimaet. Bedre tekniske løsninger og en generell modningsprosess blant nettdebattanter flest, vil også trekke i samme retning.

Til sjuende og sist har ikke nettet opphevet tyngdeloven - mennesker er mennesker, uansett kontekst. En av de viktigste menneskelige motivasjonsfaktorene er anerkjennelse. Det er noe fagfolk av alle slag bør merke seg, dersom de ønsker å være en del av nettdebatt-revolusjonen.

som arena for svarinnlegg og påfølgende diskusjon. Normal informasjonskompetanse er alt som skal til for å ta

Beskjedenhet er ingen bloggdyd

Bloggingens uskrevne regler bryter med nedarvede biblioteknormer.

Standhaftig vilje til eksperimenter kan vise seg viktigere enn kortsiktig

2.0-suksess for folkebibliotekene.

» «Det var ofte kjedelig å skrive i bloggen, og en gjennomgang avslører at det også må ha vært ganske kjedelig å lese den.» Slik skriver Bernt Lage Breivoll, kanskje i overkant selvkritisk, i sin nekrolog over Fauske biblioteks blogg. Den ble lagt ned i desember i fjor.

Fauske-bloggen ble startet så tidlig som i 2005, men det er først etter at noen hundre bibliotekarer det siste drøye året har fulgt kurset «23 ting om 2 null» at bloggtrenden har begynt å fenge i bibliotek-Norge. En liste sammenstilt av Vegard Krog Petersen ved Sarpsborg bibliotek viser at det nå finnes rundt 70 biblioteksblogger som henvender seg til et allment publikum (de fagorienterte «interne» biblioteksbloggene er holdt utenfor).

Blogging er også det av web 2.0-verktøyene som har fått størst gjennomslag blant bibliotekarene. En spørreundersøkelse utført i august i fjor av Jannicke Røglø ved Buskerud fylkesbibliotek og Mariann Løkse ved Universitetsbiblioteket i Tromsø viste at nær halvparten av deltakerne hadde tatt i bruk blogging etter å ha fulgt «23 ting». På andre plass kom bruk av nyhetsstrømmer (RSS) knyttet til bibliotekets tilbud, mens fotodelingstjenesten Flickr var det tredje mest populære verktøyet. Det finnes etter hvert en hel rekke eksempler på bibliotekenes forsøksvirksomhet i web 2.0-land.

Konvensjonsbrudd og normutfordring

Den direkte foranledningen til bloggdøden i Fauske var Breivolls jobbskifte til en stilling ved Fylkesbiblioteket i Hordaland. Breivoll hadde nemlig vært både biblioteksjef og bloggsjef i Fauske. En av de viktigste erfaringene han tar med seg er at bloggingen krevde en hel del arbeid og planlegging.

- Det som kanskje er mest krevende er å prøve å oppnå en kontakt ut - å få folk til å lese og bruke bloggen. Vi forsøkte med å henge opp plakater for bloggen på biblioteket, vi forsøkte med lenker på våre vanlige nettsider. Og vi forsøkte å kommunisere med andre blogger i kommunen, men likevel viste vel statistikken meg at vi ikke fikk mer enn en håndfull lesere, sier Breivoll.

Blogging har eksistert i omtrent et tiår, og i årenes løp har det utviklet seg noen konvensjoner. Fra utsiden er det lett å konstatere at mange av biblioteksbloggerne bryter med flere av disse. En viktig indikator er om bloggeren klarer å engasjere leserne til å legge igjen kommentarer. Dessverre er det, som Breivoll oppdaget, lenger enn langt mellom kommentarene på de norske biblioteksbloggene. Flere av bloggene har institusjonen som avsender på hvert innlegg - et eklatant brudd på konvensjonen om at det skal stå en person bak hvert innlegg, og noe av en «turnoff» av engasjement blant leserne.

Nøytralitet som hinder

- Det at personen som blogger skriver sitt navn under styrker jo både sjel og identitet og gjør at man ser på dette som en troverdig kilde. Du har ikke det anonyme biblioteket, du har en person som du kan henvende deg til og et ansikt, sier Vegard Krog Petersen.

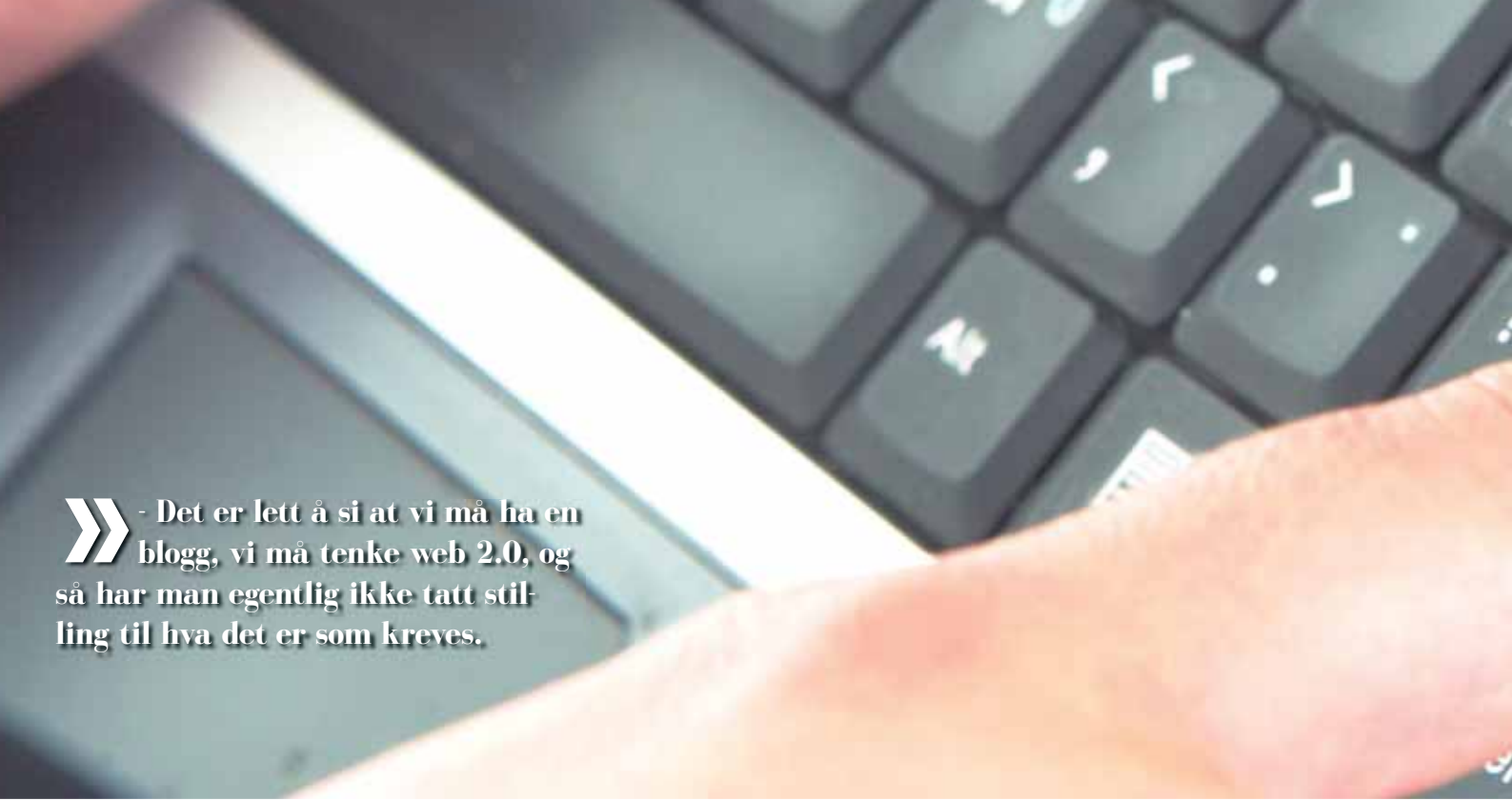
Bloggleserne forventer en personlig henvendelsesform, og den bør også komme til uttrykk i skrivestilen. Også her mangler det en del hos mange av bloggene - formen blir fort for stiv. Breivoll forklarer med en av bibliotekenes kjerneoppgaver, formidling av skjønnlitteratur, som eksempel.

- Formidlingen skal i utgangspunktet være nøytral, informativ, kunnskapsbasert. Man kan bruke sitt personlige engasjement og det man personlig liker når det er positivt. Hvis man virkelig elsker en bok, så kan man bruke det engasjementet ut mot brukerne i formidlingen. Men hvis man misliker en bok, da er det kanskje mer tvilsomt i bibliotekarrollen å kommunisere det ut til brukerne. Da velger man isteden en mer nøytral form, sier han.

Å skrive skarpt og provoserende er ikke den eneste måten å engasjere leserne på, men det er ingen tvil om at det er et grep som virker. For mange er nok dette ennå en for sterk utfordring mot yrkesrollen.

» Å skrive skarpt og provoserende er ikke den eneste måten å engasjere leserne på, men det er ingen tvil om at det er et grep som virker. For mange er nok dette ennå en for sterk utfordring mot yrkesrollen.

» - Det er lett å si at vi må ha en blogg, vi må tenke web 2.0, og så har man egentlig ikke tatt stilling til hva det er som kreves.

Kommentarer fra engasjerte lesere er imidlertid ikke det eneste som viser om en blogg lykkes. Minst like viktig er om bloggen blir lenket til av andre bloggere, og slik blir mer synlig for brukerne. En god start ville være om bibliotekbloggene lenket til hverandre, men også dette er det få eksempler på foreløpig, viste stikkprøver vi gjorde under arbeidet med denne artikkelen. En enkel, men virkningsfull taktikk for folkebibliotekene ville være å lenke systematisk til andre bibliotek-blogger og til bloggere som er opptatt av bibliotekenes arbeidsfelt - eksempelvis temaer som litteraturformidling, nettresearch og kildevurdering. En slik lenketaktikk ville raskt gjøre en mer synlig på webben.

Bør ikke fortvile...

Bok og Bibliotek har forelagt folkebibliotekenes web 2.0-erfaringer for et par nettekspert. Selskapet Netlife Research er spesialister på brukervennlighet og gir råd om nettløsninger til både private og offentlige

virksomheter. Markedsansvarlig Eidar Grande Vollan opplever ofte at kundene ikke definerer målgruppene sine godt nok.

- Hvem er det egentlig man henvender seg til? Er det sånn at man har et internt mål om å nå ut til publikum, og så vet man ikke helt hvem dette publikumet er? Kanskje er det ikke alle brukere som er interessert, kanskje det bare er de som er interessert i slektsforskning, eller noveller, eller dikt. Hvis man hele tiden prøver å skrive til massen, så er det vanskelig å nå fram. Hvis man isteden kan finne nisjer, så er det mye større sjanse til å skape debatt og få bloggen til å leve, sier Grande Vollan.

Prosjektleder Jon Hoem ved Høgskolen i Bergen skriver og underviser om webkommunikasjon og er selv involvert i digitale innholdsprosjekter. Han mener folkebibliotekenes første, barske erfaringer ikke må få dem til å fortvile. For det første betyr ikke få kommentarer på bloggene nødvendigvis at man ikke har lesere. Men for det andre er det

å samle erfaringer og bygge kompetanse det viktigste i den første fasen.

- Her snakker vi rett og slett om en type kompetanse- og tankesettoppbygging som må ta lang tid, men som er viktig å komme i gang med. Hva skulle konklusjonen være hvis det er for få treff og for lite bruker-medvirkning? Å slutte med det? Enden på den visa er at man i en ikke altfor fjern framtid fjerner biblioteket som sådan. På en dårlig dag er det scenariet man kan se for seg, fordi de er så knyttet til én måte å distribuere informasjon på, sier Hoem.

Også Grande Vollan peker på den kompetansebyggende effekten av web 2.0-satsingen, samtidig som han oppfordrer til realisme om hva som faktisk kreves av innsats for å lykkes.

- Det er lett å si at vi må ha en blogg, vi må tenke web 2.0, og så har man egentlig ikke tatt stilling til hva det er som kreves. Det er noe av det samme som skjedde på slutten av 90-årene, da alle fant ut at de måtte ha et nettsted. Så gikk det flere år før

man skjønnte at her må man faktisk ha en webredaktør, noen som har ansvar for det tekniske, bruke konsulenter for å få til en god løsning, satse på kompetanseheving og så videre.

...fordi man kan få det til

Litteraturformidling er tema for flere av bibliotekbloggene. Boktips serveres av Tromsø bibliotek, Trondheim folkebibliotek og flere andre. Litteraturblogger - eller bokblogger - er en nisje i bloggverdenen som viser noe av potensialet for bibliotekene. Det finnes nemlig et norsk miljø av litteratursker-blogger der bibliotekene kan hente mye inspirasjon. Blant disse er Bookhouse girls, Skattkista og Leselama - alle blogger som har de etterlengtede kommentarene, både inn- og utgående lenker, og i det hele tatt utgjør et aktivt fellesskap av nettsider. Skal bibliotekbloggene lykkes bedre, må de tenke nettverksbygging.

- Vi er for dårlige med alliansebygging - for dårlige til å se hva andre gjør og prøve å rappe litt gode ideer. Vi er ikke

bra på markedsføring, å se hva som er lurt å gjøre. Vi trenger noen gode eksempler fra noen som kan gå i front, sier Jannicke Røgler.

Perspektiv

Bibliotekene som prøver seg fram med web 2.0-«ting», forsøker å trekke flere brukere inn til både virtuelle og fysiske møteplasser og tjenester. De erfarer fort at web-utviklingen dreier seg om å dele og produsere kunnskap i fellesskap, ikke bare formidle fra avsender til mottaker. Den erfaringen henger sammen med en nødvendig omstilling for bibliotekene, mener Jon Hoem.

- Hva ser vi for oss at biblioteket skal bli etter hvert - når, i en ikke altfor fjern framtid, veldig mye av informasjonen ikke vil komme på papir? Du finner det ikke i hylla på biblioteket. Du finner det på en skjerm, og den står hjemme hos deg også. Hvorfor skal du gå på biblioteket da? Jeg tenker at hele rollen til biblioteket må bli en helt annen. Istedenfor å være

stedet hvor du skal finne informasjon, så vil det i like stor grad være et sted du går for å produsere eller sette sammen informasjon. Hvis man ikke går i den leia, så er enden på visa at man kan begynne å legge ned biblioteker, sier Jon Hoem.

Bloggerfaringene Breivoll og andre allerede har gjort seg, kan vise seg som verdifulle steg på veien for bibliotekene, selv om det kanskje ikke føltes sånn da Fauske-bloggens nekrolog ble dyttet ut på nettet. Antakelig er det ikke bloggene, wikiene, Facebook eller andre verktøy som er løsningen, bemerker Breivoll - det dreier seg heller om å integrere tankegangen bak dem i både de fysiske og de virtuelle bibliotekene.

- Det er først når man begynner å hente dette inn i for eksempel websøkene og gjerne også inn i det fysiske biblioteket, at det egentlig begynner å bli noe bibliotek 2.0, sier han.

Den lønnsomme myten om ungdom og lesing

Hundrevis av mennesker i kultursektoren lever av myten om at ungdom kan stimuleres til leselyst. Sannheten er at leselysten alltid har vært der, men at den systematisk understimuleres i et finmasket system der profitt, lønn, karriere og politikk er viktigst. Et system der argumentet om bredde oppretterholder elitismen og kravet til "litterær kvalitet" sørger for at all offentlig støtte havner på kontoene til de som har bygget systemet og lever av det.

» Jeg vet hvorfor så mange, og da særlig gutter, faller fra som lesere av fortellinger og romaner i ungdomsskolen. Jeg vet også hvorfor dette problemet er så betent at ingen tør å komme med det opplagte svaret. Vi er i en klassisk "kongens nye klær" situasjon der store offentlige beløp årlig utbetales til forlag, institutter, foreninger og tiltak som har det uttalte mål å øke leselyst og leseglede. De vet at de burde utgi mer populær litteratur, men det er mest lønnsomt å la være. Pisa undersøkelsen viste for alle hvor ille det står til med lesingen. Samtidig vil jeg påstå at det aldri har vært noe i veien med *leselysten*. På mine turneer merker jeg en *lesedesperasjon* hos ungdommen; en nød og en tørke som føles plagsom for alle de som aldri får den boken de har lyst på.

JEG VET DETTE også fordi jeg selv var en lett dyslektisk skoleleie ungdomsskoleelev som gang på gang ble konfrontert med bøker som ikke engasjerte meg. Hadde jeg fått en bok jeg likte så hadde jeg lest den. Men slike bøker fantes ikke, og gjør det heller

ikke nå. Helt siden jeg for 30 år siden ble oppmerksom på hvorfor-leser-ikke-ungdom debatten har jeg sittet på svaret. Selv den mest apatiske, søvnige og skoletrette 9'de klassing sluker bøker dersom han eller hun får tekster som engasjerer og speiler 15 åringers liv og følelser, og som er skrevet på en medrivende måte.

DET VAR FØRST etter at jeg ga ut Autopilot, nettopp en slik bok som lett dyslektiske skoleleie gutter og jenter vil elske å lese, at jeg begynte å forstå hvor betent dette feltet faktisk er. Jeg trodde under hele skriveprosessen at man i det minste *ønsket* å komme bokhatende tenåringer i møte med litteratur som er skrevet på deres premisser. Men foreningen !les, med Myre som sjef, viste seg å bare være interessert i å "danne folket ovenifra og ned", som han selv skrev i et innlegg på biblioteknett. Barnebokinstituttet reagerte med avsky da jeg leverte boken der. "Stakkars jente!" sa damen da hun så boken og snudde den på disken. Etter nå to romaner og 4 år i stampe overfor mange av de som tilsynelatende bryr seg

om ungdom og lesing kan jeg (med noen hederlige unntak) fortelle at når det kommer til stykke er ikke viljen tilstede. Utrolig nok har jeg avdekket en betydelig *uvilje* mot å sørge for en reell bredde i boktilbudet rettet mot ungdom som også omfatter bøker de ikke-lesende unge selv ønsker seg og liker.

DE SISTE ÅRENE har jeg vært landet rundt på skolebesøk og truffet tusenvis av ungdommer. Jeg pleier å spørre om det er noen som i løpet av livet har vært i en bokhandel og kjøpt en roman til seg selv. Av samtlige 9'de klassinger i Ofoten (ca 1000 stk) hevdet 3 jenter at de hadde gjort det. At det var så få bør ikke overraske noen, for når ungdommene selv får anledningen til å bedømme kvaliteten på ungdomslitteraturen får man gjerne høre sannheten, som her: <http://www.raumnes.no/artikkel.asp?Artid=159710>

LITTERATUROMRÅDET er rett og slett kuppet av aktører som har helt andre agendaer enn å produsere og spre litteratur for det store flertall av ungdommer. Den letteste måten å vise det på

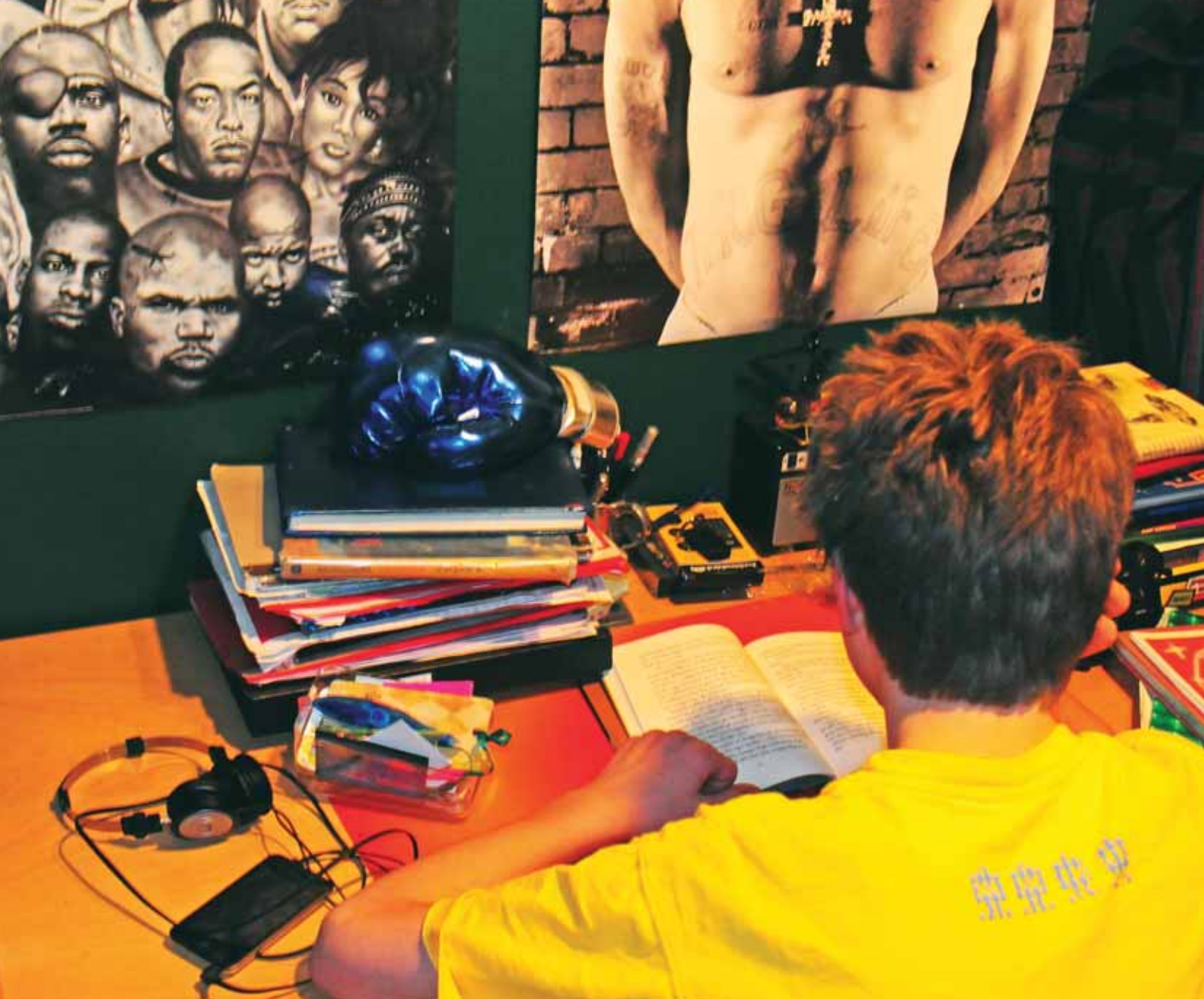

Foto: Odd Letnes

er å følge bokas vei fra forfatterens hode og til den 15 år gamle potensielle leseren. De fleste forfattere av ungdomslitteratur er allerede forfattere. De er medlemmer av NBU i kraft av å ha levert bøker som både er kjøpt inn av kulturrådet, blitt vurdert i NBU's litterære råd og selvfølgelig vært gjennom en redaksjon i et forlag. Forfatteren vet at for i det heletatt å bli vurdert i redaksjonen igjen må den språklige kvaliteten være av en slik art at kulturrådet kjøper boka. CappelenDamm formulerer det slik: "Vi antar først og fremst manuskripter av en

litterær kvalitet som vi må kreve for at utgivelsen med sannsynlighet vil komme inn under Norsk kulturråds Innkjøpsordning."

RÅDET FOR BARN- OG UNGDOMSLITTERATUR består for tiden av bl.a forfatterne Tor Fretheim(63), Marianne Viermyr(62) og Stig Furset(42), som er innkjøpt av tidligere forfatterrådsmedlemmer. De samme navnene dukker opp i juryer, f.eks til Brageprisen. Rådet vurderer ikke budskap og innhold når de stemmer for eller imot en bok, men de vet hvilket forlag som har utgitt boka,

hvilken forfattervenn som har skrevet den og dermed hvilken redaktør som står bak. Siden det blir påmeldt flere titler enn rådet kan kjøpe inn må noen bøker underkjennes, eller «nulles». Nullet blir de bøkene som ikke har den nødvendige litterære kvaliteten påstås det (et kvalitetskriterium Kulturrådet gang på gang har blitt oppfordret til å konkretisere). Altså er "litterær kvalitet", sett med besteforeldreblick, overordnet absolutt alle andre hensyn når en bok for ungdom blir til.

Når jeg spør ungdom som jeg møter på mine turneer om hvor

viktig litterær kvalitet er for dem ser de bare dumt på meg. De vil, alle sammen, bare ha bøker som handler om noe de er interessert i, om livet slik de erfarer det eller drømmer om eller frykter, skrevet på en måte de liker. Ungdom er ikke annerledes enn oss andre. Forskjellen er at vi velger selv det vi vil lese, mens de blir valgt for. Og resultatet er ofte som uttalt av skoleelev Tobias Hvattum i artikkelen fra Raumnes «Superles» aksjon: "Prosjektet har vært interessant og lærerikt, og vi har funnet ut at ungdomsbøker ikke er for ungdom. De er kun for bokkritikerne."

LIKEVEL VET ALLE forfattere at det ikke er noen annen måte å gjøre det på i Norge. Det absolutte kravet til en type litterær kvalitet som i praksis ekskluderer over halvparten av landets ungdommer er så massiv at Harald Rosenløw Eeg uttalte på den nordiske Mangfold'08 konferansen at han ikke engang trodde det *fantes* forfattere som skriver for gutta bakerst i klassen. Det gjør det for så vidt heller ikke, for gjør man det blir man ikke utgitt, man blir ikke utgitt fordi Kulturrådet ikke kjøper det inn, og da blir man ikke medlem av NBU og heller ikke sendt på turne i regi av Den Kulturelle Skolesekken. Boken får ingen distribusjon, bibliotekarer og bokåpnere vil ikke vite om en slik eventuell utgivelse. Prøver man å utgi en bok for disse ikke-leserne på eget forlag vil verken forfatter eller bok overhode bli synlig, ikke engang for Rosenløw-Eeg.

DETTE VET JEG. Jeg har nemlig prøvd. Men nå er ikke jeg en fyr som gir meg så lett. Hvis ikke skolesekkene vil sende meg på turne (og noen gjør det faktisk, det skal innrømmes) så

lager jeg mine egne turneer. Hvis skolene er skeptiske til min påstand om at alle elevene kommer til å elske bøkene mine, så gir jeg garanti. Hvis de tar inn klassesett så stiller jeg på gratis skolebesøk. Også skolebesøket kan jeg garantere blir vellykket. Det er kanskje frekt av meg, men det er sant og jeg må jo banke litt hardere på kjøkkendøren når kulturrådet har stengt hovedinngangen.

JEG KLAGER IKKE. Den som vil forandre noe må tåle motstand. Men det forundrer meg at responsen hos norsklærere og bibliotekarer er såpass beskjeden. Noen, som skolebibliotekar Odny Buraas i Hurdal, går til skriftlig motangrep og klager til vennene sine i Biblioteksentralen, som i sin tur stopper salget av boken ved å hevde at den er utsolgt på bestillingssiden i et helt år. Det er forsvinnende få lærere, bibliotekarer og rektorer som *egentlig* interesserer seg for de svake elevene, eller gutta bakerst i klassen som Rosenløw-Eeg kalte dem. Fokus er hele tiden hos de flinke, de som liker den rådende litterære kvaliteten, de som dukker opp på skolebiblioteket av seg selv. Der finner de flinke elevene all den flinke teksten med treffende, flinke metaforer de kan ønske seg. De flinke elevene blir forfattere av flinke tekster som kjøpes inn og distribueres av flinke formidlere til de flinke elevene – ringen er sluttet og flertallet har etter snart femti år med dette systemet blitt totalt fremmedgjort i litteraturen.

SELV IKKE FORENINGEN !LES, som ikke engang gidder å se på de bøkene jeg skriver (kanskje av frykt for å bli arbeidsløse..) leselestaksjoner, rom for lesing, leser søker bok, boksjeekutdeling og alle de andre

svært kostbare tiltakene forsøker å rette blikket ut over hva forfatterne under det gjeldende regimet blir tvunget til å skrive, fordi forlagene bare utgir det de tror kulturrådet vil kjøpe. Så lenge det forholder seg slik får ikke aktørene bøkene som kunne gjøre det mulig å nå de leserne man prøver å nå frem til. Derfor vil man heller ikke lykkes uansett hvor mange offentlige millioner departementet kaster på dette fåfengte bokbålet.

FAKTISK INNRØMMET ELLEN SUNDT i Utdanningsdirektoratet under sitt Mangfold'08-innlegg at, alle tiltak til tross, lesingen gikk det beviselig bare dårligere med. Et øyeblikk trodde jeg det ville komme noen nye ideer fra damen bak talerstolen. Kanskje til og med en innrømmelse av at man er på feil spor. Jeg kunne ikke tatt mer feil. Hennes løsning på problemene kalte hun: "Gi rom for *enda mer* lesing! Lesestimulering og skolebibliotek etter PISA", fulgt av en ny gavesjekk til skaren av sultne, seminargående bokformidlere. Altså tenker direktoratet omtrent slik: Hvis noe ikke virker er det bare å pøse på med mer av det samme.

MEN DET KLARESTE INNTRYKKET jeg har av holdningen i formidlingsbransjen er det en kvinnelig barnebokredaktør i Cappelen som kom med under ideseminar i forkant av Mangfold'08. Etter en lang diskusjon om hvilke forfatteridoler og kjendiser damene ønsket å treffe på den kommende nordiske konferansen, besvarte hun min etterlysning av tiltak for de svake leserne på denne måten: "Kan vi ikke bare drite i dem da, og konsentrere oss om de som liker å lese?"

Men må de være gratis?

Myndighetene har nå fått klare råd om at vitenskapelig litteratur bør bli gratis tilgjengelig på internett. Tanken er så vakker at jeg føler meg dum når jeg sier: Vent nå litt!

» Det brennbare spørsmålet om gratis tilgang til vitenskapelig litteratur – Open Access – har nådd norske myndigheter. Sist høst ba Kunnskapsdepartementet om råd fra Universitets- og høyskolerådet (UHR) og fra Norges forskningsråd (NFR). Nå foreligger anbefalingene. Hvis de følges, blir det fart i arbeidet med å utvikle åpne elektroniske arkiver ved lærestedene. Disse vil fylles med kopier av artikler som norske forskere har publisert i vitenskapelige tidsskrifter. Arkivene kan koples til den planlagte Norsk vitenskapsindeks, som blir en åpen elektronisk bibliografi hvor man kan finne publikasjoner fra norsk forskning på ett felles sted.

En annen vei til åpen tilgang er hvis selve de vitenskapelige tidsskriftene kan leses gratis på internett. Kostnadene til utgivelsen dekkes i stedet med subsidier og/eller forfatterbetaling. Stadig flere vitenskapelige tidsskrifter – også her i Norge – er basert på denne modellen. Kostnadene til publisering må da tas med i forskningsbevilgningene. Konsekvensene av dette er uoversiktlige. NFR og UHR råder derfor til å gå forsiktig fram ved å stimulere til stadig flere gratis tidsskrifter, men uten å hindre forskerne i å publisere i tidsskrifter med abonnement.

Alt dette er greit nok, men det store problemet blir ikke løst. De viktigste vitenskapelige tidsskrifter forblir spekulasjonsobjekter for internasjonal storkapital. Muligheten for profitt kan faktisk øke. Jeg skal forklare hvorfor.

Profitt i begge ender

Da må jeg først forklare at et vitenskapelig tidsskrift er en organisasjon, ikke en publikasjon. Tidsskriftet er en organisasjon hvor forskere samarbeider på tvers av institusjonsgrenser om å kvalitetssikre og forbedre hverandres forskningsresultater når de publiseres. Forskere ønsker å bli vurdert ut fra best mulig kompetanse og å være med på å vurdere de mest interessante nye resultater. Det gjør at noen tidsskrifter anses som viktigere enn andre. De viktigste kan koste så mye de vil – forskerne vil uansett ha adgang til dem gjennom biblioteket.

Derfor har internasjonal finanskapital lenge investert i monopoliserende oppkjøp av viktige tidsskrifter. Mange av tidsskriftene utkommer nå hos noen få store forlag som har kjøpt opp andre forlag og andre forlags tidsskrifter. Selv er disse store forlagene i flere omganger kjøpt opp av større multinasjonale konserner. Slike oppkjøp forutsetter store profittmarginer over mange år for å lønne seg. Et hjemlig eksempel er Scandinavian University Press (det "gamle" Universitetsforlaget), som for ti år siden var Nordens største utgiver av vitenskapelige tidsskrifter etter oppkjøp av bl.a. svenske Almquist & Wiksell. Da ble porteføljen av internasjonale tidsskrifter i sin tur kjøpt opp av Taylor & Francis, som etablerte et Oslo-kontor for å ivareta den. Så ble Taylor & Francis med 1100 vitenskapelige tidsskrifter i sin tur kjøpt opp av mediekon-

sernert Informa PLC. Oslo-kontoret nådde ikke opp til de økte profittkravene som fulgte og ble nedlagt i fjor høst. Informa beholdt tidsskriftene.

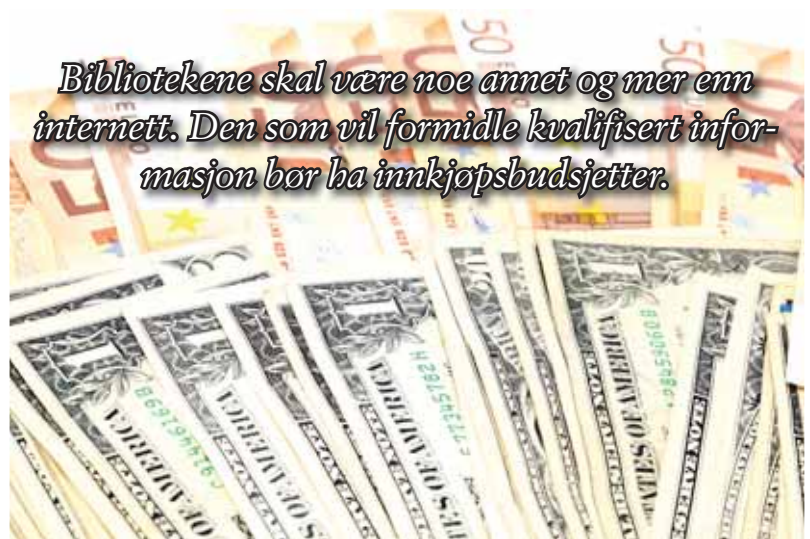
Før dette skjedde, rakk noen av medarbeiderne i Oslo å starte sitt eget nye, lille forlag, Co-Action Publishing, hvor ideen er å utgi Open Access-tidsskrifter med basis i nordiske forskningsmiljøer. Tidsskriftene er gratis for leserne, men det koster penger å publisere i dem. Co-Action Publishing er et lite foretak som arbeider ut fra kompetanse og ikke for å vinne profitt. Men lykkes de, kan det gå som med BioMed Central, den store og kjente utgiveren av 180 Open Access-tidsskrifter, som høsten 2008 ble kjøpt opp av Springer, det neststørste kommersielle vitenskapelige forlaget i verden etter Elsevier. Oppkjøpet viste at det er profittmuligheter i viktige vitenskapelige tidsskrifter enten det er abonnentene eller forfatterne som betaler. I praksis tas det faktisk betaling i begge ender i mange tidsskrifter fordi måten er valgfri for forfatterne.

Kronglete veier å gå

Vitenskapelige tidsskrifter kan være profitable uansett hvor man tar betalingen. Det er ikke sikkert at betaling på avsendersiden er så gunstig for forskerkommunikasjonen. Mange vil huske bytteabonnementene: Biblioteket fikk mange gratis tidsskrifter i bytte mot ett fra egen institusjon. Dette var egentlig en dyr og dårlig måte å publisere på. Abonnement viser

den faktiske interessen for et tidsskrift og kan gi grunnlag for at nye og bedre tidsskrifter oppstår. Dessuten er det vanskelig å generalisere Open Access-modellen til alle fag. Den passer bedre for utstyrskrevenne forskning i fysikk enn i for eksempel Historisk tidsskrift hvor en del av artiklene kommer fra forskere utenfor lærestedene og forskningsprogrammene.

Også åpne arkiver kan gi kronglete forskerkommunikasjon. De egner seg godt til å gjøre egne ansattes publikasjoner tilgjengelige for ettertiden og allmennheten, men kan ikke erstatte publisering i tverrinstitusjonelle kanaler med vitenskapelig redaksjon. Som eksempel var 5 av de 3780 vitenskapelige artiklene i Journal of Biological Chemistry for 2008 fra Universitetet i Oslo. For å få tilgang til tidsskriftets øvrige artikler kunne man selvsagt høstet parallelt i andre institusjoners arkiver verden over. Men kopiene man da ville finne forutsetter at JBC utkommer, dvs. at noen også betaler abonnement. For å sikre at dette skjer, legger utgiverne av JBC og andre tidsskrifter restriksjoner på når og i hvilket format man kan lagre kopier i lokale arkiver. Uten slike restriksjoner vil abonnentene forsvinne, dermed også de tidsskriftene som man vil kopiere fra. Men med de samme restriksjonene er åpne arkiver uhensiktsmessige for forskerne selv som publiseringskanal. De må kunne lese nye publikasjoner så snart de foreligger og de må kunne sitere dem i originalversjon. Åpne arkiver er et viktig tiltak for å formidle forskning til allmennheten, men de løser ikke problemet med høye abonnementspriser i bibliotekene.

Manusboikott

Jeg arbeidet en gang i det "gamle" Universitetsforlaget. Der lærte jeg at et vitenskapelig forlag er en utgiver av bøker, men en utgiver for tidsskrifter, fordi tidsskrifter er redaksjonelle forskerorganisasjoner, slik jeg beskrev ovenfor. Ellers kan relasjonen mellom et forlag og et tidsskrift være enten eierskap – da råder forlaget over økonomien og setter prisene – eller en kommisjonsavtale som regulerer hva forlaget skal gjøre for tidsskriftet mot et avtalt vederlag. Den økonomiske kontrollen er da hos tidsskriftet selv, dvs. hos en forskerstyrt organisasjon eller stiftelse.

Tidsskrifter av sistnevnte type koster mye mindre pr. side eller artikkel enn førstnevnte fordi forskerne selv bestemmer abonnementsprisen. Når Open Access-bevegelsen bekjemper selve abonnementsordningen og anser den som hovedproblemet, truer den det økonomiske grunnlaget for tidsskrifter med fornuftige priser. Samtidig baner den vei nye profittmuligheter i tidsskrifter som forlagene eier – som beskrevet ovenfor. Hovedproblemet forblir uløst.

Det kan løses slik: Hvis alle forskere venter noen måneder

med å sende manuskriptene sine inn til et bestemt tidsskrift, har ikke tidsskriftet lenger verdi for forlaget som eier det. Amerikanske forskningsbibliotekarer foreslo opprinnelig å lage statistikk over abonnementspriser pr. side eller artikkel. Så kunne man starte øverst på listen og føre det ene tidsskriftet etter det andre tilbake til forskersamfunnets kontroll gjennom manusboikott. Å få alle vitenskapelige tidsskrifter over på kommisjonsavtaler mellom forlag og forskerorganisasjoner kan løse det grunnleggende problemet med at nødvendige tidsskrifter blir spekulasjonsobjekter for internasjonal finanskapital. I dag har mange flere forskere forståelse for bibliotekenes problemer enn før. Dette gir grunnlag for å gjennomføre midlertidig manusboikott mot utvalgte tidsskrifter.

Til slutt må jeg innrømme at jeg ikke forstår hvorfor vitenskapelige publikasjoner blir sett på som utilgjengelige hvis de ikke er gratis. Bibliotekene skal være noe annet og mer enn internett. Den som vil formidle kvalifisert informasjon bør ha innkjøpsbudsjetter.

Det var alltid fullt rundt standen til Sony i Hall 3, hvor de bibliofiles mareritt om papirbokas død materialiserte seg i all sin teknologiske prakt.

Den store lesefesten i Tyskland

» Den tyske bokbransjen ser ut til å ha taklet finanskrisen bra så langt, i alle fall hvis man skal dømme ut i fra besøket ved årets bokmesse i Leipzig. Hele 147 000 besøkende (2008: 129 000) fant veien til messeområdet i den østtyske bokbyen 12. – 15. mars. Rundt 2900 journalister fra 38 land summet omkring og rapporterte fra den enorme messa hvor litteratur, forfattere og innhold sto i sentrum.

- Bokmessa i Leipzig 2009 har oppfylt sine to hovedoppgaver. Den har gitt bokbransjen impulser og fart i den videre utviklingen, og den har vist at boka fortsatt står sterkt i samfunnet, oppsummerte Wolfgang Marzin, adm.dir for Leipzig-messa.

I motsetning til bokmessa i Frankfurt er messa i Leipzig en formidlingsmesse. Det er ikke

salg av rettigheter som står i fokus, men lesing, diskusjoner og presentasjoner av bøkens innhold. Offentlige samtaler med utgangspunkt i bøker og høytlesing for publikum har lange tradisjoner i Tyskland. Parallelt med messa, og som en del av den, foregikk arrangementet "Leipzig liest" som er et arrangement for lesing. I alt var det mer enn 1900 lesearrangementer med 1500 forfattere på messa og omkring i byen. Blant annet leste far og sønn Faldbakken og Jørgen Gunnerud for tyske tilhørere.

Sony utfordrer

Det var alltid fullt rundt standen til Sony i Hall 3, hvor de bibliofiles mareritt om papirbokas død materialiserte seg i all sin teknologiske prakt.

- Hvor mye koster moroa, spurte en av de nysgjerrige og så med forakt på den nye e-bokle-

seren fra Sony – PRS-505.

299 euro fikk han vite, og himlet overbærende med øynene. Han ble en smule mer myk i ansiktet da representanten fra Sony fortalte at med et utvidet minnekort, kunne han laste inn hele 1300 bøker.

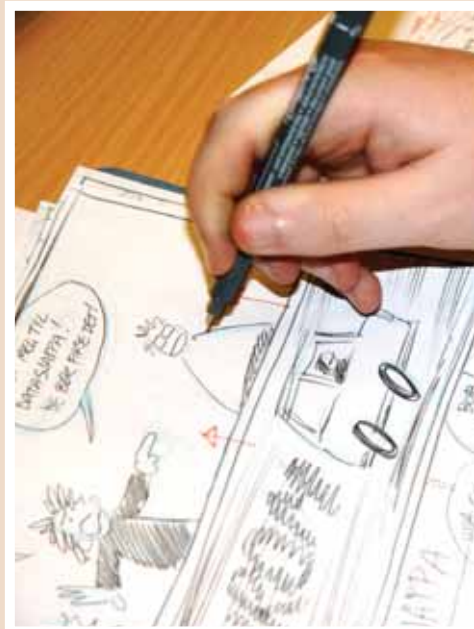
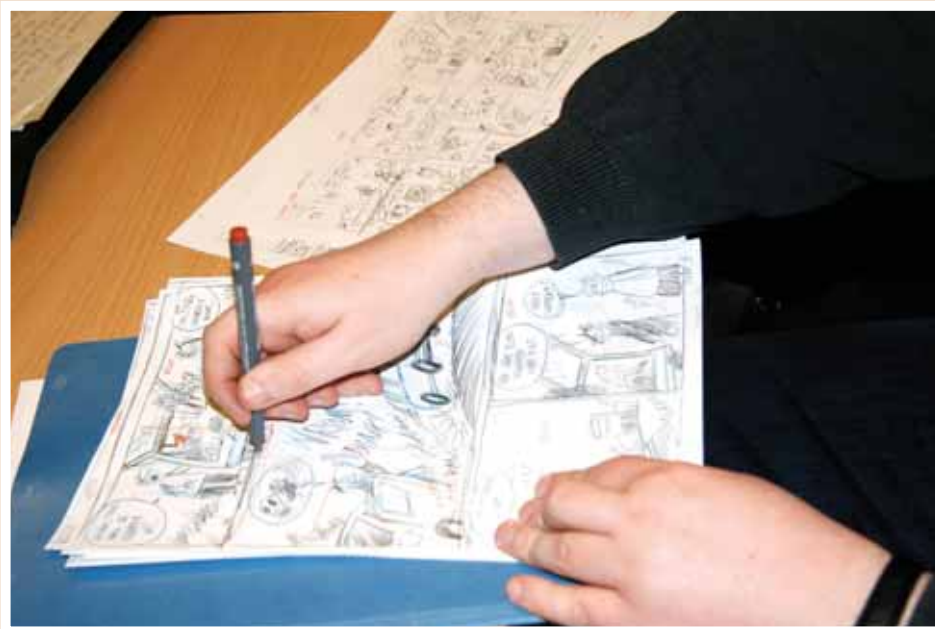
Etter å holdt i den en stund, og testet ut noen av funksjonene, og oppdaget at "skjermen" var overraskende god, skarp og flimmerfri å se på, ble han enda en smule mer begeistret.

Så trakk munnen seg nedover igjen: - Vi får se...

Med denne Tyskland-lanseeringen av PRS-505 starter for alvor kampen mellom Sony og de andre e-bokleverandørene. Og ikke minst markerer den starten på en debatt om rettigheter og piratkopiering, som sikkert vil kunne tangere temperaturen i Pirate Bay-debatten. Minst.

Tekst og foto:
Odd Letnes,
redaktør

Tegn i tiden

De siste tiårene har tegneserier blitt stadig mer populært her til lands. Allikevel må du utenlands for å få utdanning i kunsten å fortelle en historie i ruter. Nå har Tegneseriebiblioteket i Oslo tatt saken i egne hender, og holder kursene selv.

» - Skrivebordskuffen begynte rett og slett å bli litt for full av tegninger.

Det var på tide at de så dagens lys igjen. Men jeg trengte et spark bak for å komme på banen igjen, sier Bjørn Tore Liahagen.

Trettifireåringen er en av rundt tjue tegnere som har funnet veien til Oslos tegneseriebibliotek, Serieteket på Deichmanske bibliotek, filial Grünerløkka, en nedsnødd kveld i februar.

Anledningen er tegneseriekur-

set SPARK. Det er fjerde kurskveld, og gjengen som har møtt fram har i utgangspunktet lite annet til felles enn en god penn og en kjærlighet for historier fortalt i ruter.

Lager blad

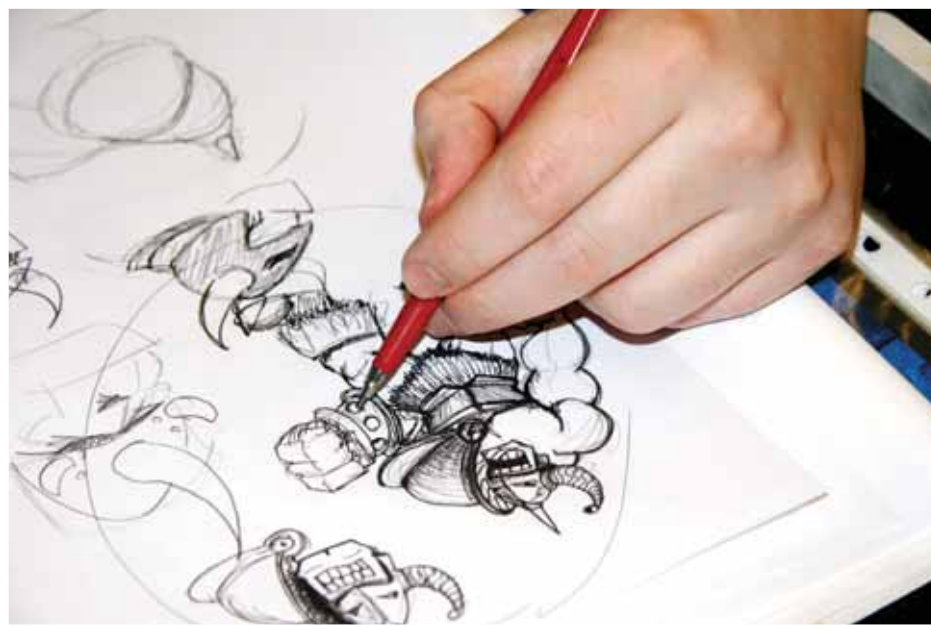
- Det morsomme med denne gruppa er at den er utrolig sammensatt. Den yngste på kurset er 15-16 år. Den eldste nærmer seg 70. Her er alt fra etablerte billedkunstnere og kunststudenter som vil lære mer om teknikken til frelste skoleele-

Tore Strand Olsen har lang fartstid som tegneserieskaper, og begått mange striper.

Tekst og foto:
Anita Thorolvsen
Munch,
frilansjournalist

ver og folk som allerede har hatt striper på trykk, forteller kursleder, bladredaktør og serieskaper Tore Strand Olsen

Han har lang erfaring som kursholder, og har holdt kurs på alt fra skoler og biblioteker til fengsler. Dette er andre gang han arrangerer SPARK i samarbeid med Deichmanske bibliotek.

- Tanken bak SPARK er å favne de som allerede har erfaring, men som samtidig trenger input for å komme seg videre. På kurset fordyper vi oss blant annet i fortellerteknikk, manusarbeid og tegning.

Men vel så viktig er den sosiale bieffekten kurset har, i følge Strand Olsen.

- Tegneseriemiljøet i Norge er spredt, og det å være tegner kan være en ganske ensom gjeskjeft,

og ofte uten for mange tilbakemeldinger på det du lager. Her får deltakerne feedback på egne serier, jobber med nye og har et møtested de kan spinne videre rundt ideene sine med hverandre, sier Tore.

SERIETEKET

Etter planen skal kurset resultere i bladet SPARK 2, med deltakernes serier. Bladet kommer for salg og skal lanseres på Oslo Comics EXPO (OCX-festivalen) i mai.

Miljøet vokser

Tegneserier har fått stadig sterkere standing i Norge de siste 10 årene. Selv om det er langt mellom Nemi og Pondus-sukses-

sene er det allikevel håp for framtidige serieskaperne, tror Andreas Wang, ansatt ved Serieteket.

- I Norge har vi fremdeles et stort gap i miljøet. Vi ligger i verdenstoppen når det gjelder

lesing av tegneserier, og tegneserieskapermiljøet vokser. Allikevel finnes ingen formell utdanning innenfor serieskaping. De som ønsker å fordype seg

innenfor faget reiser gjerne utenlands. F.eks til Sverige, forteller Wang.

- På de to SPARK-kursene vi har hatt ser vi at mangelen på redaksjonell input hos deltakerne kan være stor. Kursholdere som Tore Strand Olsen, som selv har jobbet redaksjonelt og står bak flere serier, deler en unik kompetanse med andre tegnese-

Etter responsen og dømme er det ingen tvil om at vi fyller en viktig funksjon, sier Andreas Wang ved Serieteket, ved Deichmans Grünerløkka-filial.

rieskapere på vei ut i verden, sier Wang.

Riktig alder

Dette er andre gang SPARK-kurset arrangeres. Fra før arrangerer Serieteket, serieska-perkurset Talenter i tusj to ganger i året, for unge mellom 12 og 16 år.

Da SPARK ble annonsert siste gang var pågangen så stor at det var flere som ikke fikk plass.

- Etter responsen og dømme er det ingen tvil om at vi fyller en viktig funksjon, sier Wang.

En annen årsak til at et kurs som dette slår an, tror han, er at SPARK ikke har noen aldersgrense

- Alder er ingen hindring for å kunne delta, verken i den ene eller andre retningen. Resultatet av det, er at mange forskjellige typer og generasjoner er representert - noe som igjen resulterer i et innholdsrikt blad, tror Wang.

Kursholder

Etterspørselen etter mer kunnskap om tegneserier er økende også blant institusjoner som skoler og biblioteker rundt om i landet, i følge Wang. Som et av få kompetansemiljøer i landet, får Serieteket flere forespørsler om å dele kunnskapen i form av foredrag eller kursing, enn de klarer å håndtere.

Også kursholder Tore, merker etterspørselen etter

kunnskap. For å møte behovet har han etablert bloggen tegneseriekurs.com, med tips og kursinformasjon til tegneserieinteresserte.

- Forhåpentligvis er det i ferd med å skje et taktskifte når det gjelder tegneserier. Det er ikke lenger slik at folk som er utenfor miljøet nødvendigvis ser på tegneserier som underholdning for barna. Flere og flere begynner å få opp øynene for at tegneserier er en stor og viktig kulturformidler, og har en helt unik fortellerform, avslutter Wang.

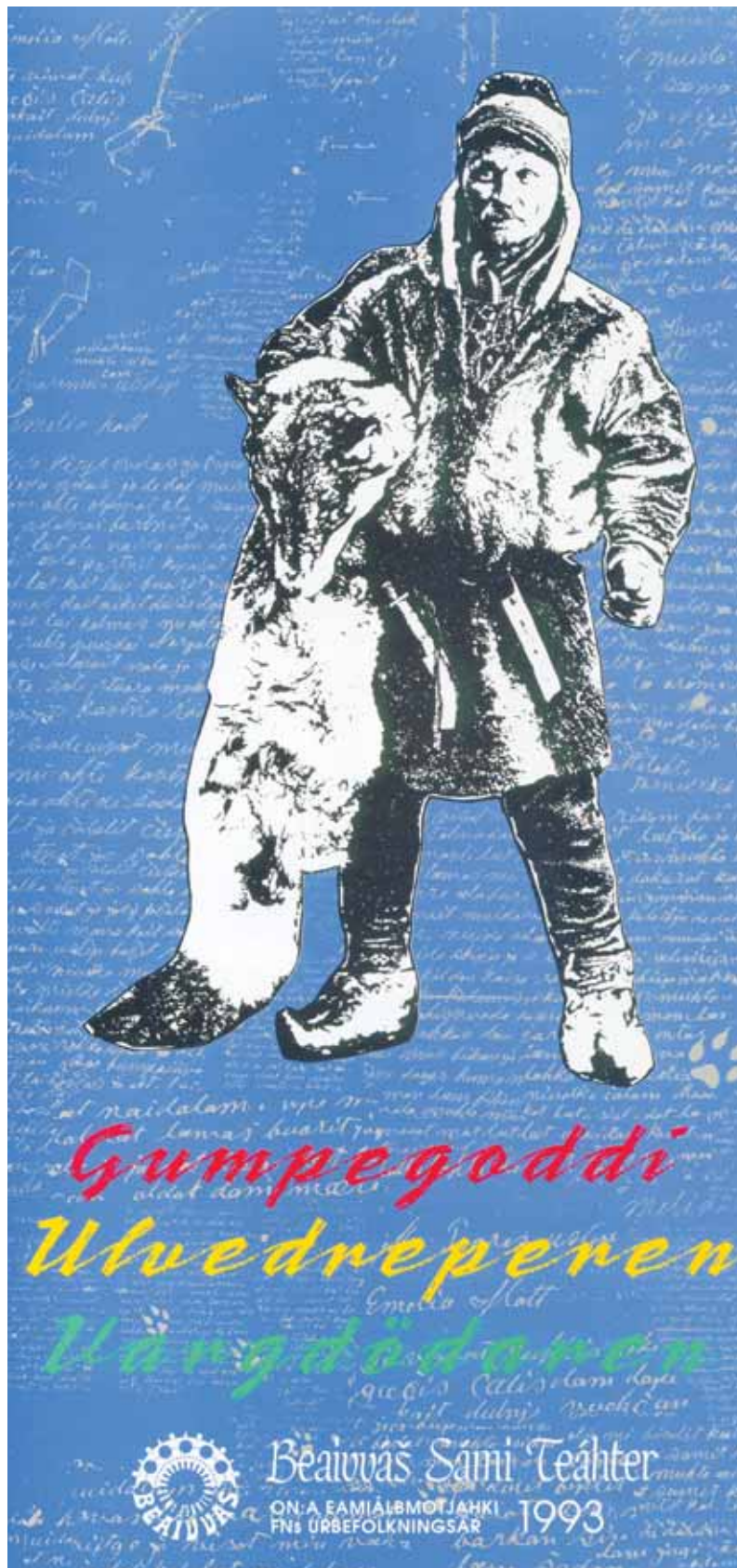
Hamsun og samene

Etter at Hamsun utga **Markens grøde** (1917) fastholder fortsatt mange at dikteren hadde et rasistisk syn på samene. Men Knut Hamsuns diktning tåler et langt videre blikk enn den ene boken. Han kunne også beundre kraften i naturfolket, skriver John Gustavsén.

» I Hamsuns tekster finner en sterkt negative utsagn om samene som kan ha preget mange leseres oppfatning av hans syn på dette folket.

Markens grøde åpner slik: «Den lange, lange sti over myrene og ind i skogene, hvem har traakket op den? Manden, mennesket, den første som var her. Det var ingen sti før ham. Siden fulgte et og andet dyr de svake spor over moer og myrer og gjorde dem tydeligere, og siden igjen begyndte en og anden lap å snuse stien op og gå den når han skulde fra fjæld til fjæld og se til sin ren.» (Gyldendal Norsk forlag 1955)

Hovedpersonen Isak, «skapningens herre» har i ødemarka bygd seg en gård som lensmannen må gi navn, Sellanraa. Isak og jorden er så nært knyttet sammen gjennom arbeidet at han glemmer seg. Men noen underlige skapninger passerer eller stikker som snarest innom Sellanraa. Alt framme i teksten gis samene en slags nasjonalkarakter:

Av
John Gustavsén,
frilansjournalist

Hamsuns – her fotografert i 1927
- tekster rommer både sterkt
negative karakteristikk og
forsonende toner overfor samene,
mener John Gustavsen.
Foto: Anders Beer Wilse.
Eier: Nasjonalbiblioteket

«- Lapperne de slesker alltid.»

Forsker Kristin Jernsletten har tatt for seg det samiske i romanen i en artikkel, "Erfaringer formidlet og fornektet i teksten". Hun peker på det sentrale at det blir uungåelig å blande sammen forfatter med fortellerstemme. Men hun legger dristig nok også inn et koloniale perspektiv, forfatteren formidler et nasjonalt syn. Markens grøde ble skrevet i 1917, og tildelt nobelprisen tre år etter. Men lenge før det hadde Hamsun rukket å gi en rosende omtale av det uforfalskede og ekte i Johan Turis berømte bok *Muitalus sámiid birra* («Fortellingen om samene») utgitt i København 1910 i dansk oversettelse ved Emilie Demant.

Men la oss se på Hamsuns roman. Samen Os-Anders utgjør en opposisjon til nybyggeren da de møtes. Han insinuerer:

«De sier han har ikke kjøpt? henkaster lappen.»

Men han har også andre egenskaper, som i scenen der Inger forundrer seg over: «at han ikke tagg om noget, det gjorde Os-Anders ellers alltid, det gjør alle lapper, de tigger.»

Blant besøkende på gården, kommer tjenestepiken Oline, som er av samisk ætt, også til å spille en onds rolle. Hun er en farlig naturkraft, står for mørke og ulykke. Inger som har fått et barn med hareskår, skylder på Oline som har tatt Os-Anders inn i hus med en hare. Så hun kommer til «å hate ukristelig alle lapper.» Forfatterstemmen dukker anonymt opp:

«En lap han tigger ydmygt, men får han nei så blir han hævnjærrig og truer.»

En begeistret anmelder

Hamsun kjente godt til samenes liv fra opphold på Hamarøya. Han var dessuten bare fem år

yngre enn Johan Turi, og kjente kanskje til hans mange vandringer fra Kiruna-traktene over fjellene med rein, også ut til kysten av Nordland. Etter at Turi (1854-1936) utga Muittalus sámiid birra («Fortellingen om samene», 1910) omtale Hamsun denne i Verdens Gang 15. januar 1911. Hamsun som sjelden lot seg begeistre over andres skrifter, er nå i godt lune:

«Her er god Lappeforstand og stille, vek Følsomhet, her er Kundskap og Overtro, Lune Polemik, Resignation; selve den barnlige Hjælpeløshet i Sproget er en Ynde mere.»

Hamsun slår fast at Turi er så allvitende om samenes liv at ingen vil kunne «gripe ham i Feil av nogen Betydning(...)og han er en god og ærlig Natur som skyr Usandheten.» Hamsun finner det underlig at ingen kyndig nordmann har løftet sin røst om boken. Ja, «den maa sætte en Nordmand i litt Forlegenhet: den er en litterær Begivenhet, men den er ogsaa et Aktstykke.»

Hamsun har åpenbart lært så mye av Turi at han tar hans tekst med seg inn i sine egne tekster, f.eks. når han skriver at «Budplasserne er saa smukke at de ler.»

Hamsun gjør et nummer av den politiske strid som skjedde i grenselandet ved unionsoppgjøret, og tar stilling for samene mot den svenske Kronen. Han legger også til:

«Men den norske Stat har også koloniseret.»

Etter som samene følger reinen inn på jord som de norske har kolonisert oppstår det konflikt. Dikteren ser konflikten fra norsk vinkel, for «den norske Grænseboer...har det heller ikke godt.» Hamsun tenker seg plutselig inn i rollen som megler, og at han møter Albert Engström. Hamsun visste det

kanskje; for Engström og Turi kjente til hverandre gjennom Hjalmar Lundbohm, deres felles venn og sjef for LKAB i Kiruna som finansierte Turis utgivelse. Dikteren Hamsun viser storsinn, og vil ha slutt på en ulykkelig konflikt for alle parter:

«Jeg vantrives i dette Hund og Kat liv, jeg har Venner i Sverige som gjør det samme. (...) Og dessuten kommer dette til at Johan Turi er slik en prægtig Mand, man har faat tilovers for ham, man vil hjælpe ham og hans Folk. Han har skrevet en av de mærkeligste bøker jeg har læst paa længe.»

Lapplands ville Eros

I romanene om Benoni og Rosa dukker samene opp i mer menneskelig skikkelse, men samtidig dyrisk ham. Gilbert Lap er en budbringer, av alt fra sladder til nyheter av jordisk verdi. Men han er også titter og en erotisk kraft som får kvinnene til å rødme.

Tidlig er vi vitne til møtet mellom Benoni og Rosa, hun som sklir i væten og må hjelpes inn i en hule. Hun får både låne hans løvevæske å sitte på, attpåtil hans trøye. Da Benoni stikker nesen ut av hula, passerer Gilbert Lap. Dermed anslår forfatteren det sladderaktige:

«Nu er lappen Gilbert der igjen. Han farer travlt frem og tilbake gjennom almænnen som en vævskyt og legger totter og tråder efter sig i bygdene på begge sider av fjældet.»

I boka om Rosa er vi vitne til hvordan den ville Sexus forfører baronesse Edvarda. Fortelleren:

«De taler ikke, de bader, uten en tråd på sin krop, midt i den lille dam begge to. Jeg ser straks at kvinden er baronesse Edvarda; manden kjenner jeg ikke med en gang, hans hår er delt i midten og henger vått og langt

ned til begge sider. Da ser jeg på hans klær som ligger på bredden at det er Gilbert lap.

De bader, de dukker sig samtidig, han holder sin arm om hende.(...) de står undertiden ret op og ser på hverandre, men det er intet blik i deres øine, de puster og er i ekstase; tilslut bærer de likesom hverandre ut av dammen op på den lille rydde plass. Lappen blir stående, han puster, vandet driver av hans hår. Baronessen sætter sig ned, krøker benene op under sig, lægger haken på det ene knæ og sitter slik og lar øinene gå. Hun venter på hvad han vil gjøre med hende. Da sætter han sig hos hende, murrer, griper hende plutselig i strupen og magter hende. Å, nu er de begge vilde, de skjælver hos hverandre, de smelter sammen med armer og ben, det er unævnelig hvad de gjør; et skrik vil ut av mit bryst, men forblir stumt, den lille avgud og jeg er vidner og jeg er målløs som dem.»

Rosa er forferdet over sine møter med Gilbert. Men Hamsun ser noe mer. Er der noe felles mellom de to? Igjen møter vi kvinneskikkelsen som føler seg truet:

«Gilbert; han gjør mig altid så angst. Han vet så meget.»

Gilbert lap har i motsetning til de norske et nært forhold til naturen, til steinguden som han ofrer til. Dermed kommer han i kontakt med jorden, livets mor. Aner vi ikke noe beundrende hos Hamsun?

Munken Vendt vil tukte Gilbert med pisk, men det forferder kvinnen:

«Gilberts laps gud, den var hellig, nu hadde den hævnnet sig på mig!»

De uovervinnelige

Hamsun demonstrerer både gjennom sitt liv og sin diktning

ambivalens og flukt. Han lar seg ikke nagle fast til tidens bevegelser, en fri mann som vil det nye mennesket. Hamsun vil vise sin uovervinnelighet gjennom å være nyskapende og seende. Hans opprør utviklet seg til oppgjør med de rådende litterære retninger, slik det framkommer i Paa turne.

Flytter vi oss til romanen *Men livet lever* som kom ut i 1933, finner vi en mektig skikkelse:

«Åse var høy og mørk; hendes far skulle være tater og morn lap. Hun kom i en lappkofte som var sid som en kjole, hun skridde dronningaktig frem, stolt av væsen, langsam og alvorlig i sin tale.»

Det er noe rystende over hennes vesen:

«Hun var et merkelig vakkert kvindfolk, men meget skitten, for noen år siden må hun ha vært en skjønnhet både i ansigt og legemsbygning.»

Hennes krefter var også annerledes:

«Åse vandret alltid, Gud vet når hun sov, hun dukket op. (...) Når Åse kom tidde børnene og snikte sig bort i krokene.»

Åse utfordret den aldrende August erotisk, han er besatt av Cornelia. En kveld møter de hverandre, og han vil gjerne vite hennes syn i saken. Hva er det ikke ved henne?

«Hun stirret på ham, hård i øinene, målløs, tok ham tilside, skrævet ut med benene og løftet kofte og skjørter op så hun stod naken helt til navlen. Under dette vedblev hun og stirre ham ind i ansiktet. (...) Og det kan jo godt være at August fik som en venlighed i ansigtet ved det syn han så, og at han fuktet læberne litt.»

Hamsun vokste en tid opp på Hamarøy hos sin onkel Hans, og det i en alder der sjelen mottar

de sterkeste inntrykk. I dramaet *Munken Vendt*, utgitt 1898, skildres samene slett ikke negativt. I henvisningen til en scene i tredje akt, heter det om Omoinsa Lap og datteren Inger:

«Begge er klædt i nordlands lappedragt, rund toplue, renskinds mudd, bælte, båndsnørte bukselægger, komager. Dragten er hos begge rikt utsydd med blå, røde og gule tresser.»

Munken Vendt begjærer Inger som er «makeløs fast i tøiet» og kledd i en «fryktelig kostbar og bløt» mudd. Da Omoinsa lap får vite hva han er ute etter, løper samtalen slik:

«Inger: Jeg får ham.

Omoinsa lap: Du får ham? Jeg eier tolv hundre ren, han eier vel ikke så meget som en. (...) Og renen er ennda det minste jeg har.»

Ikke enfoldig rasist

Studerer vi Hamsuns tekster nøye, vil vi flere steder se at hans naturalistiske syn trer fram. Han er vandrer som samene, rastløst i bevegelse, og han er klar over at alle slett ikke slesker og tigger, er skitne og upålitelige. Han forteller i brev og skrifter om sin lengsel mot nord, til stillheten, til tiden og gammen der han kan skrive i fred. Ingar Sletten Kolloen nevner «lengselen etter å kunne gå inn i skogene. Bo i en gamme, alene, som han gjorde på Hamarøy for fem år siden.» (Svermeren, Gyldendal 2003: 254) Rastløsheten, ranglingen og slitet med romanene fører til at dikteren blir lagt inn: «Jeg ligger her og teller spiker i veggene og hører på dombjeller utenfor og siger brrr med alle mine nerver.» (På klinik, Posten, avis i Kristiania 1/3-2006).

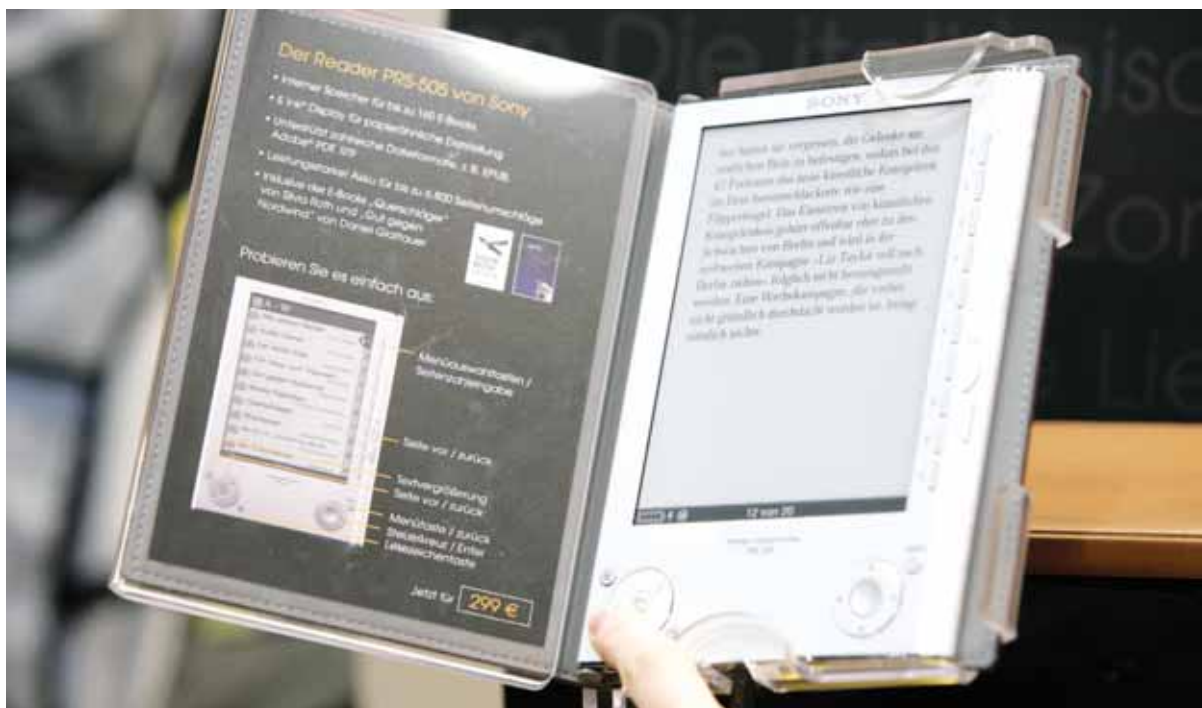
I Hamsuns nobelprisroman kan en finne mye av tidens oppfatninger om samene. Men Hamsun kan ikke reduseres til

en enfoldig rasist. Til det er hans diktning for stor, ambivalent og søkende. I Paa gjengrodde stier, og den utkom det året Hamsun var 90, møter leserne Martin fra Kløttran på Hamarøy, «en bror» og «venn» som kan ha vært same. Martin kan også leses som dikterens alter ego, vandrere er de begge.

Biografene dveler stadig ved Hamsuns forhold til jødene, men ikke til samene. Når Hamsun blir beskyldt for å være jødehater, benekter han det. Jørgen Hauan har i *”Solgudens fall. Knut Hamsun – en litterær biografi”* (Aschehoug 2004) ingen vurdering av samene i Hamsuns univers. Derimot viser han til Per Olov Enquist som skreiv manus til Jan Troells hamsunfilm. Han ilegger denne replikk i Hamsuns munn hva gjelder jødene: *”Jag är inte antisemit”*.

Hamsuns tekster rommer både sterkt negative karakteristikk og forsonende toner overfor samene. Begeistringen for Turis bok er sjelden kost. Han er langt fra likegyldig, han ser samenes vansker, skjønnheten i klesdrakten, stoltheten i framferd, selvstendigheten, en vill erotisk kraft og at enkelte er ukuede og annerledes. Noen er som han selv; han den uovervinnelige, eneren som anga nye retninger for livet og litteraturen, men som også tråkket så feil på 1930-tallet, først beundret Mussolini og fascismen og så falt på kne for Adolf Hitler og nazismen.

John Gustavsen er forfatter og frilansjournalist. Har skrevet manus til teaterstykket Gumpesgoddi (”Ulvejegeren”) om møtet mellom Johan Turi og Emilie Demant, oppført på Beaivvás Sámi Teáhter i 1993.

Sonys nye e-bokleser, PRS-505.
Foto: Leipziger Messe GmbH / Tom Schulze

Kjøper flere digitale bøker

» I 2008 økte salget av digitale bøker i Sverige med 52 prosent sammenlignet med året før. Tallene kommer fra Elib, som distribuerer digitale bøker. Året før distribuerte Elib 302.000 digitale bøker totalt, og i 2007 var tallet 196.500, melder

Svenska Dagbladet. Dette omfatter også distribusjon til nettbokhandler og bibliotek. Begrepet digitale bøker omfatter e-bøker samt bøker i mp3-format og såkalt streaming av lydbøker, der brukeren lytter gjennom Internett uten å laste ned.

Aviser og nye bøker viktig for bibliotekene

» Avisabonnementer, databasetjenester og innkjøp av nye bøker gjør bibliotek attraktive. Størrelsen på den totale bokmassen er mindre viktig, sier Svensk biblioteksforening i rapporten "Fler besök och utlån", som tar utgangspunkt i ny statistikk fra det svenske kulturrådet.

Rapporten slår fast at kommuner som satser på biblioteksvirksomheten, også får høye besøkstall.

Det er klar sammenheng mellom driftskostnadene og hvor mye innbyggerne bruker bibliotekene.

- Det er ikke antallet bibliotek som er det sentrale. Viktigere er hva de bibliotekene som allerede finnes, har å tilby. Når det gjelder høyt utlån av barnebøker er tilbudet på bøker og antall barnebibliotekarere viktige, heter det i rapporten.

Omdiskutert svensk kulturutredning

» Den nye svenske kulturutredningen, som blant annet tilrår en ny myndighet for bibliotek og arkiver, ble i februar overlevert kulturminister Lena Adelsohn Liljeroth. Utredningen blir sterkt kritisert av svenske kulturskribenter, som mener den vil gi økt og uønsket sentralisering. Mens 65 myndigheter og organisasjoner i dag

bestyrer den svenske kulturpolitikken, blir det i utredningen foreslått å samle alt under tre nye myndigheter. Blant annet blir det ifølge Svenska Dagbladet tilrådd en egen "sfære" for bibliotek, arkiv og språk. Det svenske Kulturrådet vil ifølge planene bare få en samordnende og kontrollerende funksjon.

På de neste sidene finner du vinnerartiklene i Bok og Biblioteks konkurranse for studenter (utlyst høsten 2008). En varm takk til de som tok seg tid til å delta. Det er oppmuntrende å se at det finnes både skriveføre, kreative og visjonære studenter der ute. Juryen besto av Bok og Biblioteks redaksjonsråd.

Fremtidens folkebibliotek

På 1990-tallet var mange engasjert i prosjektet "Biblioteket finner svaret". Nå er det kanskje på tide å se om vi heller kan finne spørsmålet. Norsk bibliotekdebatt dreier seg i små og store sirkler om temaet Fremtidens bibliotek, men det stumme spørsmålet som vanligvis blir besvart er *hvordan*. Hvordan skal vi bli mer moderne, tiltrekken-
kende, tidsriktige og effektive... Og likevel er vi ikke kvitt en gnagende, underliggende følelse av identitetskrise. Jeg tror vi i større grad må hente frem spørsmålet *hvorfor*.

» Det angriper oss på et dypere nivå, men antagelig ligger de største utfordringene våre på dette nivået i tiden fremover. Hvorfor skal det norske samfunnet anno 2008, eller la oss si 2018, bruke betydelige ressurser på folkebibliotek?

Bibliotekfolk snakker mye om legitimering av tjenesten, men da gjerne i betydningen av å kunne formulere sin verdi på en forståelig måte for politikere og folk flest. Har vi selv en klar og fremtidsrettet formening av hva som er og bør være bibliotekets oppdrag? Og former vi vårt profesjonelle verdigrunnlag i samsvar med dette? I denne artikkelen vil jeg pirke litt i slike bibliotek-eksistensielle temaer.

Potetstappe

Biblioteket er til for brukerne. En fengende frase, men for ullent og tvetydig til å kunne definere bibliotekets samfunnsoppdrag i seg selv. Folkebiblioteklovens paragraf 1 gir noen viktige presiseringer, men er den det kompasset vi trenger for å kunne navigere oss i retning fremtidens bibliotek?

Paragrafen heller mer i retning av å være en oppskrift på potetstappe, idet bibliotekene, som poteten, skal brukes til alt for alle, men på en måte som fremstår både uklar og pregløs. Egnede materialer stilles til disposisjon, tilbudene gjøres kjent og kvalitet og allsidighet røres sammen til en jevn masse. La det hele stå og svelle, rør om av og til. Denne visjonære utydelighe-

ten kombinert med kronisk dårlige budsjetter gjør at bibliotekene ofte må servere posevarianten fra Toro, - lite fristende for brukere som jevnt over er blitt mer kresne og avanserte.

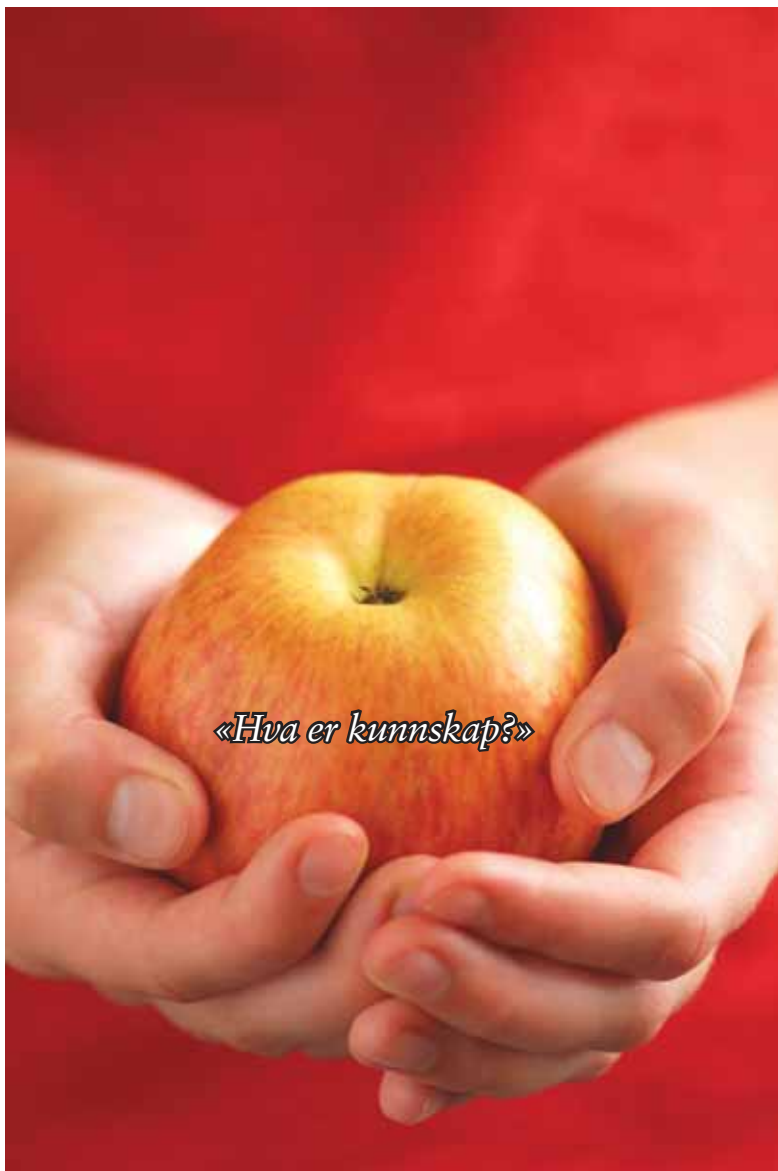
I praksis makter mange bibliotek likevel å servere mer spennende og eksotiske retter, men tilbudet blir ujevnt, og kortsiktig finansiering tar livet av mange gode initiativ. Hva slags kompass trenger vi for å komme ut av denne situasjonen? Jeg tror det må være et som er både tydeligere og spenstigere, basert på en gjenoppfrisking av det basale spørsmålet: Hvorfor skal vi egentlig ha bibliotek?

Dagens paragraf svarer "opplysning, utdanning og annen kulturell virksomhet". Men hva slags opplysning skal bibliotekene

satse på i et samfunn der de fleste nå bader i et hav av informasjon på internett? Hva slags utdanning kan generalistene i norske folkebibliotek fremme i vårt spesialiserte samfunn og for hvem? Hva er annen kulturell virksomhet og hvorfor skal bibliotekene ta seg av det? Dette er spørsmål som krever en åpen og ærlig debatt i samspill med politikere og samfunnet for øvrig. For å unngå den grå potetstappen må det nok tas noen (smertefulle?) valg og prioriteringer. Kan bibliotekene for eksempel få et tydeligere oppdrag som inkluderende møteplasser, med mandat for positiv forskjellsbehandling av dem som står i fare for å falle utenfor i informasjonssamfunnet?

Sosial kontekst

Bibliotekene er tradisjonelt bygget opp som kunnskapssentra, og dette er en tradisjon det for all del er verdt å bygge videre på. Likevel bør vi tenke grundig gjennom hva det er vi mener med kunnskap og informasjon. Nyere forskning vektlegger de sosiale aspektene ved all læring. Mennesker lærer først og fremst gjennom deltagelse i fellesskap med andre (se f.eks. Wenger 1998).

Betydningen av såkalt taus kunnskap verdsettes i økende grad, og denne kunnskapen kan ikke tilegnes gjennom å lese i leksikon. Den internaliseres gradvis gjennom øvelse og samhandling og inngår i det vi gjerne kaller kompetanse. Denne dimensjonen er delvis reflektert i Bibliotekreform 2014 som gir bibliotekene en uttalt rolle i utviklingen av brukernes kunnskap og kompetanse.

I mitt fremtidsscenario vektlegger bibliotekene sosial kontekst og aktivitet på en annen måte enn i dag. Mennesker må være viktigere enn dokumenter. Fremtidens bibliotek prioriterer et variert sam-

mensatt personale med samlet bred kompetanse, fremfor bredde i samlingen (hvis man må velge...). Bibliotekene bør være tett integrert i nettverk med samfunnets øvrige kunnskapsaktører, og bruke dette nettverket som en sentral ressurs i møtet med brukerne. Gjennom forskjellig type sosial teknologi som web 2.0, 3.0, 4.0 eller hva det måtte bli, trekkes brukerne inn som deltagere og medskapere av bibliotekets kunnskapsbase. Fremtidens bibliotek

er også lokalsamfunnets fysiske senter for debatter, kurs, formidlingsvirksomhet og opplevelser.

Ny paragraf 1

Folkebibliotekene har flere stolte tradisjoner å ta vare på. Gratisprinsippet har vært i hardt vær i flere perioder, men står fremdeles sterkt. Bibliotekene er etter hvert i en unik posisjon som åpne og ikke-kommersielle offentlige rom. Dette er i seg selv en grunn til å bevare bibliotekene som lokale samfunnsarenaer. I disse klima- og finanskrisesetider øker antallet stemmer som etterlyser et alternativ til markedsøkonomiens domine-

rende diskurs. Nå gjelder det at bibliotekene fremhever og tviholder på det ikke-kommersielle som en kjerneverdi, uten febrilsk å forsøke å regne om sin samfunnsnytte i økonomiske termer. Bibliotek skal selvsagt lønne seg – men i form av klokere og gladere borgere.

I en fabulerende artikkel om fremtiden må det være lov å prøve seg på en omformulering av den berømte paragraf 1. Her kommer en mulig versjon:

”Folkebibliotekene skal fremme kunnskap, demokrati og mangfold gjennom å stimulere til dialog og deltagelse. Bibliotekene skal vise vei til et bredt utvalg av kunnskapsressurser. Barn og unge, samt personer og grupper som står i fare for å falle utenfor i samfunnet, prioriteres. Bibliotekene skal være et gratis tilbud, åpent for alle.”

Profesjonelle verdier

Hva med sektorens profesjonelle verdier? Som illustrasjon tar jeg med et lite selvopplevd eksempel. I fjor skrev jeg et innlegg om at bibliotekene kunne bli mer aktive i arbeidet med å spre informasjon om miljøvennlige alternativer. Det kom et par reaksjoner i form av at dette var typisk ”lilla skjerf”-tankegang og at bibliotekarer skal være objektive og nøytrale og ikke blande seg for mye opp i slike ting. Sant nok var miljøteksten preget av en viss rødskinnede idealisme. Men når ble det forbudt for bibliotekarer å vise engasjement i annet enn MARC-tager og emnekart? Hva legger vi i dette med ”objektiv” og ”nøytral”?

Robert Vaagan og Sigrid Holm foretok i 2003 en undersøkelse av profesjonelle verdier i norske bibliotek (2004). I folkebibliotekene ble dette topp tre:

- Gratis adgang til materiale og informasjon
- Å skape en lesekultur
- Profesjonell nøytralitet og objektivitet

På delt tredjeplass kom dessuten ”å spre kunnskap”. Totalt kunne respondentene velge mellom 15 alternativer. Undersøkelsens representativitet kan sikkert diskuteres, men det stemmer trolig at nøytralitet og objektivitet er sentrale verdier i en typisk bibliotekaridentitet. Det spørs om det er så lurt. I sin faste spalte i *Public Library Journal* har John Vincent satt fokus på britiske bibliotekarers profesjonsverdier. Han har i likhet med Vaagan og Holm identifisert nøytralitet som en uttalt kjerneverdi. Ifølge Vincent og ordboken hans defineres nøytralitet som enten

- upartisk, uten fordommer eller
- det å ikke ha noen utpregede kjennetegn

Vincent påpeker at bibliotek som informasjonsformidlere er nødt til å komme til kort overfor den første definisjonen, og dessverre ofte ender opp med å bli karakterisert av omverdenen ved hjelp av den andre. ”Incidentally, the view of much of the media – and a significant proportion of the public – is that we actually fall under the second definition of neutrality!” (2008 s. 24).

Den bibliotekar som tror seg objektiv og nøytral henger i virkeligheten igjen i en falmet positivistisk tradisjon. Positivisten tror at den ene sannhet eller det rette svaret finnes der ute og kan nås ved hjelp av riktige metoder og anstrengelser. I dag

vil de fleste erkjenne at vår viten i høy grad er usikker og foranderlig, og at virkeligheten er kompleks og åpen for ulike tolkninger.

Mye av dagens kunnskap må kasseres i morgen. Ulike maktforhold har betydning for hvilke stemmer som blir hørt, publisert og innkjøpt av bibliotekene. Den velmenende bibliotekar vil dessuten umulig kunne ha full oversikt i virvaret av informasjonskilder, og vil bare kunne presentere en liten flik av dette til brukerne.

Å tilstrebe upartiskhet og fordomsfrihet er en god ting. Det gjelder særlig i møtet med mennesker av alle slag. Brukerne skal også kunne ha tillit til biblioteket, selv om både de og bibliotekpersonalet erkjenner at kunnskapsressursene er feilbarlige og ufullstendige.

Det triste ville være dersom idealet om nøytralitet og objektivitet blir noe som stenger for engasjement, - hvis man da ikke vil stå der som en upåvirkelig fru Justitia med det lilla skjerfet som bind for øynene? Det tror jeg ikke fremtidens bibliotekarer har lyst til.

Kilder

Vaagan, R. & Holm, S. (2004). Professional values in Norwegian librarianship. *New Library World*, 105 (1200/1201)

Vincent, J. (2008). Do we have values for what we do? *Public Library Journal*, 23 (2)

Wenger, E. (1998). *Communities of Practice*. Cambridge : Cambridge University Press.

Fremtiden i våre harddisker

I Norge i dag er brukere nødt til fysisk å oppsøke biblioteket dersom de skal låne materiale derifra. Men i flere land, blant annet i vårt naboland Sverige, finnes det muligheter for å låne materiale i elektronisk format, direkte fra bibliotekets hjemmesider. Hva er fordelene ved denne typen utlån av digitale medier, hvordan kan ordningen fungere, og hvorfor er den ikke blitt innført i norske bibliotek per i dag?

Hva er fordelene ved å innføre utlån av digitale medier over internett?

Darwin sa ikke at det er den sterkeste eller den smarteste som overlever, men den som er mest tilpasningsdyktige. Bibliotekene har alltid vært nødt til å innlemme nye dokumenttyper i samlingene, helt siden den gangen leirtavler ble erstattet med papyrusruller. Det var nok også stor skepsis da filmer og musikk ble tatt inn i samlingene.

Men uten å tilpasse seg nye samfunnstrender vil bibliotekene raskt miste sin aktualitet. En bør selvsagt ikke slenge seg på enhver hype, minidiscer mistet som kjent raskt sin popularitet, og kanskje det samme vil skje med dagens digibøker, men digitale medier er nok kommet for å bli. Det er mange grunner til at norske folkebibliotek bør henge med i denne utviklingen og innføre digitalt utlån over internett.

Fordeler

Å tilby digitale utlån over nett, vil gjøre det lettere å oppfylle første paragraf i loven om folkebibliotek: "Folkebibliotekene skal ha til oppgave å fremme opplysning, utdanning og annen kulturell virksomhet gjennom informasjonsformidling og ved å stille bøker og annet egnet materiale gratis til disposisjon for alle som bor i landet" (Lov om folkebibliotek 1985). Dette materialet

vil være tilgjengelig også for folk som av ulike årsaker ikke kan komme seg på biblioteket, for eksempel på grunn av bosted, fysiske handikap eller ugunstige åpningstider. Materialet vil være tilgjengelig døgnet rundt og fra enhver datamaskin med internettilkobling.

Blant andre fordeler med utlån av elektronisk materiale kan det nevnes at det frigjør mye hylleplass i biblioteket, uten at utvalget av den grunn må bli smalere. Ut ifra et miljøperspektiv kan ordningen være et skritt i riktig retning med tanke på at digitale dokumenter ikke krever fysiske bærere per enhet, at emballasje er overflødig samt at transport er unødvendig. Digitale dokumenter er heller ikke utsatt for slitasje eller tap, noe som er positivt ut for bibliotekenes økonomi.

Eksempler på systemer

Hvordan fungerer digitalt utlån? I flere land er systemer med digitalt utlån fra bibliotekenes hjemmesider allerede godt utviklet. På hjemmesidene til Stockholm Stadsbibliotek kan du blant annet laste ned e-bøker til din egen datamaskin og lytte på lydbøker via streaming-teknologi. Andre biblioteker kan også tilby nedlasting av film og musikk.

Det finnes flere ulike systemer som tilbyr systemer for utlån av digitale medier, og som

kan fungere på litt forskjellige måter. Et eksempel er amerikanske OverDrive. Gjennom OverDrive tilbyr ca. 8500 bibliotek verden over, blant annet London Public Library, New York Public Library og ACT Public Library i Canberra (Australia) digitale utgaver av film, musikk, lydbøker og e-bøker gratis til nedlasting for sine lånere. OverDrive har laget en programvare som tillater utlån av digitale medier samtidig som den beskytter opphavsmennenes rettigheter. De tilbyr ulike ferdigpakker som bibliotekene kan abonnere på, eller man kan skreddersy egne samlinger fra OverDrives arkiver.

Når systemet tas i bruk fungerer det slik at OverDrive lager en nettside som ligner det lokale bibliotekets biblioteks nettside. I tillegg integrerer de innloggingen slik at lånet automastisk blir registrert i bibliotekets system, for eksempel BiblioFil. Dette vil si at brukerne ikke vil merke noe annet enn at biblioteket har fått utvidet tjenestene sine på nett. Det blir som om biblioteket får en ekstra filial på verdensveven. OverDrive krever at brukerne legger inn et program på sin PC eller Mac, dette programmet vil da holde orden på alle brukerens lån. Etter at lånetiden er utløpt blir filen ubrukelig og man blir påminnet om å slette den. Selv om man er bundet til dette

Studentkonkurranse – 2. plass

Cathrine Linn Fjeldstad og Renate Kvaal. Renate og Cathrine er ferdig utdannede bibliotekarer til sommeren, og begge er veldig nysgjerrige på hvordan norske bibliotek kommer til å takle utfordringene som vil oppstå når det gjelder utlån av digitalt materiale.

data-programmet trenger man ikke lese/høre boken eller se filmen på datamaskinen. Det er innebygde funksjoner som tillater overføring til ulike mediespillere, som iPod. Programmet hjelper også med å brenne ut filene på cd, hvis opphavsmennene har tillatt dette (OverDrive Inc. 2008).

DRM og begrensninger

Systemene er stort sett enkle å bruke, og en slipper problemer med bøker som mistes eller ødelegges, purregebyr og lignende. En ulempe med digitale filer kan imidlertid være at de ofte bare kan brukes på systemer som er godkjent av en viss produsent, på grunn av at det vanligvis benyttes DRM. DRM står for "Digital Rights Management" og er en slags elektronisk lås på et individuelt eksemplar av et digitalt verk. Denne låsen hindrer brukere i å kopiere filen ulovlig, den hindrer lånerne i å åpne filen etter at lånetiden er utløpt, men låser også avspillingen av filen til et spesielt dataprogram.

Stockholmsbibliotekets e-bøker kan for eksempel bare åpnes med ny versjon av Adobe, og dette programmet er ikke tilgjengelige for MacOS 9. Lydbøkene forutsetter at brukeren har Windows Media Player. Dersom en utelukker visse typer maskin- eller programvare vil dette være lite brukervennlig og vil dermed ekskludere en god del brukere.

Å knytte filene til en lukket standard på denne måten kan kanskje være problematisk i Norge, i og med at dette vil føre til at filene ikke vil være tilgjengelig for alle uten at lånerne må betale for å skaffe seg denne softwaren. Det fins imidlertid muligheter for at systemene tar i bruk programmer som er gratis tilgjengelige (åpne standarder)

dersom en vil unngå dette problemet. Vi vil nå se på noen eksempler på hvordan utlån av de ulike typer medier kan fungere.

E-bøker og lydbøker

Stockholm stadsbibliotek er et av bibliotekene som tilbyr lydbøker og e-bøker for nedlasting til sine lånere.

Når det gjelder e-bøker benytter de leverandørene Elib, som tilbyr skjønn- og faglitterære bøker på svensk og dansk, og Ebrary, som gir tilgang til bøker på engelsk, for det meste faglitteratur. Lånetiden er her som for en vanlig bok, og lånerne kan fra bibliotekets hjemmeside klikke seg inn på den e-boken han eller hun vil lese, skrive inn sitt lånernummer, og laste ned boken til sin e-bokleser umiddelbart, dersom boken er ledig. Det er også mulig å bla i noen sider av boka før en bestemmer seg om en vil låne eller ikke.

Når lånetiden er ute, sørger en DRM (Digital Rights Management) for at filen blir uleselig, og boken er klar for at andre kan låne den. En e-bok tar svært liten plass på datamaskinen (vanligvis under 1 mb, til sammenligning vil en mp3-fil med en sang normalt ta 3-5 mb), og den kan beskyttes mot å kunne skrives ut, slik at uautorisert kopiering hindres. Formatet har også fordeler som at man kan justere skriftstørrelse, slik at alle bøker også kan leses av personer som trenger ekstra stor skrift.

Samme biblioteks tilbud når det gjelder utlån av lydbøker bygger på streaming-teknologi, noe som innebærer at lydfilen strømmes ned fra nettet mens du hører på den. Dette betyr at låneren må være tilkoblet internett mens filen lyttes til "på direkten", og at den ikke lagres på brukerens harddisk og heller ikke kan lastes

over på en mp3-spiller. Det finnes ingen bokmerkefunksjon som husker hvor spillingen sist ble avsluttet, så dette må brukeren notere seg selv og finne frem til riktig avsnitt når han eller hun vil høre fortsettelsen. Lånetiden på en lydbok er 28 dager, og låneren får tilgang til filen ved å logge seg inn på bibliotekets nettsider med sitt lånekortnummer. Når lånetiden er gått ut forsvinner lydboken fra lånerens brukerkonto.

Film

Det er foreløpig mindre utbredt å tilby filmer til nedlasting, men Denver Public Library i USA er ett av bibliotekene som tilbyr lånerne å laste ned filmer fra sin hjemmeside gjennom OverDrive. Biblioteket har nå et relativt stort utvalg av titler, selv om det kan være vanskelig å finne de største suksessfilmene her. Utlånstid er vanligvis én uke, og etter dette vil filen bli ubrukkelig. Biblioteket har her, som ved fysiske filmer, et begrenset antall kopier av hver film, men det er også en noen titler som alltid er tilgjengelige. Er filmen du vil ha utlånt, kan du sette deg på venteliste.

Musikk

Mange bibliotek kan tilby lån av musikk direkte fra sine nettsider. I Danmark har flere store bibliotek og Basepoint Media, som representerer musikkens rettighetshavere, gått sammen for å gi brukerne gratis tilgang til over 1 million sanger (Netmusik.dk). Netmusik.dk baserer seg helt og holdent på DRM-beskyttet materiale, og er abonnementsbasert. Det vil si at bibliotekene som ønsker å tilby musikknedlasting fra sine nettsider, må betale en kontingent for å få tilgang til alle filene i samlingen. Lånere kan fra de enkelte bibliotekenes nettsider laste ned album eller enkeltspor, overføre

filene til bærbare avspillere dersom de ønsker det, og når lånetiden er løpt ut vil filene bli ubrukelige og bør slettes.

Hvorfor ikke i Norge?

Norske biblioteker har i følge lånereglene i Åndsverkloven rett til å låne ut eksemplarer av åndsverk uten å måtte betale for det. Men disse reglene gjelder kun for fysiske eksemplarer. Ved formidling via internett regnes det ikke som utlån i tradisjonell forstand; i slike tilfeller foregår det faktisk en kopiering av åndsverket i stedet for en forflytning av samme eksemplar som er tilfellet ved vanlig utlån, og dette er ikke tillatt ved lov.

Et annet punkt som er problematisk er at når åndsverk spres via nettverk regnes det som en tjeneste, og ikke som en vare. Samtidig regnes det å legge materiale ut på internett som at det fremføres. Siden potensielle lånere til et verk som tilhører biblioteket ikke er i en lukket, privat krets, regnes denne fremføringen som offentlig, og er dermed heller ikke tillatt ved lov. Hvem som faktisk har fått tilgang til verket, er ikke relevant; det er hvem som er potensielle brukere som er viktig.

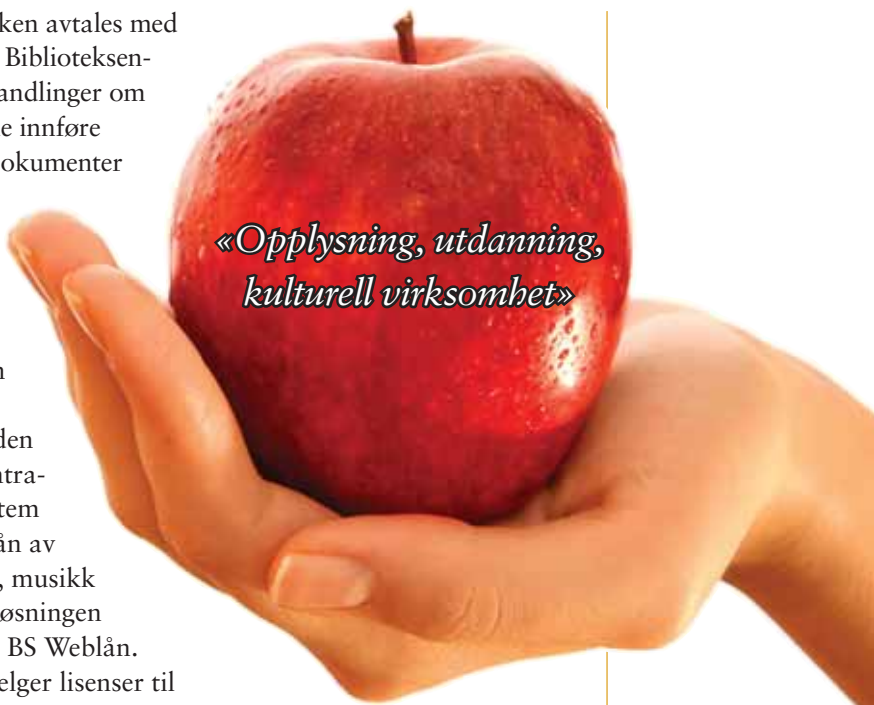
Der hvor lover og forskrifter ikke gir anledning til en viss type bruk av opphavsrettbeskyttet

materiale, må bruken avtales med rettighetshaverne. Biblioteksentralen er nå i forhandlinger om avtaler for å kunne innføre utlån av digitale dokumenter også her i landet.

Biblioteksentralens Weblån

Biblioteksentralen (BS) har sammen med blant annet den tyske biblioteksentralen utviklet et system som kan tilby utlån av e-bøker, lydbøker, musikk og film digitalt. Løsningen kalles i Norge for BS Weblån. Tanken er at BS selger lisenser til folkebibliotekene, som i sin tur kan låne ut filene til sine brukere. Bibliotekene betaler da en startsum for å sette opp systemet, og siden en viss sum i måneden for vedlikehold (Schøning 2008).

Bibliotekene kjøper også et visst antall lisenser per fil (dvs. per e-bok, film etc.), slik at det, som ved utlån av fysiske bøker, vil være et begrenset antall filer tilgjengelig om gangen. Er filen du ønsker å låne allerede i bruk, blir du dermed pent nødt til å vente på tur. Når materialet først er lånt, er det mulig å laste det over på en Mp3-spiller eller lignende.

*«Opplysning, utdanning,
kulturell virksomhet»*

Det ser ut til å være et ønske om denne ordningen i mange folkebiblioteker, men prosjektet er foreløpig utsatt fordi avtaler med forlag og rettighetshavere tar tid å få i orden. Et pilotprosjekt som omfatter Deichmanske bibliotek, Trondheim folkebibliotek, Stavanger bibliotek og Drammensbiblioteket er imidlertid planlagt, hvor systemet skal testes ut blant annet for å kartlegge hva som er ønskelig av medietilbud (Schøning 2008).

Det ser derfor ut til at også bibliotekbrukere i Norge vil få tilbud om å låne digitale dokumenter via internett i en ikke så altfor fjern fremtid.

Kilder

Denver Public Library. (2008). Help – Quick Start Guide. Lokalisert 25. september 2008 på Verdensveven: <http://downloadmedia.denverlibrary.org/3C8058EC-D5FF-4E4C-82AA-64FB367FBBFF/10/226/en/Help-QuickStartGuide.htm>

Netmusik.dk. (u.d.). Hvad er der indeni? Lokalisert 11. november 2008 på verdensveven: <https://www.netmusik.dk/netmusik2006/aboutcontent.jsp>

OverDrive inc. (2008) OverDrive: Download audiobooks, eBooks, music and video for Libraries, Publishers, Schools and Retailers. Lokalisert 1. desember 2008 på verdensveven: <http://www.overdrive.com/software/omc/>

Schøning, T. (2008). "Weblån". E-post til artikkelforfatterne 25. november 2008.

Stockholm Stadsbibliotek. (u.d.): Vanliga frågor och svar. Lokalisert 21. september 2008 på verdensveven: <http://www.elib.se/library/faq.asp?lib=3>

Framtidas bibliotek – Kvifor er alle så einig?

Ei venninne av meg lovpriste utdanninga eg tok. Bibliotek er heilt fantas-tisk, nærast ropte ho til meg. Det er ein god ide, prøvde eg meg. Kva mei-ner du med det, spurte ho. Og så gjorde eg eit forsøk på å forklare ho korleis biblioteka alltid blir oversett av regjeringane i dette landet.

» Dårleg økonomi, få løyvingar, svakast i Norden. Eg prøvde å seie at det ikkje er nokon særleg skilnad på partia i Noreg i høve til biblioteka: Store ord, særst lite handling. Venninna mi mista ikkje trua, trass i at partiet hennar SV har sitte i regjering i snart fire år utan å ha gjort noko. Trass i at kulturminister Giske har gitt meir til alle sett bort frå nettopp biblioteka. Ho la handa på skuldra mi og sa til meg: Tenk så viktig biblioteket er. Da gjekk det opp for meg: Betydinga av det ho sa ga ikkje lenger meining for meg.

Kva er problemet?

Eg er ein av dei som skal vere med og skape framtidas biblio-tek. Som student på Bibliotek- og informasjonsvitenskap på Høgskolen i Oslo har eg frå dag ein fått innpoda kor viktig dette er. Ei undersøking lagt fram via powerpoint kunne vise at staten får meir pengar tilbake for investeringa i bibliotek enn nærast nokon annan statleg drift kunne skryte av. Forelesarane og innleidde ekspertar frå ABM-u snakka om kor komplekst, kor

viktig, kor demokratisk bibliotek er. Sjølv sagt var det ingen i kullet mitt som sa noko på det. Og sjølv sagt lo me av Frparar som meiner biblioteka burde ta seg betalt for tenestene sine. Det heile var så sannferdig, så enkelt og oversiktleg at måtte spørje meg sjølv: Men kva er proble-met?

Problemet var at problemet aldri vart presentert. Ikkje *ein* gong prøvde forelesarane å forklare avstanden mellom dei stod og fortalte, og den faktiske situasjonen for bibliote-kvesenet i Noreg. Ikkje *ein* gong presenterte forelesarane kva partia i Noreg meiner om biblioteka. Kvifor ikkje? Me kunne le av Frp, men det er takka vera deira deltaking i det offentlege ordsiftet omkring biblioteka at utdanninga no har tatt inn over seg det elementære: Biblioteka og deira tilsette må kunne forsvare det dei held på med. Ikkje ut i frå Dewey sitt klassifikasjonssystem, men utifra ei analyse av kva rolle bibliote-ket har i eit demokrati. Me må kunne forsvare vår plass og vår rett i samfunnet. Bibliotekets rett og folkets rett til bibliotek burde

kanskje vere sjølv sagt, men det er det ikkje.

Det eigentlege problemet slik eg forstod det, og slik eg framleis forstår det, handlar om pengar. Økonomi. Postar på statsbud-sjett. Korleis bygge framtidias bibliotek når det ikkje finst pengar til det?

Sett press bak tydelege krav

Det er slik i verda og i politikken at ting kjem ikkje rekande på ei fjøl. Ein kan be om det, men mest sannsynleg får ein det ikkje. Ein kan begynne å krevje og jobbe for det, og først da kan ein kanskje få resultat. I Noreg har staten ein eigen institusjon for biblioteka: Statens senter for arkiv, bibliotek og museum (ABM-u). Dei har gitt ut ei massivt dokument som heiter *Bibliotekreform 2014*. Der blir utfordringar og moglege løysin-gar for biblioteket skissert opp. Kullet vårt fekk som obligatorisk gruppeoppgåve å analysere ulike aspekt ved dette løysingsforsla-get frå ABM-u. Arbeidet i grupper og den endelege opp-gåva fekk meg til innsjå doku-mentets svake punkt: Korleis skal ein få gjennomført dette?

Kva for maktanalyse er blitt gjort undervegs og i etterkant av *Bibliotekreform 2014*?

Ein kan sjølvstelt seie at ABMu er statleg og må operere innanfor sine retningslinjer. Dei kan ikkje gå ut med eit hardkøyr mot kulturministeren og dei politiske partia. Dei kan vel knapt levere frå seg eit krast avisinnlegg. Og her kjem ein til noko av problemet. Når bibliotekinteressene i Noreg bind seg for tett til ABM-u, korleis i alle dagar skal ein da kunne sette press bak krava sine?

Spørsmålet slår meg som særskild relevant. Og det blir tydelegare for kvar dag. Knut Olav Åmås har i Aftenposten reist debatten om biblioteka og mangelen på oppfølging og pengar frå staten. Åmås er tilsett i ei avis. Kvar i alle dagar er stemmene til dei fagutdanna, til dei bibliotektilsette, til politikarar og fritenkjarrar og samfunndebattantar? Ingen snakkar om biblioteka, men alle snakkar om retorikken til Barack Obama. Ingen krev noko for biblioteka, alle krev noko for helsevesenet. Når skal det høgoreorienterte og konservative tidsskrifte Minerva presentere eit nummer eller ein artikkel som er via til biblioteka? Når skal Morgenbladet løfte blikket lenger enn til næraste museum og heller fokusere meir på nedbygginga av biblioteka i Oslo? Når skal Klassekampen eller Dagbladet tørre eller gidde konfrontere regjeringar og parti med fullstendig mangel på bibliotekspolitikk? Og: Når skal fagmiljøet tørre å kvesse pennane og vere meir offensiv?

Biblioteket si rolle i det offentlege rom må vere noko meir enn eit hyggeleg bygg der ein kan låne bøker. Kvar blir det av framtidens bibliotek? I beste fall vil dagens institusjon bli ståande slik det er, med lokalar

og teknisk utstyr og utstillingar som vitnar om nedprioritering og inkompetanse. Slikt får folk til å heller ta seg ein spasertur opp til Litteraturhuset og kjøpe pocketboka si der.

Bibliotekets rom – tør ein å provosere?

Kanskje må ein tørre vere offensive på fleire felt. Å skape debatt i det offentlege rom er ein ting, men det finst òg eit anna rom: Bibliotekets egne lokalar. Her står alt materialet som kan lånast ut, alt av datamaskinar og andre elektroniske hjelpemiddel. Nokre gonger kan ein snuble over eit bord der den siste nobelsprisvinnaren i litteratur sine bøker ligg strødd ut over. Eller ein kan finne ei lita brun hylle der ein kvit lapp seier: Anbefalast! Nye bøker er slengt inn i ei anna hylle.

Bibliotekarar og bibliotekvesenet har framleis mykje å lære når det kjem til det å ta i bruk rommet rundt seg. Framleis er det svært sjeldan ein opplev ein "hot spot" eller liknande utstilling i bibliotek. Kanskje det er på tide at biblioteka i større grad tør å engasjere seg i kunsten dei formidlar, både den skjønnlitterære og sakprosaen. Ved å engasjere seg i kunsten og ved å prøve å løfte den fram, kan ein også vise at ein engasjerer seg i samfunnet og i røynda. Biblioteket kan gå frå å stå på sida, til å bli ein aktør i fellesskapet. Og kanskje ein må spørje seg om vegen dit er å tørre å provosere, å tørre å utfordre brukaren. Kva med ei utstilling retta inn mot ungdom, der temaet var erotikkens klassikarar? Kva med hente fram frå arkivet verkeleg gode og verkeleg dårlege krimbøker, og sette dei opp i mot kvarandre? Kanskje ein kunne fått i stand ein debatt om kva som er bra og

kva som er dårleg krim. Det finst uana moglegheiter. Biblioteket i Noreg i dag utnyttar dei i svært liten grad.

Sjølvstelt finst det unntak, bibliotekarar og bibliotek som verkeleg gjer ein innsats på dette området. Og fleire og fleire bibliotek som har ressursar til det, har begynt å lage tilstellingar som bokbad eller liknande. Desse fortener all den ros dei kan få. Eg vel å tru at dette er bibliotek som har høgare besøkstal enn gjennomsnittet.

Og sjølvstelt finst det strukturelle hinder for å få til ei nytteking i høve til bibliotekets rom. Det største og viktigaste heiter pengar. Økonomi. Eller for å bruke den mest presise termen: Statsbudsjettet.

Politikarane sin inkompetanse

Her kjem det den kanskje største utfordringa inn: Politikarar veit for lite om bibliotek. Dei likar å snakke fint om dei (sjølv Frp har begynt å oppføre seg no), men dei gjer som sagt lite med det. Det finst per dags dato ikkje noko politisk tyngde bak noko krav eller målsetting for biblioteka. Politikarane treng å bli utfordra. Det gjeld både parti på venstresida som SV, og parti på høgresida, som Høyre. Kvifor er dei så unnvikande? Kvifor lar dei biblioteka forfalle?

Kanskje burde fagorganisasjonane til dei bibliotekutdanna slå seg saman med representantar frå fagmiljø og bibliotekstudantar, og prøve å utfordre meir. Ei slik gruppering kunne ha organisert møter med dei forskjellige politiske partia der ein presenterte utfordringar og krav frå biblioteka. Ein kunne tenkje seg lobbyarbeid kombinert med framføringa av eit spissbodskap i media. Det burde vore bodskap som sa at vi *må* ha meir pengar, framfor at

bibliotek er ein fin ting. Grunn-
dige faglege krav måtte ha blitt
kombinert med tydelegheit,
relevans og slagkraft.

Slik kunne ein ha vore med
på å bygge opp kunnskap og
bevisthet hos politikarar og i

partia om biblioteka. I neste
omgang kan ein tenkje seg at
politikarane tok med seg dette
inn i Stortingssalen og inn i
møteromma til dei forskjellige
parti- og rådssamlingane.

Dette er berre nokre moglege

tiltak, ein kan tenkje seg at
fagforbunda og fagmiljø har
tenkt i desse baner før. Men det
relevante spørsmålet blir fram-
leis det same: Kvifor er alle så
einige, mens så lite blir gjort?

Venninna mi, og mange,

*«Biblotekarar
og bibliotekvesenet
har framleis mykje
å lære?»*

mange fleire, vil halde fram med å lovprise biblioteka. Men det er på tide å få spreidd kunnskapen om at biblioteka i Noreg i dag er sterkt svekka. Og det er på tide å rette fingeren mot dei som er ansvarlege. Med all den velviljen

som biblioteka blir møtt med, så burde det vere fullt mogleg å skape eit press på politikarane og regjeringa for å auke den økonomiske stønaden til biblioteka. Framtidas bibliotek står i fare for å bli ein annanrangs

tilbod som folk flest går forbi, eit omgrep som politikarar nyttar når dei skal score billege kulturpoeng. Det må det gjerast noko med.

Vegen til boka

“Veien” av Cormac McCarthy er historia om ein far og sonen hans, ein liten gut, som vandrar gjennom ei øydelagt verd. Kloden har blitt ramma av ein katastrofe, og alt som er tilbake er oske, ruinar, og menneskeleg vondskap. Mange kritikarar har plassert McCarthy's bok inn i det dommedagssynet som pregar klimadebatten. Men kanskje like mykje som ein dystopi eller ein framtidsroman, så er “Veien” ei forteljing om verda slik ho er i dag.

Den bibliotekariske tenkemåten

Av Lars Petter Sveen, student Høgskolen i Oslo, avd. JBI

» Hausten 2008 vart landet Haiti i Karibia ramma av tre orkanar samtidig. Landet som har vore vanstyra i så mange år, og som har æra av å bli ranka som eit av verdas farlegaste land, rann over av vatn. Fleire hundre døydde som direkte årsak av flaumen, oppblåste kroppar flaut i vasskanten attmed øydelagde skoler.

Eit bilde brann seg fast i netthinna: ein naken, liten gut som står hutrande i regnet på ein tom veg.

Og for meg er denne guten den same guten som McCarthy skriv om i “Veien”: verda ramma av katastrofe, og alt som er tilbake er vatn, ruinar, og menneskeleg vondskap.

Ein kanskje like aktuell og treffande kontekst, er Kongo eller Sudan. Dave Eggers skildrar i romanen “Hva er dette hva?” ein ung guts opplevingar som flyktning og barnesoldat i Sudan. Her les ein om små barn som på flukt gjennom landet blir eten opp av løver, skoten i hel av kvinnelege soldatar som gir seg ut for å vere mor deira, og det som verre er. Hovudpersonen i Eggers bok er ein gut som

oplev å få alt rive bort, og bli kasta inn i ei verd ikkje noko menneske tør fantasere om. Det er ikkje ein dystopi, det er ikkje ein spenningsroman; det er ein biografi forkledd som ein roman, basert på munnleg vitnemål frå ein sudansk flyktning busett i USA. Historia er sann.

Likskapen i desse historiene, i desse katastrofane, eller i eit barn si oppleving av dei, er påfallande. Begge romanane er på sitt vis ei historie om ei reise inn i vondskapen, eller ei reise til mørkets hjarte, slik Joseph Conrad skildrar det i “Mørkets hjerte”. Der er det den desillusjonerte Marlow som fortel om ferda opp langs ei elv i Kongo. Som lesarar blir vi trekt inn i ei historie som igjen viser oss kva mennesket er kapabel til. Det er som om Ivan Karamasov frå Dostojevskijs roman “Brødrene Karamasov” sit og ler inne bak eit tre i den beksvarte jungelen. Han ler og seier: “Sjå! Sjå! Kva var det eg sa? Det er ingen Gud! Om det er nokon, så gir han faen! Sjå kva me gjer med oss sjølve!”

Alle desse historiene er lenka til kvarandre. Alle fortel dei

noko om menneskets hang til det grufulle. Dei fortel om vegen inn i vondskapen. Eller ein kan seie at assosiasjonsrekka mi gjer romanane til forteljingar som sentrerer omkring same tema. Eg tolkar verka, og opnar slik rom for meg sjølv som lesar. På liknande måte kan ein seie at litteraturen blir opna for lesaren når han eller ho gjer nett dette; riv verk laus frå einsidige tolkingar og skapar eigne bilde og samanhenger for forteljningane.

Kanskje opnast det da rom i og for litteraturen. Kanskje opnar det rom for lesaren, eller brukaren (som dagens bibliotekstudentar er opplærte til å seie og skrive). Ofte kan det å skape slike rom eller legge til rette for slikt for lesaren, vere vanskeleg. Ein kan sjølv risikere å plassere verk i rammar dei ikkje høyrer heime i, eller låse bøkene fast i ei bestemt tolking. Men å komme inn på eit bibliotek og finne ei bokutstilling som engasjerar og vekkar leselysten!

Eg trur bibliotek kan vere ein slik stad. Innanfor våre veggjar er det ingen finansielle omsyn å ta – me treng ikkje gi plass til dei bøkene me veit vil selje for slik å

overleve økonomisk. Det er heller ingen deleigarar som bankar på døra og krev at den siste kimboka skal ligge på disken til all tid. Det er opp til bibliotekarane å skape rom for bøkene. Det er opp til oss å mogleggjere bokenes potensial. Å vise fram bøker i ein uvant kontekst, å sjå og peike på samanhengar der andre ikkje nødvendigvis ser dei. Å stille ut "Veien" saman med "Mørkets hjarte", flankert med "Hva er dette hva" og "Brødrene Karamasov", og skape ei ramme omkring desse.

Kanskje nokon vil seie: "Det er ikkje bibliotekarens jobb å fortelje meg kva eg skal lese".

Eller: "Dette er eit så gammalt syn på bibliotekarens rolle. Bibliotekaren er dataprogrammerar no, han eller ho jobbar i beste fall i Biblioteksvar eller ber brukarane søkje sjølv på den nye datamaskina til høgre for skranken."

Vel, slike argument eller påstandar byggjar på at bibliotekaren er ein ideologisk amøbe og at biblioteket er ein tungvint søkjemotor. Kanskje det stemmer i nokre tilfelle, men i så fall berre fordi vi lar det vere slik. Bøker er til for å lesast. Kva er ein tekst utan ein lesar? Framleis ein tekst. Men kva er ein lesar utan ein tekst?

På slutten av Cormac Mc-

Carthy's roman "Veien" er den vesle guten framleis i live. Guten er ikkje blitt ein kannibal eller ein mordar. McCarthy har spart han, og her ligg det vesle håpet, om ein kan bruke eit slikt ord, her ligg forfattarens ønskje, og mitt ønskje som lesar: Mennesket kan bli verna og rettleia, det kan fortelje til kvarandre kva det trur på, kva det vil kjempe for.

Når guten spør faren sin om kven som vil finne han, "*kven vil finne den vesle guten?*", så svarar faren:

"Godleik vil finne den vesle guten."

Kven vil finne boka?

Illustrasjon:
Anne Aagaard

Livlig langs Århus Å

Klart for Danmarks største bibliotek

» Århus kommune i Danmark presenterte først i mars planene for byens nye bibliotek, Multimediehuset. Institusjonen blir Danmarks største bibliotek, i praksis en helt ny bydel til 1,7 milliarder danske kroner.

Det nye biblioteket, som skal stå klart i 2014, vil ifølge avisen Politiken dekke alle informasjonsbehov moderne mennesker måtte ha. Ledende bibliotekar Knud Schulz sier at det nåværende biblioteket både er for smått og var foreldet. Han mener den nye bygningen vil dekke alle kulturelle behov, samtidig som byen får en ny, innendørs møteplass.

Dansk kommune får "bibliograf"

» Gladsaxe kommune ved København vil slå sammen Gladsaxe kino og det lokale biblioteket til en av Danmarks første "bibliografer". Kommunen bevilget i vinter 12 millioner danske kroner til prosjektet, og meningen er å skape et nytt kulturelt samlingspunkt.

Det nye kulturtilbudet ventes ifølge avisen Politiken å stå klart innen årets utgang. Kommunen vil da, i en og samme bygning, kunne tilby bokutlån, multimedier, kafé, film og aktuelle utstillinger.

Vil endre svensk bibliotekslov

» I Sverige vil flere organisasjoner, deriblant Skolbibliotek Väst og Svensk Biblioteksforening, endre lovgivningen, slik at skolebibliotekene skal høre inn under skoleloven, og ikke under biblioteksloven.

Konsulent Adam Nilsson i Skolbibliotekscentralen mener dette er et stort problem. Hadde skolebibliotekene hørt hjemme under skoleloven, hadde det gått an å stille helt andre krav på skolene.

Ifølge Göteborgs-Posten mangler nesten en femtedel av de kommunale svenske grunnskolenes egne bibliotek. Blant friskolene er situasjonen enda verre – der mangler rundt halvparten egne bibliotek.

Norsk selskap inn i svensk boktransport

» Transport av svenske biblioteksmedier vil nå ifølge Kungliga Biblioteket (KB) i Stockholm bli billigere og raskere, etter at KB har forhandlet fram en avtale med Norsk Biblioteks Transport AS (NBT), som driver lignende virksomhet i Norge.

Avtalen, som omfatter transport, sortering

og pakking av bøker og annet materiale, gjelder i to år fra 1. januar i år, med mulighet for forlengelse. Den gjør det ifølge KBs hjemmeside mulig for 34 universitets- og høyskolebibliotek fra Malmö til Luleå å transportere bøker ved fjernlån og transporter til og fra bibliotekenes filialer og magasiner.

NY MATERIELL- KATALOG

**MANGE SPENNENDE NYHETER
BESTILL IDAG!**

Bestill på www.bseurobib.no

BS Eurobib

Ditt biblioteksvarehus www.bseurobib.no

Biblioteksentralen

Med BS Medievalg får
du en enklere hverdag
og mer forutsigbar
økonomi.

Alt du trenger fra **A** til **Å**

Vi trenger bredere debatt!

Bibliotekfolket har tradisjonelt gruppert seg etter sine spesialområder og uttaler seg hovedsakelig innad i egen menighet. På blogger, smale diskusjonsfora, seminarer og bransjeinterne tidsskrifter og nettsider diskuteres det friskt. Men når det ut eller blir det bare plask i andedammen?

» Samtidig vet de fleste, inkludert politikerne, svært lite om bibliotekenes mangfoldige oppgaver og tror at bibliotek er en kortform for folkebibliotek. Bibliotekmelding heter det. Noen "der ute" har oppdaget at det kommer en slik melding. Flere aviser og tidsskrifter har hatt biblioteksaker det siste halvåret. Til høsten vil det stilne av igjen hvis ingen tar grep, som det heter.

På Biblioteknorge har det vært stor meningsutveksling om både kassasjon og innkjøpsordningen. De korrigerende og kontroversielle synspunktene, som enhver debatt er avhengig av om den skal bli fruktbar, legges fortrinnsvis fram i andre medier – av utenforstående aktører. Håkon Gundersen i Morgenbladet kritiserte en for ham oppsiktsvekkende kassasjonssak. Ingunn Økland i Aftenposten har hatt kritiske tanker om bibliotekenes innstilling til litteraturformidling i tilknytning til en reportasje om innkjøpsord-

ningen, og Ottar Grepstad i Kulturrådet hadde noen dager senere en replikk hvor han blant annet presiserte sin oppfatning om bibliotekenes rolle i samme sak.

Universitets- og høyskolebibliotekene ligger tradisjonelt lavt i mediene, også i bibliotektidsskriftene. At UH-institusjonene kanskje skal bytte ut Bibsys blir så vidt omtalt i medlemsorganet Bibsys-nytt. Universitets og høyskolerådet (UHR) leverte nylig en rapport som definerte Bibsys som et virksomhetskritisk system. Kanskje noen burde bidra til en debatt hvor brukere og aktører utenfor bibliotekene blir dratt inn?

Det siste året har vi hatt en omfattende debatt om åpen publisering og åpne institusjonelle arkiver. Fortrinnsvis i Aftenposten og i fagforeningstidsskriftet Forskerforum. Her er det blitt påpekt at bibliotekenes innsats for åpne institusjonelle arkiver ikke er tilfredsstillende så langt. I et intervju i NTNU-nytt (nok et

organ for de spesielt interesserte) innrømmes det fra bibliotekhold at oppgaven har problematiske sider. Det samme sier forfatterens interesseorganisasjoner. Denne debatten må biblioteksektoren skape et eierskap til. Alternativet blir statistrollen på et område med vesentlig betydning for norsk forskning og fag- og forskningsbibliotekenes oppgaver. (Se artikkel av Gunnar Sivertsen side 47).

Bok og Bibliotek ønsker å skape en bredere bibliotekdebatt, hvor både "fag og folke" kommer til ordet. Vi vil også invitere inn representanter for det samfunnet og de institusjoner og organisasjoner sektoren må forholde seg til. Deres utfyllende og eventuelt alternative oppfatninger er viktig for hvordan bibliotekene skal ivareta de samfunnsoppgaver de er pålagt. I den debatten må også bibliotekfolket delta på bred basis slik at sentrale oppgaver og holdninger trer tydeligere fram og blir synlig for alle.